

Передмова

З метою виявлення та підтримки творчо обдарованої учнівської молоді, сприяння розкриттю її таланту, підвищення ролі естетичного виховання молоді і прищеплення їй любові до рідної мови та літератури, формування патріотичних почуттів засобами літературного слова та з нагоди 20-річчя Незалежності України у лютому 2011 року проводився Перший обласний (заочний) конкурс юних літераторів Черкащини у рамках II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнівської молоді Малої академії наук України.

Конкурс проводився у номінаціях: проза, поезія (секція літературної творчості), журналістика (секція журналістики).

Визначення переможців конкурсу здійснювалося під час проведення першого туру конкурсу-захисту – заочного оцінювання науково-дослідницьких робіт учнів членами журі відповідних секцій.

Нагородження переможців конкурсу відбувалося 1 березня 2011 року під час проведення третього туру конкурсу-захисту – захисту науково-дослідницьких робіт в приміщенні актові зали Черкаського обласного центру еколого-натуралістичної творчості, Малої академії наук учнівської молоді. До слова було запрошено Голову обласної організації Національної спілки письменників України, письменницю, кандидата педагогічних наук Коваленко Валентину Михайлівну. Письменниця привітала переможців, нагородивши їх грамотами Черкаського обласного центру еколого-натуралістичної творчості, Малої академії наук України, Черкаської обласної організації національної спілки письменників України та цінними книгами із творами письменників Черкащини, а також подарувала свою книгу «Вовчик».

Переможці Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини:

У номінації «Проза»:

1 місце – Блокриницька Валентина Миколаївна, учениця 11 класу Черкаської гімназії №31 Черкаської міської ради, за роботу «Естетика оригінального жанру». Науковий керівник – **Розіна Надія Вікторівна**, методист Черкаського професійно-технічного училища №15.

У номінації «Поезія»:

1 місце – Гомон Вікторія Вікторівна, учениця 10 класу Чернобаївської гімназії Чернобаївської районної ради Черкаської обл., за роботу «Моє святе і сокровенне». Науковий керівник – **Дернова Тамара Павлівна**, учитель української мови та літератури Чернобаївської гімназії Чернобаївської районної ради Черкаської обл.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

1 місце – Федорова Ольга Миколаївна, учениця 11 класу Ладижинської ЗОШ І-ІІІ ст. Уманської районної ради Черкаської обл., за роботу «Відображення внутрішнього світу людини у збірці Олі Федорової «Схожа на дощ». Науковий керівник – **Шабаліна Лариса Василівна**, учитель української мови та літератури Ладижинської ЗОШ І-ІІІ ст. Уманської районної ради Черкаської обл.

2 місце – Перепльотчикова Альона Валеріївна, учениця 9 класу Косенківського НВК Уманської районної ради Черкаської обл., за роботу «Шляхи формування характеру ліричної героїні у збірці Альони Перепльотчикової «Дитина Літа». Науковий керівник – **Колесник Лариса Василівна**, учитель української мови та літератури Косенківського НВК Уманської районної ради Черкаської обл.

3 місце – Єгорова Тетяна Олександрівна, учениця 9 класу Смілянського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. №3-колегіум» Смілянської районної ради Черкаської обл., за роботу «Духовний феномен поезії душі і серця». Науковий керівник – **Шевченко Жанна Володимирівна**, учитель української мови та літератури Смілянського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. №3-колегіум» Смілянської районної ради Черкаської обл.

3 місце – Гавриленко Ірина Валеріївна, учениця 11 класу Цвітківської ЗОШ І-ІІІ ст. Городищенської районної ради Черкаської обл., за роботу «Проза і поезія жіночої долі». Науковий керівник – **Лунашко Надія Федорівна**, учитель української мови та літератури Цвітківської ЗОШ І-ІІІ ст. Городищенської районної ради Черкаської обл.

У номінації «Журналістика»:

1 місце – Підлубна Вікторія Сергіївна, учениця 11 класу Тальнівського економіко-математичного ліцею Тальнівської районної ради Черкаської обл., за роботу «Лінгвальні помилки в телемовленні». Наукові керівники: Бондаренко Тетяна Григорівна, завідувач кафедри журналістики, реклами і PR-технологій, доцент навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат філологічних наук; **Юлдашева Людмила Петрівна**, вчитель української мови та літератури Тальнівського економіко-математичного ліцею Тальнівської районної ради Черкаської обл.

2 місце – Гребеніченко Анастасія Ігорівна, учениця 9 класу Тальнівського економіко-математичного ліцею Тальнівської районної ради Черкаської обл., за роботу «Особливості газетних заголовків». Науковий керівник – **Юлдашева Людмила Петрівна**, вчитель української мови та літератури Тальнівського економіко-математичного ліцею Тальнівської районної ради Черкаської обл.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

3 місце – Безверха Ірина Володимирівна, учениця 11 класу Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської районної ради Черкаської обл., за роботу «Життєвий шлях та публіцистична діяльність Ф.П. Людного». Наукові керівники: **Безверха Тетяна Миколаївна**, учитель історії Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської районної ради Черкаської обл.; **Соколова Ганна Петрівна**, вчитель української мови та літератури Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської районної ради Черкаської обл.

Збірка розрахована на учнів, студентів, учителів, а також усіх, хто захоплюється красою та неповторністю художнього слова.

* Роботи подаються в авторському варіанті

ЛІНГВАЛЬНІ ПОМИЛКИ В ТЕЛЕМОВЛЕННІ

Підлубна Вікторія

Юлдашева Людмила Петрівна

Бондаренко Тетяна Григорівна

РОЗДІЛ І

НОРМАТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТА

1.1. Поняття мовної норми та мовної помилки

Правильність мови – одна з основних категорій культури мови, це насамперед дотримання тих літературних норм, які є усталеним зразком, еталоном для носіїв певної мови. З огляду на це, виникає потреба кваліфікувати поняття мовна норма та мовна помилка. На важливості вивчення норми наголошував М. Пилинський: «Як би ми не розглядали питання культури мови – у прикладному, навчально-педагогічному, виховному аспекті чи у зв'язку з мисленням і психологічними факторами, – всі вони неминуче обертаються навколо поняття норми» [36, с. 9].

Проблема мовної норми – одна з найактуальніших і найскладніших у сучасній лінгвістичній науці. Ще в середині 50-х років ХХ ст. російський мовознавець С. Ожегов сформулював поширену дефініцію норми: «Норма – це сукупність найпридатніших («правильних», «кращих») для обслуговування суспільства засобів мови, які складаються як результат добору мовних елементів... з тих, що існують, наявних чи добутих з пасивного запасу минулого в процесі соціальної, в широкому розумінні, оцінки цих елементів» [34, с. 15].

В. Іцкович запропонував визначення норми, зауваживши, що це значення слів, які об'єктивно існують у конкретний час у конкретному мовному колективі, їхня фонетична структура, моделі словотвору й словозміни та їхнє реальне наповнення, моделі синтаксичних одиниць – словосполучень, речень – в їхньому ідеальному наповненні [20, с. 5]. Суттєвою ознакою такого формулювання є акцент на тому, що мовна норма – категорія історична.

Згідно із «Сучасним тлумачним словником української мови», норма – звичайний, узаконений, загальноприйнятий, обов'язковий порядок, стан і т. ін.; зразок, правило поведінки людей у суспільстві; загальноприйняте правило в мові, літературі й т. ін. [48, с. 564].

У пропонованій роботі під поняттям **мовна норма** розуміємо сукупність усталених правил реалізації мовної системи, які закріплені в процесі спілкування. Головна ознака мовної норми – правильність, важливими рисами є точність, логічність, чистота, ясність і доцільність.

Для позначення явищ, пов'язаних із порушенням мовної норми, учені послуговуються різними термінами: помилка, огріх, описка, обмовка, похибка, погрішність, неправильність, відхилення, недолік, аномалія, неточність, комунікативна невдача, девіація, семантичний обсяг яких, на нашу думку, неоднаковий. Керуючись практичними потребами, у науковій роботі для номінації ненормативних лінгвоодиноць використовуватимемо термінолексему **помилка** як більш поширену й відому широкому журналістському заголові.

Трактуючи поняття помилки, дотримуємося дефініції, запропонованої Т. Бондаренко. **Помилка** – це аноматив, тобто таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми і є результатом неправильних мисленневих операцій [9].

Нам імпонує підхід дослідниці, згідно з яким аномативи запропоновано класифікувати за такими критеріями: за типом норми; за типом лінгвальної діяльності; за відповідністю нормам сучасної української літературної мови; за частотністю; за значущістю для рівня грамотності; за повторюваністю; залежно від лінгвістичної природи; від комунікативних ознак мовлення; від виду мовної діяльності; від форми існування мовлення [9].

Відповідно до рівня мовної системи можна виокремити орфоепічні й акцентуаційні (характерні лише для усного мовлення), орфографічні та пунктуаційні (властиві писемній формі), лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, стилістичні помилки (притаманні усному й писемному мовленню). З огляду на обмежений обсяг наукової роботи, у пропонованому дослідженні до аналізу залучено орфоепічні, акцентологічні, лексичні та граматичні помилки.

Підсумовуючи, наголосимо, що базовим поняттям девіатології, або помилкології, є норма літературної мови, невмотивоване (тобто невинуватене) порушення якої призводить до появи мовної помилки.

1.2. Різновиди мовних аномативів

Норми літературної мови та випадки їх порушення є складним лінгвально-суспільним явищем, що в ході типологізації потребує не одного, а кількох принципів поділу. Зважаючи на багатоаспектність норм, у роботі досліджуємо мовні помилки лише за одним, проте домінуючим, критерієм, – відповідно до рівнів мовної системи (орфоепічні, акцентологічні, лексичні та граматичні помилки).

Наголосимо, що класифікаційний різновид помилки тісно пов'язаний із причиною її появи. Дослідники стверджують, що більшість помилок зумовлена насамперед інтерференцією – взаємодією мовних систем в умовах

двомовності. В українському мовному просторі йдеться про вплив російської мови, яка, з огляду на політичні й історичні чинники, тривалий час зберігає статус функціонально потужнішої системи. З огляду на вищевикладене та згідно з потребою уникнути традиційного підходу до типології помилок, пропонуємо класифікувати аномалії в контексті різновидів мовної інтерференції.

Фонетичні помилки виникають унаслідок фонетичної інтерференції, що виявляється в порушенні вимови окремих звуків і неправильному наголошуванні слів (орфоепічні та акцентуаційні помилки), наприклад: /дуп* – дуб/, /ч'ас* – час/, /парада* – порада/, *чотірнадцять** – *чотирна́дцять*. Ступінь системної організації фонологічного рівня мови є значно вищим порівняно з іншими. Серед причин виникнення фонетичної інтерференції нерідко називають прозорі етимологічні співвідношення між російськими та українськими словами, а також спільність графіки обох мов. В умовах тривалої українсько-російської мовної взаємодії активізувався процес нівелювання фонетичних відмінностей у спільних для мов словоформах.

Лексичний рівень традиційно вважають найбільш відкритим для іншомовних впливів, що нерідко пояснюють слабкою системністю лексики та значним обсягом її одиниць. Вияви інтерференції на лексичному рівні найрізноманітніші. **Лексична інтерференція** близькоспоріднених мов набуває таких форм:

1) лексична – базована на невмотивованому вживанні російських слів (росіянізмів), уживаючись в обрамленні елементів української граматичної системи, російські основи адаптуються українською мовою й утворюють так звані гібридні форми, як-от: *відвар шитовника** – *відвар шитишини*. Лексичну інтерференцію простежують на рівні калькування. Калькою називають копіювання іншомовного слова (вислову) за допомогою свого, незапозиченого матеріалу. Цим кальки відрізняються від запозичень, які є словами, що ввійшли до мови повністю (тобто й значення, і звукове вираження слова, передане на письмі літерами відповідної мови), наприклад: *приймати рішення** – *ухвалювати рішення*, *приймати міри** – *уживати заходів*;

2) семантична – виникає тоді, коли з однієї мови до іншої запозичують не лексему, а таке її значення, якого не має відповідник цього слова в мові-реципієнті: *підкреслив** у *виступі* – *наголосив у виступі*, *гарно виглядаєш** – *маєш гарний вигляд*; кількість лексем, у яких замість українських вживають відповідний російський субстрат, для кожного мовця є індивідуальною, непрогнозованою;

3) подвійна інтерференція – поєднання різних видів в одному слові: *обіжатися** – *ображатися*, *больніца** – *лікарня* (фонетична й лексична), як

наслідок – виникнення так званого суржику, невпорядкованої, безсистемної мови, що руйнує нормативність української мови. Прикро, що це явище характерне також для мовлення телевізійних журналістів, адже до них глядачі ставляться по-особливому, як до взірця, еталону, що можна наслідувати для опанування справжньої літературної мови.

Узагальнення наукових праць дає підстави для формулювання дефініції досліджуваного поняття. **Лексична помилка** – це вживання слова в невласивому значенні, нерозрізнення значенневих відтінків лексем та їхньої стилістичної маркованості, порушення закономірностей лексичної сполучуваності, а також зловживання словами іншомовного походження.

Близькість обох мов виявляється й на граматичному рівні. У межах **граматичної інтерференції** розрізняють морфологічну та синтаксичну. Традиційно вважають, що морфологічна система є стійкішою та стабільнішою за своєю внутрішньою організацією, непроникною для зовнішніх впливів, хоч досить помітними в розмовній мові є морфологічні помилки.

«**Морфологічні помилки** – це такі ненормативні утворення, що не відповідають формальному вираженню хоча б однієї з граматичних категорій роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, особи, часу, способу, стану, виду» [9]. Наприклад, *головні болі** – *головний біль*, *самий красивий** – *найкрасивіший*, *отримання хабаря** – *отримання хабара*.

Синтаксичні аномативи – це неправильно побудовані словосполучення та речення. Наприклад, так звані пасивні конструкції замість українських безособових речень та активних зворотів: *Президент обирається народом*. Також до синтаксичних помилок належать конструкції з невласивими українській мові активними дієприкметниками теперішнього часу на зразок *бажаючий*, *миючий*.

Отже, аналіз мовних аномативів крізь призму інтерферентного впливу дав змогу вивчити типологічну природу помилок та виокремити серед дібраного фактичного матеріалу такі групи негативних одиниць, як: орфоепічні й акцентуаційні (характерні лише для усного мовлення), лексичні та граматичні (притаманні усному й писемному мовленню).

1.3. Основні причини появи лінгвопомилков в українському телепросторі

Засоби масової інформації, з огляду на свою специфіку, мають різний вплив на мовні процеси, проте спільних для всіх медіа є проблема мовної грамотності. Звичайно, ефірне мовлення не завжди можна відрегулювати, до того ж, крім журналістів, у програмах беруть участь політики, фахівці з різних галузей народного господарства, науки й культури, пересічні громадяни, які потрапили в об'єкти телекамери випадково. Водночас слід

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

наголосити, що саме телевізійне мовлення має чи не найпотужніший вплив на формування мовного портрета українців.

Існує декілька екстралінгвальних й інтралінгвальних чинників, що детермінують проникнення російських елементів в українську мову:

1) соціальні настанови та стереотипи, «хибний престиж» російської мови (ще донедавна російську мову вважали засобом міжнаціонального спілкування, вона була мовою політики, культури, науки (навіть освіти), суспільного життя);

2) неефективність «Закону про мови в УРСР», ухваленого ще 1989 року;

3) низький рівень етнічного самоусвідомлення, виховання в російськомовній родині;

4) російськомовне оточення, надання переваги російській мові в неформальному спілкуванні;

5) низький рівень мовної культури, незнання норм української мови загалом;

6) недостатньо розвинутий словниковий запас, українські слова належать до пасивного словника, тоді як їхні російські відповідники активно вживають в українській мові;

7) наявність в українській і російській мовах елементів, однакових за формою, але різних за змістом;

8) потужний вплив російської мови, що позначився на всіх рівнях мовної системи.

Поширення ненормативних одиниць зумовлене, зокрема, і браком досконалих сучасних лексикографічних джерел. Нині в Україні гостро відчувається також проблема створення електронних версій різнотипних словників. Попри безперечні досягнення української лексикографічної науки, нагальним є унормування мови з погляду її різних рівнів.

Отже, помилки зумовлені різними факторами – як лінгвальними, так і позалінгвальними. Серед причин, що домінують у породженні анормативів, – незнання норми та інтерферентний вплив.

Висновок до розділу

Найважливішими поняттями правильності мови є мовна норма та мовна помилка. Мовна норма – це сукупність усталених правил реалізації мовної системи, які закріплені в процесі спілкування. Головною ознакою мовної норми є правильність, важливими рисами – точність, логічність, чистота, ясність і доцільність.

Помилка – це ненормативне мовне утворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми. Мовні помилки класифікують за різними критеріями: за типом норми; за типом лінгвальної діяльності; за відповідністю нормам сучасної української літературної мови;

за частотністю; за значущістю для рівня грамотності тощо. У роботі охарактеризовано мовні помилки за їхнім співвідношенням до конкретних мовних рівнів. Відповідно до цього критерію виокремлено орфографічні, лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні, орфоепічні, акцентуаційні помилки. Найпоширенішими є лексичні помилки, що зумовлене слабкою системністю лексики та значним обсягом її одиниць.

Поява мовних помилок на телебаченні зумовлена лінгвальними та екстралінгвальними чинниками, зокрема низьким рівнем мовної культури, незнанням норм української мови, впливом російської мови.

РОЗДІЛ II

ПРИРОДА АНОРМАТИВНОГО ЕФІРНОГО МОВЛЕННЯ

2.1. Орфоепічні та акцентологічні помилки як вади усної комунікації

До типових і поширених у вітчизняному телевізійному просторі вад усного мовлення належать орфоепічні помилки. Аналіз фактичного матеріалу свідчить про наявність в усному мовленні тележурналістів значної кількості типових помилок.

1) Немвіння правильно артикулювати шиплячі /ж/, /ч/, /ш/. Поширеною є субституція українського твердого /ч/ російським палатальним /ч': /ч'/ас* – /ч/ас; хо'/ч'/у* – хо'/ч/у; /ч'/ому* – /ч/ому. Згідно з літературними нормами української орфоєпії, шиплячі приголосні завжди вимовляють твердо, за винятком окремих позицій.

2) М'яка вимова губних /б/, /п/, /в/, /м/, /ф/ у позиції перед я, ю, є; ці звуки потрібно артикулювати так, щоб наступний звук /й/ був напружений, як-от: /мйа/со, /пйа/ть, /вйа/нути та ін.

3) Оглушення дзвінких приголосних у кінці слова та всередині слова: *гли/н/ше, ва/ш/ко, ду/н/*. Від українця, який звик до російської мови, можна почути *кро/ф/, любо/ф, ді/ф/ка*, однак у нашій мові сонорний /в/ у жодному разі не повинен переходити у /ф/.

4) Найпомітніша ознака звукового калькування – відоме спорадичне «акання»: *к/а/аліція* – к/о/аліція, к/а/нтракт* – к/о/нтракт*.

5) М'яка вимова приголосних звуків перед /е/, /и/ на російський лад, *лі/м'/ература* – лі/т/ература, а/л'/ергія* – а/л/ергія*. Порушують відоме правило «дев'ятки», вимовляють іншомовні назви хвороб та ліків від них: */д'і/істонія*, арт/р'і/т*, ві/з'і/тал* – /ди/стонія, арт/ри/т, ві/зи/тал*.

6) Відсутність протетичного: *зачуч* – зауч*.

7) Пом'якшена вимова /р/ в іменниках II відміни на *-ар, -ер, -ир – секрета/р', ворота/р'*.

8) тверда вимова кінцевого /т/ у дієсловах III особи множини теперішнього часу: *пишу/т/* – пишу/т'/, знаю/т/* – знаю/т'/*.

9) Проривна вимова глоткового /г/ – /г/етьман*, /г/ектар*.

10) Роздільна вимова африкат /дж/, /дз/ – /дз/він*, б/ддж/ола*.

11) Порушення фонетичного чергування шиплячих зі свистячими, що пояснюють інтерференційним впливом рис фонетичної системи російської мови на фонетичну систему української мови: *перемо/ж/ці** – *перемо/з/ці*, *запоро/ж/ці** – *запоро/з/ці*; *сміє/и/ся** – *сміє/с/ся* та ін. Відсоткове вираження порушення норми подано в Додатку Б.

Крім власне орфоепічних помилок, телевізійне мовлення рясніє порушенням акцентуаційних норм, що зумовлене насамперед елементарним незнанням правил наголошування загальноновживаних українських слів.

Варто зазначити, що український словесний наголос є вільним, тобто різномісним (незакріпленим), може падати на будь-який (перший, другий, третій і т. ін.) склад. Під час змінювання слова наголос може переміщуватися з основи слова на закінчення і навпаки (*автор* – *авторі*, *бородá* – *бóроди*). В окремих словах акцентологічна норма допускає обидва наголоси чи паралельне наголошування слів: *пóмилка* і *помілка*. Використання різних наголосів не вносить жодних змін у лексичне значення слова. Система наголошування в українській мові дуже складна, що позначається на рівні акцентологічної грамотності. До того ж неправильне наголошування може бути спричинене впливом територіальних діалектів, близькоспоріднених мов, браком мовної обізнаності із системою літературного наголосу.

Під впливом російської мови допускають помилки у вимові окремих слів. Так, із телеекранів часто чути *перепис* замість *перепис*, *завдання* замість *завдання*, *нелегка справа*, хоча, звичайно, *нелегка справа*. Тележурналісти часто вживають форми *прийняла*, *розпочала*. В українській мові нормативним є наголошування передостаннього складу: *прийняти*, отже, *прийняла*, *розпочати*, тому *розпочала*. Правильно говорити з *Новим роком*, а не з *новим*. Узагалі слова *новий*, *старий* наголошують тільки на останньому складі. В українській мові слово *ненависть* потрібно наголошувати на другому складі, а от у російській – на першому. Нормативним в українській мові є наголошування другого складу в слові *середина*, у *середині*, тоді як російською правильно сказати *средина*.

В іменниках, що поєднуються з числівниками *два*, *три*, *чотири*, наголошений такий склад, як у формі родового однини: *два брати*, *три нитки*. У російських відповідниках наголос сталий – на першому складі.

Інколи телевізійники «вільно» наголошують числівники, говорячи *сімдесят*, *вісімдесят*, хоч слід наголошувати на останньому складі. Замість правильного *одинадцять*, із наголосом на третьому складі, уживають: *одинадцять*, наголошуючи другий склад, і в числівнику *чотирнадцять* наголошують другий склад замість нормативного наголошення на третьому.

Отже, відхилення від норм правильної літературної вимови й наголошування можна пояснити переважно незнанням мовцями (телеведучими)

закономірностей звукової реалізації українських фонем у мовленнєвому потоці; перенесенням характерних особливостей фонетичної та акцентуаційної систем російської мови на український ґрунт. Свідченням негативного впливу російської мови на українську є численна кількість зрусіфікованих форм.

2.2. Лексичні аномативи

Дотримання лексичних норм у мові ЗМІ є надзвичайно важливим, оскільки вмотивоване не лише культурно-престижними факторами, а й необхідністю повного взаєморозуміння комунікантів. У науковій літературі описано кілька різновидів лексичних помилок. Дотримуючись усталених класифікацій, дослідимо негативний мовний матеріал, самостійно дібраний нами в ході аналізу телевізійного мовлення.

Одним із різновидів лексичних аномативів є **вживання слова в невластивому значенні**. Так, у невластивому для української мови значенні вжито слово *наніс** у словосполученні *наніс* потужний удар*, за нормами української мови – *здав удару*. Часто функціонує слово *вірний** у значенні «правильний»: *вірне* розуміння питання, вірна* відповідь*. Український прикметник має значення «відданий чомусь чи комусь». Тому слід надати перевагу словосполученням *правильне розуміння, правильна відповідь*. Такі аномативи спричинені інтерференційним впливом; неврахуванням того, що окремі синоніми не можуть взаємозамінюватися, нейтралізувати семантичні відтінки тощо.

Рекламуючи медичні препарати чи побутову техніку, автори використовують ненормативне словосполучення: *попередити* хворобу (нежить, псування тощо)*. Російське слово *предупредить* має два основні значення: «не допустити щось» та «заздалегідь повідомити про щось». Однак в українській мові для позначення цих понять існує два слова – *запобігти* та *попередити (хвороби запобігають, людей попереджають)*.

Слово *відношення* й похідні від нього слова означають «перебування в певній відповідності, співвідношення з чимось, з кимось». Словосполучення *відношення* між людьми*, безперечно, утворилося під впливом російської мови, згідно з нормами української мови тут доречні лексеми *стосунки* або *взаємини*. Помилку допущено й у вислові *знаходиться* в обласному центрі*. Слово *знаходиться** має до десяти значень: «бути виявленим унаслідок розшуків», «вийти зі скрутного становища», «народитися» тощо. Щодо певних об'єктів, то для них у нашій мові є дієслова та дієприкметники *розміщуватися, розташовуватись, розміщений, розташований*. На Першому національному каналі зафіксовано: «У районі* п'ятниці ймовірні опади...» Слово *район** ужите тут недоречно, бо *район* – частина території, що має характерні для неї ознаки.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Правильно: у *п'ятницю ймовірні опади*. Інші ненормативні одиниці представлено в додатку Г.

Серед негативних наслідків міжмовних контактів на лексичному рівні вчені називають, зокрема, **невмотивоване калькування, росіянізми й суржик**. Як засіб номінації калькування доцільне тоді, коли для певного поняття, явища немає назви в рідній мові. Наприклад: укр. *займенник* – калька з лат. *pronomen*. Серед фактичного матеріалу виокремлено такі випадки недоцільного калькування: *приймати* участь – брати участь, приймати* міри – уживати заходів, закривати* / відкривати* очі – заплюювати / розплюювати очі, кидатися в очі* – впадати в очі*. «*Вона працює тільки для виду**» – ця поширена фраза є результатом калькування російських словосполучень *для вида, для видимости*. Українською ж слід говорити: *про людське око, для годиться*.

На нашу думку, кальки, невмотивані потребами мови, є небезпечним денационалізуючим явищем, тому що витісняють з ужитку питомі одиниці.

Найменша адаптація до законів української мови характерна для суржикових утворень, що вживають в обрамленні української граматичної системи та на тлі українських фонетичних норм. Гібридні одиниці повністю відтворюють російську вимову, тобто виникають унаслідок транскрибування російської лексеми. Так, в українській мові немає слова *последній** (*до последнего** *йшов*, саме так прозвучало слово на телеканалі «Інтер»), замість нього потрібно вживати *останній*.

Часткове пристосування до системного потенціалу мови властиве росіянізмам. Росіянізми – слова чи мовні звороти, утворені за зразком російських мовних форм, що можуть зазнавати часткової адаптації до фонетичного складу чи словотворчих особливостей української мови. Наприклад: *...знімає сглаз*..; ...наряду* з тим; ...роботи невпроворот** замість нормативних еквівалентів: пристрій, поряд, невпрогорт.

Плеоназми – надлишкові словосполучення, один із компонентів яких дублює семантичне наповнення головного слова. У телевізійному мовленні зафіксовано такі плеоназми: *вільна вакансія, вишукані делікатеси, головний пріоритет, статистичні підрахунки, перспективи на майбутнє, переважна більшість, у лютому місяці, тимчасово виконуючий обов'язки та ін*.

Аналіз негативного мовного матеріалу дає підстави говорити про **пароніми як помилконебезпечну групу слів**, оскільки ці мовні одиниці мають структурну й фонетичну подібність, що, однак, не допускає повного або часткового збігу лексичних значень. Специфіка паронімів полягає в тому, що для них характерні різні варіанти семантичної сполучуваності з іншими лексичними одиницями, вони не можуть довільно взаємозамінюватися в контексті. Так, звичний початок відомої телевізійної реклами *збираючись на рибалку** потрібно

замінити на *риболовлю*, тому що в українській мові, на відміну від російської, слово *рибалка* має значення «той, що ловить рибу».

До появи лексичних помилок призводить і **сплутання семантики міжмовних омонімів**, які метафорично називають «фальшивими друзями перекладача». Від значеннєвої структури міжмовних корелятивів залежить діапазон сполучуваності з іншими одиницями. З огляду на це як помилкові кваліфікуємо одиниці, що зафіксовані в ефірному мовленні: *побудували нову баню* – лазню, зустрінемося через неділю* – тиждень* та ін. Використання мовцями чужорідних лексичних елементів свідчить про неналежне володіння нормами українського слововживання, про нездатність оперативної й адекватної (щодо українськомовних норм) відреагувати на певну ситуацію доборою необхідного слова.

Підсумовуючи, зазначимо, що лексичні помилки зумовлені як лінгвальними, так і позалінгвальними чинниками: незнанням норми; недосконалістю лексикографічних джерел; браком електронних версій різнотипних словників; негативною дією інтерференційних чинників.

2.3. Порушення норм на граматичному рівні

Необхідною умовою нормативності медіаматеріалів є відповідність використовуваних лінгвоодниць продуктивним граматичним моделям. Однак на сучасному етапі однією з найістотніших вад мовного оформлення телепрограм є морфологічні помилки, що виникають унаслідок неправильного вибору варіантів морфологічної форми слова і варіантів її поєднання з іншими елементами.

У мовленні телеведучих є чимало помилок, зумовлених впливом російської морфологічної системи. Для лексико-граматичного класу іменника характерні кілька різновидів помилок, описаних нижче.

1) Неправильне вживання категорії роду: *зла собака* – злий собака, нова посуда* – новий посуд; сильна нежить* – сильний нежить, головна біль* – головний біль, на ярмарці* товарів народної творчості – на ярмарку*.

2) Порушення категорії числа, наприклад, *консерва* «Шпроти» – консерви «Шпроти», ці інформації* мають бути враховані – ця інформацію, минають часи* (час – збірний іменник, тоді як часи – поняття, обмежене початком та кінцем, конкретне)*.

3) Порушення категорії відмінка. Прізвища осіб чоловічої статі на *-енко, -ук* та ін. змінюються, проте за зразком російських відповідників допускають помилки: *на чолі з Віктором Юценко* – Юценком, при Національному університеті імені Шевченко* – імені Шевченка*. Іменник *пальто* в українській мові є змінним, на протигагу російській мові. Проте на телебаченні та й у «живому» мовленні можна почути у *благенькому пальто**.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Іменники, що означають власні назви, традиційно вживають у називному відмінку замість кличного: *Оля*! Иди додому; Іра*, дай книжку* (правильно вживати *Олю, Іро*). Проблемним є утворення родового відмінка однини та множини від іменників чоловічого роду II відміни. Словосполучення з *центра** поля вживають замість *із центру поля*, натомість закінчення *-а* іменник має лише тоді, коли стосується математичного терміна. У реченні «...керівництво привітало *молодих солдат**» допущено помилку, адже правильний варіант *молодих солдатів*.

У системі прикметника та прислівника порушення відбувається переважно під час утворення ступенів порівняння за зразком російської мови, без урахування специфіки української мови. У російській мові просту форму вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників уживають рідко, а в українській – проста форма є основною. Неправильним є утворення вищого ступеня порівняння за допомогою слів *самий, саме: він був серед нас самий* кращий, самий* вищий показник* (потрібно вживати *найкращий, найвищий*).

Неправильними вважаємо форми вищого ступеня порівняння *цінніший* двох днів, більший* нього*, які утворені на зразок російських форм. Правильно говорити: *цінніше за (від) двох днів, більший за (від) нього*.

Труднощі використання числівників у тексті пов'язані насамперед із незнанням системи відмінювання числівників. Потрібно пам'ятати, що в непрямих відміках числівників 50–80, на протигагу російській мові, перша частина не змінюється: *п'ятдесяти, шістдесяти* та ін. На телебаченні дуже часто вдаються до відмінювання числівників за нормами російської мови: *у восьмидесяти* опитуваних; не було п'ятидесяти* метрів*.

Наслідки інтерферентного впливу помітні й у системі займенників. У рекламі чаю «Greenfield» звучить: «*Ми, жінки, володіємо їм* досконало*», замість орудного відмінка займенника *він* використано давальний відмінок займенника *вони*. У російській мові ці форми збігаються. Українською мовою доцільно сказати: «*Ми, жінки, володіємо ним досконало*».

Відхилення від морфологічних норм у межах лексико-граматичного класу дієслів зафіксовано внаслідок порушення категорії виду (наприклад, *купляйте* продукти – купуйте*), категорії часу (так, для російської розмовної мови не характерна проста форма майбутнього часу дієслова, а в українській її потрібно вживати найчастіше). Форму майбутнього часу в словосполученнях: *мешканці будинку мовчати не будуть; «ліві» будуть протестувати* – доцільно замінити на *не мовчатимуть, протестуватимуть*.

Часто на телебаченні можна почути невластиві українській мові активні дієприкметники теперішнього часу. Наприклад: *відбілюючий* засіб, координуючий* орган* замість потрібних *відбілювальний, координаційний орган*. Також уживають слова *виступаючий, працюючий, існуючий, відробивший*,

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

проживавший, слідуєчий, надихаєчий, бажаєчий та ін. В одних випадках їх потрібно замінити, використавши підрядні речення: *той, що працює*, чи *той, який працює*, *той, що (який) керує*, *той, який проживає*. В інших – замітники-прикметники: *вищі органи або керівні органи, підлеглі (підпорядковані) організації, охочий* тощо.

У сукупності мовних норм центральне місце належить синтаксичним нормам, унаслідок порушення яких виникають синтаксичні аномалії. Серед синтаксичних помилок Т. Г. Бондаренко виокремлює такі різновиди: ненормативне вживання прийменників; ненормативне узгодження присудка з підметом, означуваного слова з прикладкою; порушення норм керування; неправильний порядок слів; неправильна побудова ряду однорідних членів речення, відокремлених обставин, означень; порушення відповідності займенникових еквівалентів замінованим словам; неправильна побудова складнопідрядного речення; ненормативне вираження присудка формою дієслова теперішнього часу на -ся [9].

Аналіз дібраного фактажу дає підстави говорити про найтипівіші синтаксичні помилки. Наприклад, неправильне використання прийменника, зокрема прийменника *по*: *заступник по питаннях* євроінтеграції – із питань, по твоєму проханню* – за твоїм проханням* або *на твоє прохання*. Прийменник *згідно* вимагає іменника в орудному відмінку з прийменником *з*, тому є порушенням синтаксичних норм уживання конструкції *згідно декларації** – *згідно з декларацією*. Доречно зазначити, що потрібно вживати: *відповідно до й залежно від*, а не *відповідно з** і *в залежності від**; *порівняно з (у порівнянні з*)*, *за умови (при умові*)*, *із понеділка до середи (із понеділка по середу*)*, *наступного року (в наступному році*)*.

Специфіка будь-якої мови найвиразніше виявляється в побудові словосполучень, особливо з підрядним зв'язком керування. У досліджуваному матеріалі частотними є випадки порушення норм керування. Наприклад: дієслова *дякувати, завдячувати* вимагають давального відмінка: *дякують батьків** – *батькам*, *вибачити Президента** – *Президентові*, *тенденція зростання** – *тенденція до зростання*, *говорити на зрозумілій мові** – *говорити зрозумілою мовою*.

Уживання пасивних конструкцій з дієсловами на -ся не завжди є нормативним. На відміну від європейських мов, нашої не характерне вживання пасиву зі вказівкою на особу. В українській мові потрібно надавати перевагу саме активним конструкціям, тому *журналісти готують матеріал*, а не *матеріал готується журналістами*.

Отже, граматичні помилки становлять суттєву частку ненормативних одиниць, тиражування яких тележурналістами негативно впливає на загальний рівень культури мови українців.

2.4. Вплив телемовлення на реципієнтів та шляхи підвищення рівня мовної грамотності

У процесі наукового пошуку застосовано метод експерименту, який пов'язаний зі зверненням до інформантів, а також метод статистичного опрацювання кількісних даних для з'ясування статусу й особливостей функціонування мовних одиниць.

Учені мають рацію, стверджуючи, що почута з телефіру інформація надійно закріплюється в нашій свідомості. Особливо це стосується рекламних роликів, мета створення яких – звернути увагу на факт. Сучасні рекламні слогани багато в чому регулюють, диктують, а інколи й нав'язують певні мовні стандарти. Реклама яскраво поєднує всі рівні мовної системи для досягнення прагматичної мети, впливаючи на стан сучасної української літературної мови в цілому, тому вживання анормативів у слоганах особливо небезпечне.

Учасникам експерименту були запропоновані фрази, дуже схожі на відомі слогани, у яких пропущені слова, що вжиті у відповідних слоганах і є мовними анормативами. Ми навмисне відмовилися від роботи власне зі слоганами, тому що в такому разі певною мірою мали б справу з неусвідомленим механічним відтворенням того, що неодноразово звучало на телебаченні. Мета нашого експерименту полягала в з'ясуванні ступеня усвідомленого засвоєння мовних помилок, що допускають на телебаченні (Додаток В).

В експерименті взяли участь 186 студентів Тальнівського будівельно-економічного коледжу, 45 учнів економіко-математичного ліцею та 27 працівників коледжу й ліцею. Проаналізувавши відповіді респондентів, ми склали гістограму, що відображає неправильне вживання слів чи сполучень у відсотках (Додаток В). Отримані результати свідчать про суттєве відхилення від лексичних і граматичних норм у «живому» мовленні носіїв української мови, що, на нашу думку, можна пояснити ситуацією з українською мовою на телебаченні.

Аналітичне дослідження свідчить про низьку загальну культуру в телепросторі України, порушення граматичних і лексичних норм, які забезпечують правильність, точність, образність і художню цінність мови. Як бачимо, мовні проблеми в телевізійних програмах є актуальним для українського телебачення питанням, що потребує наукового й практичного розв'язання.

Непокоїть те, що в телепрограмах наявна надмірна кількість росіянізмів, що негативно впливає на людей, особливо підлітків та молодь, які є найактивнішими споживачами продуктів телебачення. Чимало порушень норм у мовленні тележурналістів, на нашу думку, можна пояснити тим, що

поза ефіром медійники надають перевагу російській мові, це позначається на якості їхнього українського мовлення перед камерою.

Отже, ведучим і журналістам телевізійних програм варто дбайливіше ставитися до власної мови, працювати зі словниками, аналізувати власне мовлення й виправляти помилки. Підвищенню рівня грамотності сприяли б спеціально організовані курси для телевізійників, постійний моніторинг ефіру, співпраця з лінгвістичними інституціями, підготовка збірників практичних рекомендацій. Наголосимо, що культура мови починається передовсім з усвідомлення необхідності її дотримання. У такому разі телеведучих можна було б справді сприймати за еталон у мовному плані, на який варто орієнтуватися, удосконалюючи рівень мовних знань.

Висновок до розділу

На українському телебаченні ведучі та журналісти допускають різноманітні мовні аномалії. Кількісно велику групу становлять лексичні помилки, оскільки лексичний рівень зазнає найбільшого впливу негативних інтерференційних чинників. До поширених і типових вад усного мовлення належать також орфографічні та акцентологічні помилки.

Граматична система української мови теж може зазнавати руйнівних процесів. До морфологічних аномалій належать одиниці, що засвідчують порушення граматичних категорій роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, способу, часу, особи та ін. Синтаксичні помилки пов'язані з неправильною побудовою словосполучень та різнотипних речень.

Проблема дотримання культури української мови на телебаченні потребує нагального розв'язання. Ведучим і журналістам телевізійних програм необхідно уважно ставитися до власної мови, працювати зі словниками, а найголовніше – усвідомлювати необхідність правильності мови.

ВИСНОВКИ

У контексті глобалізаційних процесів, взаємопроникнення мовних систем проблема дотримання норм української мови в телевізійному ефірі набуває особливого значення. Телебачення покликане не лише інформувати, розважати, а й насамперед бути взірцем високого рівня культури мови. Рідна мова, в усіх її нюансах, півтонах, у всьому багатстві, в усій красі, повинна цікавити кожну людину, яка поважає себе та прагне стати особистістю.

Нормативність є однією з найважливіших ознак літературної мови, якою мають послуговуватися працівники ЗМІ. Традиція вивчення мовних норм – давня, тому наукова лінгвістична література засвідчує наявність різних підходів до з'ясування сутності мовної норми, а отже, і різні дефініції цього явища.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

У роботі під поняттям норми розуміємо сукупність усталених правил реалізації мовної системи, які закріплені в процесі спілкування. На протигагу нормі, помилка – це ненормативне мовне утворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми.

Унаслідок вивчення дібраного фактажу зафіксовано тенденцію до відхилення від норм сучасної української літературної мови на орфоепічному, акцентуаційному, лексичному та граматичному (морфологічному й синтаксичному) рівнях.

Порушення фонетичних норм виявляється у вживанні російських звуків (звукових сполучень) замість українських та в неправильному наголошуванні слів за зразком російської мови. Серед причин появи фонетичних аномативів нерідко називають прозорі етимологічні співвідношення між російськими та українськими словами, а також спільність графіки мов.

Тривала українсько-російська мовна взаємодія активізує процес нівелювання фонетичних відмінностей у спільних для мов словоформах. Під впливом фонетичної інтерференції мовці допускають орфоепічні помилки. Фонетична інтерференція виявляється також у порушенні акцентологічних норм.

Лексичний рівень, що найбільше зазнає мовних впливів, вирізняється слабкою системністю лексики. За обсягом одиниць – це найбільший рівень. Слово, крім лексичної ознаки, ще набуває морфологічних, акцентних, фонетичних, словотворчих та стилістичних характеристик, властивих усій системі мови. Усе це пояснює те, що вияви інтерференції на лексичному рівні найчастіші й найрізноманітніші.

Заміна лексеми, що належить до словника української мови, на еквівалентне в смисловому та стилістичному значенні російське слово, є механічною, неусвідомленою й лінгвістично невмотивованою. На телебаченні використовують лексичні росіянізми, частково освоєні нашою мовою, або суржикові утворення, у яких нівелюється національна своєрідність української мови. Крім того, наявна лексико-семантична інтерференція, основу якої становить непропорційність словникового складу обох мов за різного співвідношення багатозначних та однозначних лексичних одиниць, що впливає також із нетотожності семантичного обсягу слів у мовах. Лексичну інтерференцію простежують і на рівні усталених словосполучень.

Негативна дія інтерференції позначається й на граматичному рівні: для російської та української мов характерні однакові граматичні категорії, наприклад роду, числа, відмінка для іменників; види синтаксичного зв'язку, хоч їхня конкретна реалізація почасти не збігається.

Морфологічна інтерференція в системі іменника виявляється в порушенні норм: уживання категорії роду, числа та відмінка. Порушення

морфологічних норм у межах лексико-граматичного класу прикметників і прислівників насамперед стосується вищого та найвищого ступенів порівняння. Утворення відбувається за нормами російської мови, водночас специфіка української мови зазнає нівеляції.

У формотворенні числівника найбільше помилок допускають у відмінюванні числівників – назв десятків, у непрямих відмінках яких, на відміну від російської мови, друга частина не змінюється. Під впливом інтерференції в межах лексико-граматичного класу дієслів виникає порушення категорій часу, способу, особи та стану.

Синтаксичні аномалії виникають унаслідок неправильної побудови словосполучень та різнотипних речень. У роботі описано кілька різновидів синтаксичних помилок: ненормативний вибір прийменника, порушення норм керування, побудови речень тощо.

Аналіз наукової літератури та дослідницького матеріалу, отриманого в ході вибірки, дає підстави стверджувати, що основними причинами породження ненормативних одиниць є незнання норм сучасної літературної мови, вплив російської мови, що виявляється на всіх рівнях мовної ієрархії, браком досконаlih лексикографічних праць та іншими лінгвальними й позалінгвальними чинниками.

Проблема порушення норм сучасної української літературної мови, з огляду на ситуацію незбалансованого білінгвізму, потребує щоденних мовних зусиль, а отже, уможливорює перспективи подальшого її вивчення в різнобічних площинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За ред. О. А. Сербенської. – Л. : Світ, 1994. – 152 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – 4-е вид., переробл. і допов. – К. : Укр. книга, 1997. – 336 с.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Л. : Світ, 1990. – 232 с.
4. Балинська О. Культура телевізійного мовлення та його вплив на телеаудиторію / О. Балинська // Тележурналістика: історія, теорія, практика, погляд у майбутнє : зб. наук.-метод. праць. – Львів, 1997. – С. 48–51.
5. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Ф. Бацевич. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 236 с.
6. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / І. К. Білодід. – К. : Освіта, 1969. – 362 с.
7. Бондаренко Т. Г. Інтерфедеми і росіянізми як наслідок міжмовних контактів на лексичному рівні / Т. Г. Бондаренко // Електронна

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

бібліотека Інституту журналістики. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=1027>.

8. Бондаренко Т. Г. Орфографічна помилка: спроба лінгвістичного переосмислення / Т. Г. Бондаренко // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=1015>.

9. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Т. Г. Бондаренко. – К., 2003. – 20 с.

10. Бондаренко Т. Г. Критерії виявлення мовних помилок під час редагування журналістських матеріалів / Т. Г. Бондаренко. // Наукові записки Ін-ту журналістики. – К., 2002. – Т. 8. – С. 112–117.

11. Бублейник Л. В. Українсько-російські лексичні відповідники. Семантико-стилістичний аспект : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01; 10.02.02 / Л. В. Бублейник ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Д., 1996. – 48 с.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.

13. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

14. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.

15. Волощак М. Неправильно – правильно : довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації / М. Волощак. – К. : Видавничий центр “Просвіта”, 2000. – 128 с.

16. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: словник-довідник / С. І. Головащук. – К. : Вища школа, 1995 – 319 с.

17. Горохова С. И. Психолінгвістические особенности механизма порождения речи по данным речевых ошибок : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. И. Горохова. – М., 1986. – 24 с.

18. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К. : Рад. шк., 1986. – 222 с.

19. Дорошенко Т. С. Словник українського правопису + Словничок-антисуржик / Т. С. Дорошенко. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 640 с.

20. Ицкович В. А. Очерки синтаксической нормы / В. А. Ицкович. – М. : Наука, 1982. – 199 с.

21. Івченко А. Новий орфографічний словник української мови / А. Івченко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 712 с.

22. Капелюшний А. О. Росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті / А. О. Капелюшний // Телевізійна й радіожурналістика : збірник науково-методичних праць. – Львів, 2002. – 168 с.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

23. Капелюшний А. О. Стилїстика. Редагування журналістських текстів: Практ. заняття : навч. посіб. з курсів: «Практична стилїстика української мови», «Стилїстика тексту», «Редагування в засобах масової інформації» / А. О.Капелюшний. – Л. : ПАІС, 2003. – 542 с.

24. Капелюшний А. О. Типологія журналістських помилок / А. О. Капелюшний. – Л., 2000. – 68 с.

25. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – К. : Кобза, 1994. – С. 72–80.

26. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. Писемне та усне ділове спілкування / А. П. Коваль. – К., 1982. – 198 с.

27. Коць Т. А. Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. А. Коць ; НАН України. Ін-т української мови. – К., 1997. – 16 с.

28. Красиков Ю. В. Теория речевых ошибок (на материале ошибок наборщика) / Ю. В. Красиков. – М. : Наука, 1980. – 536 с.

29. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.

30. Мамушин В. Е. О характере и причинах речевых ошибок и об “ошибках контроля” / В. Е. Мамушин // Русский язык в школе. – 1990. – № 1. – С. 45–49.

31. Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. – К.: Освіта, 1999. – 321 с.

32. Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: Найуживаніші слова і вислови / За ред. Ф. А. Непийводи. – К. : Основа, 2000. – 256 с.

33. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор : порадник з української мови / Н. Ф. Непийвода. – К. : Укр. книга, 1998. – 238 с.

34. Ожегов С. И. Очередные вопросы культуры речи / С. И. Ожегов // Вопросы культуры речи. – Вып. 1. – М., 1955. – С. 15.

35. Партико З. В. Загальне редагування. Нормативні основи : навч. посіб. / З. В. Партико. – Л. : Афіша, 2001. – 416 с.

36. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський. – К. : Наук. думка, 1976. – 288 с.

37. Пономарив А. Д. Проблемы нормативности украинского языка в СМИ: дис. ... д-ра філол. наук в форме науч. докл. / А. Д. Пономарив. – К., 1991. – 55 с.

38. Пономарів О. Культура слова: Мовностилїстичні поради : навч. посібник для студентів гуманіт. спеціальностей вищ. закладів освіти / О. Пономарів. – К. : Либідь, 1999. – 240 с.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

39. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація / О. Потебня. – Нью-Йорк, 1992. – 285 с.
40. Рисс О. В. Семь раз проверь... Опыт путеводителя по печаткам и ошибкам в тексте / О. В. Рисс. – М. : Книга, 1977. – 144 с.
41. Різун В. В. Літературне редагування : підручник / В. В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.
42. Російсько-український словник / Відповідальні редактори Л. С. Паламарчук, Л. Г. Скрипник. – К. : Українська радянська енциклопедія, 1990. – 940 с.
43. Російсько-український словник : В 3 томах / Ред. С. І. Головашук. – К. : Наукова думка, 1968.
44. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волощак. – К. : Видавничий центр "Просвіта", 2001. – 204 с.
45. Сербенська О. А. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою / О. А. Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика : зб. наук-метод. праць. – Львів, 2002. – С. 74–79.
46. Словник труднощів української мови / За ред. В. С. Калашника. – Х. : ФОП Співак В. Л. , 2009. – 928 с.
47. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. Струганець. – Т. : Астон, 2002. – 352 с.
48. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : Школа, 2009. – 1008 с.
49. Український правопис / Ред. О. А. Дітель. – К. : Наукова думка, – 1990. – 240с.
50. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К. : Освіта, 1997. – 240 с.
51. Чак Є. Д. Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К. : Рад. шк., 1989. – 176 с.
52. Щерба Л. В. Безграмотность и её причины / Л. В. Щерба // Избр. работы по русскому языку. – М. : Учпедгиз, 1957. – С. 56–62.
53. Ющук І. П. Лексика української мови / І. П. Ющук. – К. : КМУ, 2002. – 130 с.
54. Ющук І. П. Українська мова : підручник. / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2006. – 640 с.

ОСОБЛИВОСТІ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ

**Гребеніченко Анастасія
Юлдашева Людмила Петрівна**

РОЗДІЛ 1

МЕДІАЗАГОЛОВОК ЯК СИНТЕЗ ОСНОВНОЇ ДУМКИ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТВОРУ

1.1. Вимоги до публіцистичних заголовків

Публіцистика, яку називають літописом сучасності, у всій повноті відображає поточну історію, звернена до злободенних проблем суспільства – політичних, соціальних, побутових, філософських тощо. Щоб переконатися в тематичній неозорості, широті публіцистики, достатньо відкрити будь-який номер газети і проглянути її заголовки.

За визначенням, поданим у «Сучасному тлумачному словникові української мови», заголовок – назва твору або його частини, що друкується або пишеться над текстом; титул.

Г. В. Лазутіна виокремлює три типи заголовків [28]. Звертаючись до теоретичних положень дослідниці, наведемо власні приклади:

- 1) пряме відображення теми: «Українці стали жити краще», «Тальне святкує День міста»;
- 2) пряме вираження ідеї: «Усі разом – відродимо країну»;
- 3) опосередковане вираження ідейно-тематичного рішення за допомогою журналістського образу: «Чорний бюджет» тощо.

Вибираючи заголовки, керуються основними вимогами до публіцистичного стилю:

- 1) економія мовних засобів, лаконічність викладу при інформативній насиченості;
- 2) відбір мовних засобів з установкою на їхню дохідливість (газета – найпоширеніший вид масової інформації);
- 3) використання суспільно-політичної лексики і фразеології, переосмислення лексики інших стилів;
- 4) використання характерних для цього стилю мовних стереотипів, кліше;
- 5) жанрова різноманітність і пов'язане з цією різноманітністю стилістичне використання мовних засобів: багатозначності слова, ресурсів словотворення (авторські неологізми), емоційно-експресивної лексики;
- 6) поєднання рис публіцистичного стилю з рисами інших стилів (наукового, офіційно-ділового, літературно-художнього, розмовного), обумовлене різноманітністю тематики і жанрів;

7) використання зображувально-виразних засобів мови, зокрема засобів стилістичного синтаксису (риторичні питання й вигуки, паралелізм побудови, повтори, інверсія тощо).

У сучасній періодиці помітною є тенденція до економії мовних засобів у ході створення заголовків газетних матеріалів. Скорочення медіаназв відбувається завдяки конденсації глибокого інформаційного наповнення у невеликій кількості слів і зумовлюється необхідністю передати максимум змісту, затративши мінімум мовного матеріалу. Звідси випливає точність, влучність і лаконізм медіазаголовків.

Заголовок має привернути до себе увагу читача й певною мірою переконати його в актуальності й важливості теми й матеріалу. Є також психологічні вимоги до формулювання заголовків, при цьому застосовують навіювання й переконання.

Переконання сприймають як метод дії на свідомість особистості за допомогою звертання до власної критичної думки. «Оснóву методу переконання складає відбір, логічне впорядкування фактів і висновків відповідно до єдиного функціонального завдання» [4, с. 45], тобто переконання здійснюється шляхом раціонального доказу істинності.

Проблема навіювання завжди привертала увагу вчених. Інтерес до неї не зник і зараз, але «психологічна природа навіювання до кінця не з'ясована, хоча у розпорядженні сучасної науки є величезне число безперечних фактів і вчення Павлова про вищу нервову діяльність, що дає навіюванню вичерпне фізіологічне пояснення» [6, с. 56]. Проте, незважаючи на розбіжності, навіювання, зазвичай, зв'язується з некритичним сприйняттям і засвоєнням інформації.

Отже, аналіз наукової літератури доводить, що навіювання як вид діяльності здійснюється переважно з опорою на емоції, відчуття об'єкта дії, переконання ж – з опорою на його розум. У мовній дії можна використовувати як методи логічно обґрунтованого переконання, так і способи емоційної дії на аудиторію. Підвищення ефективності мовної дії спостерігається у разі, коли текст звернений не тільки до логічної сфери людського мислення, але й до сфери почуттів, тобто коли текст побудований з використанням методів і навіювання, і переконання. Змішаний тип дії є найефективнішим хоча б тому, що навіювання виявляється підкріпленням вагомими аргументами. Інколи в сучасних текстах заголовок інтригує, привертає до себе увагу, але не стосується змісту матеріалу. Такий заголовок не виконує одну з основних функцій – дати уявлення про сутність тексту. Звісно, інтрига посилює інтерес, але тут наявний обман, дезорієнтація читача. Якщо заголовок побудований на неіснуючих для представленого матеріалу зв'язках, він виявляється провокаційним, викликає у адресата інформації певне очікування, примушує його ознайомитися з матеріалом, але сподівання виявляються

невиправданими. Вважаємо, що вибір таких заголовків – не є вмотивованим, існує багато інших доречних засобів, здатних привернути увагу читача. Саме вони будуть досліджені в наступному розділі роботи.

1.2. Функції газетних заголовків

Заголовок виконує важливі функції в тексті. Основними функціями газетних заголовків є номінативна, інформативна, комунікативна, а також прагматична, що реалізує дію тексту, його цільову спрямованість. У заголовка до інформаційного повідомлення домінантною стає інформативна функція. Виконуючи інформаційно-орієнтовну роль, він є опорним пунктом, що виявляє зміст матеріалу газети.

У заголовку до публіцистичного тексту провідною завжди виявляється оцінна функція. У ньому виражається авторська позиція. Часто дослідники вважають основною прагматичну функцію, оскільки призначення заголовка полягає передусім в залученні уваги до статті, у створенні стимулу для її прочитання, що часто досягається шляхом використання системи експресивних мовних засобів. Крім того, можна виокремити ще й рекламно-експресивну функцію. Матеріали мають бути цікавими, інтригувати читачів і привертати увагу.

С. О. Лазарева дослідила та експериментально довела два ефекти в читацькому сприйнятті заголовків [16, с. 47]. Ефект посиленого очікування, що виникає тоді, коли заголовок незрозумілий, але привертає увагу; й ефект обуреного очікування, коли заголовок не збігається з текстом. В обох випадках заголовки виконують експресивну та регульовальну функції за рахунок інформативної, але в обурених чи у здивованих читачів може бути непередбачена реакція на текст – від захопленого читання до відмови читати текст і негативної оцінки автора чи редакції.

Отже, заголовок формує в читача певне ставлення до події, оцінюючи її. Він переконує читача через факти (представлені в заголовку) і через авторську оцінку цих фактів. Заголовок формує в людей відповідне ставлення до громадського життя й конкретних справ, актуалізує проблеми сучасності, що є цікавими для суспільства (політичні, економічні, філософські, моральні, питання культури тощо). Впливаючи на читача, заголовок не тільки орієнтує в подіях, але й формує думку читача. У підході до заголовків, у їхньому відборі й оцінці завжди виявляється моральна позиція автора, що надає висловлюванню емоційного забарвлення.

Висновок до розділу

Заголовок допомагає скласти перший загальний прогноз про зміст публікації, визначає конфігурацію тексту номера газети. Семантично містким є такий заголовок, що здатний вміщувати значну кількість інформації, охоплювати сутність багатьох явищ, подій, фактів тощо. Саме такий заголовок може різнобічно відображати властивості явищ дійсності.

Заголовок повинен відповідати таким вимогам, як: лаконічність викладу за умови інформативної насиченості; узгодженість з основним змістом тексту; відбір мовних засобів з установкою на їхню дохідливість; відображення авторського ставлення до змісту; стилістична виразність, яка досягається шляхом використання відповідних мовних засобів: багатозначності слова, ресурсів словотворення (авторські неологізми), емоційно-експресивної лексики, поєднання рис публіцистичного стилю з рисами інших стилів (наукового, офіційно-ділового, літературно-художнього, розмовного), зумовлене різноманітністю тематики й жанрів; вживання зображувально-виразних засобів мови, наприклад, засобів стилістичного синтаксису (риторичні запитання і вигуки, повтори, інверсія, паралелізм побудови) тощо.

Формулюючи заголовки, зважають на психологічні вимоги до їхніх назв, а саме вдаються до прийомів навіювання й переконання. Заголовок виконує важливі функції: номінативну, інформативну, комунікативну, а також прагматичну, оцінну, рекламно-експресивну. Заголовки статей, що мають інформативний характер виконують переважно інформативну функцію. У заголовку до публіцистичного тексту значущою є оцінна функція. Очікуваного ефекту автор досягне лише тоді, коли, обираючи назву статті, урахує всі ці функції.

РОЗДІЛ 2

МОВНІ ПРИЙОМИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗАГОЛОВКІВ ГАЗЕТНИХ СТАТЕЙ

2.1. Лексико-семантичні прийоми актуалізації заголовків

Журналіст повинен виявити авторську індивідуальність у пошуку оптимальних засобів впливу, експресії для оформлення назв газетних матеріалів, адже, щоб зробити заголовок винятковим, своєрідним, слід сконцентрувати максимум змісту в мінімумі слів і подати це якомога оригінальніше.

У медіазаголовках лаконічності, інформативності, а водночас і помірної впливовості та експресивності досягають, залежно від мети і потреби за допомогою найрізноманітніших видів експресивно-емоційного обрамлення, оновлення і загострення загальномовних стандартів, сталих словосполучень, фразеологізмів, оперуючи варіюванням їхньої семантики і структури, сполучуваністю слів тощо.

Мовний вплив у сфері заголовків часто створюється шляхом використання різноманітних прийомів мовної гри. Вона широко представлена в назвах публіцистичних творів і стосується практично всіх мовленнєвих рівнів. Особливо це характерно для словотворчого, лексичного й синтаксичного рівнів. Суб'єктивний план заголовка створюється за допомогою емоційно-виразних засобів. Експресія виражається лексичними, фонетичними й граматичними засобами.

Використовуючи різноманітні прийоми, автор публіцистичних статей намагається:

- створити ефект незвичайності, нестандартності, зацікавити читача, змусити його прочитати матеріал;
- максимально наблизити заголовок до змісту тексту;
- повернути колишню виразність, додати гостроту й новизну часто вживаним у мовленні структурам.

Репертуар оцінних засобів преси надзвичайно багатий та різноманітний. Крім власне оцінної лексики, у газетно-публіцистичному жанрі у функції оцінки використовують різноманітні лексичні розряди: просторічна лексика, архаїзми, неологізми, спеціальна лексика в переносному значенні та інші («*Квартрозплата*»).

Актуалізація заголовка може здійснюватися на кількох рівнях. До конкретно предметних актуалізаторів належать власні назви («*Відшкодує «Оранта»*», «*Турботлива Таня*»). Загальнопредметні охоплюють спеціальну лексику, дати, цифри, слова із загостреним соціальним «звучанням», займенники *свій, наш* та подібні до них («*Тальному – 860*», «*«Майдан» про майдан. 5 років тому*», «*Чемпіон України – наш*»).

До лексико-семантичних прийомів актуалізації заголовків також належить: використання в заголовках okazіоналізмів, архаїзмів, жаргонізмів, діалектизмів, слів просторічної лексики, слів-антонімів, оксюморона, омонімів, метафор, фразеологізмів (зокрема – трансформованих фразеологізмів), створення заголовків-парадоксів.

Ефективним типом мовної гри в газетних заголовках є створення нових слів. За аналогією до вже відомих слів автори утворюють нові, які здатні привернути особливу увагу читачів. Так виникла назва для однієї зі статей газети «*Поле честі*» – «*Слухомань*». Назва досить влучна, адже мова йде про проблеми, про які не змогли почути чиновники. Слово з'явилося за аналогією до російського «глухомань».

Особливого ефекту досягають автори шляхом уведення в заголовок архаїзмів, жаргонізмів, діалектизмів, слів просторічної лексики. У заголовках можуть траплятися слова зі зниженим стилістичним забарвленням: «*Як з телення зробити зірку?*»

Цікавим прийомом є включення в заголовок антонімів та оксюморону («*Розуміння нерозумних*», «*Німота багатослівності*»). Це також дає змогу загострити увагу на протиріччях. В оксюмороні відбувається поєднання протилежних за змістом понять, які разом формують нове уявлення. Зацікавленість з'являється на основі певної неясності, що ґрунтується на поєднанні протилежних понять: «*Що носити, коли зняли одяг?*».

Звертають увагу заголовки-парадокси, до яких часто вдаються журналісти Черкаської області. Це висловлювання, що різко розходяться із загальноприйнятою думкою («*Брак першого сорту*», «*Речі купують людей*»). Уміле володіння образними засобами мови допомагає журналісту емоційно впливати на читача. Гра слів часто ґрунтується на протиставленні, зіставленні й об'єднанні змісту слів з різними значеннями, але однаковою, або подібною вимовою. У руках майстра цей прийом перетворюється у гру змістами, що збагачують наше уявлення про людину, предмет, явище. Заголовки, побудовані на основі використання омонімів та паронімів, привертають увагу: «*Преса під пресом*».

Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що одним зі способів досягнення лаконічності та семантичної місткості газетних заголовків є використання метафор («*На гребені часу*», «*Вікно в природу*»). Улюбленим прийомом багатьох журналістів Черкащини є використання в заголовках фразеологізмів, крилатих висловів («*Яблуко розбрату*», «*У страху очі великі*», «*Очі завидючі, руки загребуці...*»). Навіть незмінені, вони створюють інший значеннєвий план (двопланові заголовки), асоціативні зв'язки (подібність, протиріччя, іронічне переосмислення тощо). Автори статей у газетних заголовках дуже часто вдаються до трансформації фразеологізмів. Це видозміна стійкого словосполучення, що уможливорює досягнення комунікативно-інформаційної мети. Явище трансформації фразеологізмів суперечить тому, що фразеологізми характеризуються сталістю компонентів, які не підлягають зміні. Проте в мові ЗМІ такі модифікації стійких словосполучень є цілком умотивованими, оскільки дають змогу досягти додаткової експресії, актуалізувати фразеологізм, пристосувати його до нових суспільно-політичних подій, явищ, фактів. У такому разі трансформовані одиниці забезпечують реалізацію комунікативно-інформаційних завдань, які ставить перед собою автор журналістського матеріалу. Фразеологічний зворот у трансформованому вигляді, набуваючи нових естетико-публіцистичних властивостей, перетворюється на фразеологічний неологізм. Такий прийом зазвичай використовують із гумористичною або іронічною настановою: «*Ліс рубають, мільйони летять*», «*Коли мовчання – не золото...*». Є й інший прийом – продовження фразеологізму й нарошення його змісту за допомогою певного зауваження.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Наприклад: *«З пісні слів не викинеш. Зате можна викинути музику».*

Щоб додати заголовку максимально-експресивного забарвлення, публіцисти змінюють, перефразують цитати з художніх творів, висловлювання відомих літературних героїв. Іноді вони скорочують або доповнюють, а іноді вони просто вирізають окреме слово. Відома фраза з монологу шекспірівського «Гамлета» «Бути чи не бути?» використана по-різному: *«Дихати чи не дихати», «Жити чи не жити».*

Для газет характерна спрямованість на новизну. Саме так багато в чому реалізується експресія газетної мови. До назв публіцистичних творів усе частіше вводять іншомовну лексику, зазвичай, англійську. Іноді фрагменти англійської мови транслітеруються: *«Вас іс дас, шановний пане начальнику».*

2.2. Синтаксичні засоби виразності в газетних заголовках

Для створення виразності в заголовках можна використати практично будь-який синтаксичний засіб, але заголовок повинен бути доречним, експресивним. Заголовок повинен формувати в читачів певне ставлення до публікації.

Активно використовують в газеті також різноманітні прагматичні засоби експресивно-оціночного забарвлення: розмовні емфатичні конструкції, еліптичні речення, різноманітні засоби емоційного (риторичного) синтаксису.

Структурно заголовок може бути найрізноманітнішим:

- однослівним («Зустріч»);
- розгорнутим («Будинок будують на заводі»);
- виразно стверджувальним («Так, це карно»);
- заперечним («Ні, він більше не повернеться»).

Заголовок може будуватися на значенневих контрастах, що посилюються певними синтаксичними конструкціями («Відходи – у прибутки») і на прийомах градації: *«Миттєвості, роки, життя», «День, час, хвилина».*

Серед синтаксичних прийомів актуалізації заголовків поширеними є еліптичні конструкції. Цей прийом полягає у виключенні дієслова, яке легко доміслюється. Це не тільки реалізація закону економії мовленнєвих ресурсів, а й своєрідний засіб для актуалізації уваги на статті: *«За себе й за друга».*

Схожою до еліпсису є розбивка номінативних структур, яка дає вказівки на обставини, за яких відбуваються описані події (*«Герої – поруч», «Турботи й радості – навпіл».*)

Серед експресивних синтаксичних конструкцій, поширених у сфері газетних заголовків, останнім часом збільшилась кількість розчленованих структур. Звернути увагу на заголовок і на статтю в цілому допомагає також

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

парцеляція – розбивка висловлення на окремі частини («Пам'ятай. Всіх», «Грошей немає. Ні копійки», «За гроші? Що завгодно»).

Із результатів дослідження бачимо, що парцеляція широко представлена в різноманітних простих і складних реченнях. Наприклад:

– парцеляція простих речень «Хліб як об'єкт спекуляції. Політичної»;

– парцеляція складних речень-заголовків:

а) складнопідрядних: «Букет зів'яв. Та уже чути музику Баха»;

б) складнопідрядних: «Кожний хвилюється тільки за себе. Тому ми повинні бути першими»;

в) складних безсполучникових: «Нулі зникнуть. Борги залишаться».

Те, що кількість парцельованих побудов заголовків у газетах останнім часом суттєво зросла, пояснюється і їхнім структурним різноманіттям, і їхніми великими комунікативно-експресивними можливостями. При певному лаконізмі парцельовані структури відрізняються великим інформативним навантаженням. Формально парцелят доповнює чи уточнює базову частину. Проте саме він є найбільш значущим компонентом у таких заголовках.

Поширеним прийомом для утворення експресивних заголовків є сегментація – розподіл висловлення на тематичну й рематичну частини («Тальнівський будівельно-економічний коледж: яким йому бути?», «Переможці. Хто вони?»).

Експресивну функцію виконують усічені конструкції: «А у житті...», «Що посієш...». Також звертають увагу заголовки, де використано інверсію – зміна порядку слів: «Державне виконане замовлення».

Одним із засобів створення виразності можна назвати вибір авторами в заголовку речень, різних за типом висловлювання, тобто питальних, розповідальних, спонукальних, а також різних за емоційною забарвленістю. Публіцисти, намагаючись посилити експресію, обіграють розділові знаки. Питальні речення служать власне питанням – міркуванням, увиразнюють потрібну думку, виражають припущення.

Питальну форму заголовка використовують як спонукання, що закликає читача звернутися до публікації, вникнути в проблему, розібратися («А як гадаєте ви?», «Хто – кого?»). Окличні речення можуть виражати в публіцистичному мовленні: оцінку (презирство, іронію, жаль, віру, замилювання) спонукання до дії («А я дівчинка-україночка, Україно — я донька твоя!»). Для максимальної промовистості можуть використовуватися всі розділові знаки поряд: «Раз! Два!! Три!!! Виграла?...»

У сучасних газетних заголовках мовна гра широко представлена в експресивних синтаксичних конструкціях, що полягають у поєднанні питань та відповідей: стверджувально-питальні структури: «Генпрокуратура внесла Умань до «чорного» списку? Суддю Уманського міськрайонного суду підозрюють в отриманні хабара». Часто проза вже не може виразити всіх

авторських емоцій. Заголовки представляють римовані рядки: *«Боєць, зберігай вітчизну нашу, свою гвинтівку й кашу!»*.

2.3. Особливості використання шрифтового оформлення заголовків

Кожна публікація вимагає особливої уваги, тому не можна обійтися лише змістовою частиною – заголовками та підзаголовками, тобто назвами матеріалів і їхніх частин. Потрібна ще й графічна диференціація заголовних елементів. Графічне оформлення дає змогу виділити основні матеріали і розділи, загострити увагу на окремих фактах і проблемах. Заголовок досягає належного ефекту, якщо в ньому органічно зливаються літературна і графічна частини, підкреслюються особливості змісту видання і стилю його оформлення.

В аналізованих газетах ми можемо знайти два види заголовків – шрифтові та зображальні. Шрифтові заголовки виділяють лише титульними шрифтами або проміжками, лініями, є рамками. Зображальні заголовки можуть бути виконані як емблеми, логотипи (символічні) чи поєднувати текст із графічним елементом (зображально-текстові). Найчастіше зображальні елементи використовують у рубриках. Це пов'язано з тим, що рубрики є постійними, і зображення виконує роль пізнавального знака, указівки на часто вживану тематику. Газета «Уманська зоря» деякі рубрики супроводжує зображенням-символом, а в газеті «Колос», яка має трохи стриманіше оформлення, постійні рубрики відсутні, але кожна сторінка є тематичною, а рубрики немовби доповнюють заголовок і мають стандартне оформлення.

Огляд сучасних газет засвідчує щонайменше три підходи до шрифтового оформлення заголовків. Перший – використання однієї-двох гарнітур, при цьому розмаїтість досягається чергуванням великого та малого, прямого і курсивного, широкого і вузького. Другий – застосування однієї групи шрифтів. І третій – закріплення за кожною тематично однорідною групою матеріалів «своїх» титульних шрифтів. Заголовки, що стоять поряд, розмічають контрастно, тобто вони повинні мати полярні характеристики за кеглем та накресленням. Наприклад, газета, яка для заголовків основних матеріалів використовує рубаний шрифт, для заголовків решти матеріалів, розташованих у рамці, використовує шрифт із зарубками. Складні заголовні комплекси теж будують на основі контрастного принципу, коли протиставляється шрифт основного заголовка та підзаголовка або рубрики. Інакше можливе їхнє графічне та змістове об'єднання. Контраст виражається в щільності шрифту, накресленні, розмірах, службових елементах. Майже однаковий кегль рубрики та підзаголовка – це додатковий засіб виділення заголовка матеріалу, набраного значно більшими літерами.

В основі використання шрифтів заголовного комплексу лежать два принципи – подоби та контрасту. З одного боку, титульні шрифти є головними роздільними елементами, межею, що відокремлює один матеріал від іншого, а з другого – об'єднують матеріали у добірки або тематичні сторінки та утворюють архітектонічно цілісне видання. Титульний шрифт можна вважати путівником номера. Так, якщо кілька матеріалів стоять під однією рубрикою, їхні заголовки обов'язково мають однакове оформлення і за шрифтовими характеристиками, і за форматом та композицією.

Висновок до розділу

У газетних заголовках, залежно від мети і потреби, досягають лаконічності, інформативності та експресивності за допомогою найрізноманітніших видів експресивно-емоційного обрамлення, оновлення і загострення різних загальномовних стандартів, сталих словосполучень, фразеологізмів, використовуючи варіювання їхньої семантики і структури, особливості сполучуваності слів тощо. Для створення яскравих експресивних заголовків застосовують різноманітні прийоми мовної гри практично на всіх мовленнєвих рівнях. Особливо це характерно для словотворчого, лексичного й синтаксичного рівнів.

Різноманітні прийоми дають змогу авторів публіцистичних статей створити такі заголовки, для яких характерний ефект незвичайності, нестандартності. Це допомагає максимально наблизити заголовок до змісту тексту, повернути колишню виразність, додати гостроту й новизну часто вживаним у мовленні структурам, зацікавити читача, змусити його прочитати матеріал.

У заголовках автори можуть використовувати найрізноманітніші засоби виразності на рівні словотвору, лексики, синтаксису тощо. Ці засоби можуть сполучатися, використовуватися одночасно, доречно доповнювати один одного.

Використання різних кеглів також може стати одним із засобів створення виразності тексту. Для цього використовують шрифтові та зображальні види заголовків. В аналізованих газетах ми можемо знайти два види заголовків – шрифтові та зображальні. Шрифтові заголовки виділяються лише титульними шрифтами або проміжками, лінійками, рамками. Зображальні заголовки можуть бути виконані як емблеми, логотипи (символічні) чи поєднувати текст із графічним елементом (зображально-текстові).

ВИСНОВКИ

Заголовки відіграють важливу роль у сучасній газеті. У них відображено основні ознаки стилю оформлення видання. Це пов'язано насамперед з тим, що заголовки – перше, на що звертає увагу читач, коли

розгортає газету. Але не менш важливе значення, ніж графічна функція, має змістова інформація, відображена в заголовному комплексі. Призначення заголовків газети полягає насамперед у приверненні уваги читача до тих чи до тих публікацій, розставленні потрібних акцентів. Чим виразніший заголовок, тим швидше він приверне увагу читача до матеріалу. І навпаки, важлива стаття може залишитися поза увагою, якщо в неї нецікавий, непомітний заголовок.

Назва будь-якого твору нагадує синтез думки, конкретизований і уточнений в тексті. Заголовки – це спеціальні засоби, що демонструють найважливішу текстову інформацію. Саме ці елементи тексту слугують основою для читача в розумінні змісту. Назви різних текстів передають зміст у сконденсованій, стислій формі.

Заголовок повинен відповідати певним вимогам. Він має бути водночас лаконічним й інформативно насиченим, відповідати основному змістові тексту. До складу заголовка мають входити зрозумілі точні слова. Для заголовка є характерним відображення авторського ставлення до змісту. Для нього повинна бути притаманною стилістична виразність, яка досягається шляхом використання відповідних мовних засобів: багатозначності слова, ресурсів словотворення (авторські неологізми), емоційно-експресивної лексики, поєднання рис публіцистичного стилю з рисами інших стилів (наукового, офіційно-ділового, літературно-художнього, розмовного), обумовлене різноманітністю тематики й жанрів; вживання зображувально-виразних засобів мови, наприклад, засобів стилістичного синтаксису (риторичні питання і вигуки, повтори, інверсія, паралелізм побудови тощо).

Ефективність впливу газетного заголовка можна досягти, якщо він буде звернений не тільки до логічної сфери людського мислення, але й до почуттів, тобто коли текст побудований за допомогою методів і навіювання, і переконання. Змішаний тип дії є найефективнішим. Навіювання набуває більшого значення, коли воно підкріплюється вагомими аргументами.

Газетні заголовки виконують декілька основних функцій: номінативну, інформативну, комунікативну, прагматичну, що полягає у цільовій спрямованості заголовка. Для інформаційних повідомлень домінуючою є інформативна функція. У заголовку до публіцистичного тексту провідною завжди виявляється оцінна функція, яка виражає авторську позицію. Велике значення має прагматична функція, яка полягає у створенні стимулу для прочитання статті, що часто досягається шляхом використання системи експресивних мовних засобів. Крім того, можна виділити рекламно-експресивну функцію. Матеріали мають зацікавити, заінтригувати, привернути увагу.

У доборі заголовка журналіст повинен виявити авторську індивідуальність, адже, щоб зробити заголовок винятковим, своєрідним, слід

сконцентрувати максимум змісту в мінімумі слів і зробити це якомога оригінальніше. Зацікавити читача допомагають різні прийоми актуалізації заголовків. Експресивності заголовків досягають за допомогою найрізноманітніших видів експресивно-емоційного оформлення, оновлення і загострення загальномовних стандартів, сталих словосполучень, фразеологізмів, оперуючи варіюванням їхньої семантики і структури, сполучуваності слів тощо. Найважливішим, однак, є не прийом, використаний при створенні заголовка, а кінцевий результат. Типовим для сучасної періодики є використання інтонаційно насичених речень, речень із чіткою ритмічною організацією.

Мовну експресію заголовків створюють за рахунок використання різноманітних прийомів мовної гри. Вона широко представлена в назвах публіцистичних творів і виявляється практично на всіх мовленнєвих рівнях. Особливо це характерно словотворчого, лексичного й синтаксичного рівнів. У каламбурі-заголовку, як у фокусі, зібрано весь ідейний зміст твору, максимально точно відображено задум автора. Суб'єктивний план заголовка створюють за допомогою емоційно-виразних засобів. Використання прийомів мовної гри ґрунтується на вживанні омонімів, паронімів, багатозначних слів, антонімів, алюзій і ремінісценцій зниженої лексики, запозичених слів тощо.

Кожна публікація вимагає особливої уваги, тому не можна обійтися лише змістовою частиною – заголовками. Потрібна ще й графічна диференціація заголовних елементів у межах сторінки, номера. Саме графічне оформлення дозволяє виділити основні матеріали і розділи, загострити увагу на окремих фактах і проблемах. У заголовній частині органічно зливаються літературна і графічна частини, підкреслюються особливості змісту видання і стилю його оформлення.

Використовуючи такі прийоми у доборі заголовків, автор публіцистичних статей намагається: досягти ефекту незвичайності, нестандартності, зацікавити читача прочитати статтю; створити заголовок, що максимально відповідає змістові тексту; повернути колишню виразність, додати гостроту й новизну часто вживаним у мовленні структурам.

Заголовок містить певну оцінку ситуації і формує в читача відповідне ставлення до того, що буде зображуватися. Здійснюючи свій вплив на читача, заголовок не тільки орієнтує в подіях, але й прагне вразити читача. У підході до заголовків у їхньому відборі й оцінці завжди виявляється моральна позиція автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ассуирова Л. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты/Л. Ассуирова, З. Смелкова. – М.: Флинта, Наука, 2007. – 320 с.
2. Белов А. Теория и практика связей с общественностью/А. Белов. – М.: Северо-Запад, Феникс, 2005. – 544 с.
3. Блисковский З. Муки заголовка/З. Блисковский. – М.: Литература, 1981. – 111 с.
4. Букало А. Заголовок друкованого ЗМІ: рекламний слоган/А. Букало. – Друкарство – 2006. – №5. – С. 36–39.
5. Ворошилов В. Журналистика. Базовый курс : учебник/В. Ворошилов. – К.: Литература, 2008. – 640 с.
6. Ворошилов В. Современная пресс-служба/В. Ворошилов. – К., 2007. – 256 с.
7. Воскобойников Я. Журналист и информация. Профессиональный опыт западной прессы/Я. Воскобойников, В. Юрьев. – М., 1993. – 208 с.
8. Гаврилов К. Как сделать сюжет новостей и стать медиатором/К. Гаврилов. – К., 2007. – 304 с.
9. Дизайн периодических изданий : учебное пособие для студентов факультетов и отделений журналистики университетов/Под ред. Э. Лазаревич. – М.: МГУ им. Ломоносова, 2000. – 268 с.
10. Желтоногова Т.В. Заголовок як компонент структури українського поетичного тексту/Т.В. Желтоногова. – Режим доступу: [http://www.dissland.com/catalog_ukr/zagolovok_kak_komponent_strukturi_ukrain skogo_poeticheskogo_teksta.html](http://www.dissland.com/catalog_ukr/zagolovok_kak_komponent_strukturi_ukrain_skogo_poeticheskogo_teksta.html).
11. Ильин А. Теория и практика связей с общественностью: курс лекций/А. Ильин. – М.: КноРус. 2009. – 155 с.
12. Кайда Л. Эффективность публицистического текста/Л. Кайда. – М., 1989. – 383 с.
13. Карпенко Ю. О. Про назви творів Ліни Костенко/Ю.О. Карпенко. – Режим доступу : <http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine41-4.pdf>.
14. Ким М. Журналистика. Методология профессионального творчества/М. Ким. – М.: Михайлова В., 2004. – 496 с.
15. Киселёв А. Оформление периодических изданий / А. Киселёв. – М. : МГУ, 1988. – 158 с.
16. Костомаров В. Из наблюдений за языком газет: газетные заголовки/В. Костомаров. – М., 1965. – 667 с.
17. Кочеткова А. Современная пресс-служба/А. Кочеткова, А.Тарасов. – К.: Эксмо, 2009. – 564 с.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

18. Кочеткова А. Теория и практика связей с общественностью/А. Кочеткова, В. Филипов, Я. Скворцов, А. Тарасов. – М.: Питер. 2006. – 240 с.

19. Лазарева Э.А. Заголовок в газете/Э.А. Лазарева. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та 1989. – 94 с.

20. Лазутина Г. Основы творческой деятельности журналиста/Г. Лазутина.–Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Gurn/lazut2/05.php.

21. Лисичкина И. Знакомые незнакомцы/Журналистика и культура русской речи/И. Лисичкина. – М., 2004. – № 2. – С. 69–75.

22. Мержвинський В. Поетика заголовків драматичних творів Лесі Українки/В. Мержвинський.–Режим доступа: <http://brigantina.ucoz.com/publ/8-1-0-355УКРАЇНКИ>.

23. Попов В. Производство и оформление газеты/В. Попов, С. Гуревич. – М.: МГУ, 1977. – 170 с.

24. Прохоров Е. Введение в теорию журналистики/Е. Прохоров. – К.: Аспект-Пресс, 2007. – 349 с.

25. Славкин В. Заголовок в современном газетном тексте/В. Славкин// Журналистика и культура русской речи. – 2002. – № 1. – С. 56–70.

26. Сметанина С. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века)/С. Сметанина. – М.: Михайлова В, 2002. – 383 с.

27. Солнцева Т. Журналистика. Вторая древнейшая, или Как стать акулой пера/Т. Солнцева. – К, 2006. – 264 с.

28. Солодка Л.І. Лексико-семантичні особливості газетних заголовків: автореф. дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04/Л.І. Солодка. – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2008. – 18с.

29. Тимошник М.С. Особливості редакторської підготовки окремих складових тексту: заголовки, цитати/М.С. Тимошник//Друкарство. – 2005. – № 2. – С. 42–48.

30. Форманова С.В. Функціональна семантика заголовка як ключ до розуміння художнього твору (на матеріалі роману Василя Шкляра «Ключ»)/С.В. Форманова.– Режим доступа: [http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture science education&id=8482](http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture%20science%20education&id=8482).

31. Шостак М. Репортер: профессионализм и этика/М. Шостак. – М.: МГУ, 2001. – 66 с.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Ф.П. ЛЮДНОГО

**Безверха Ірина
Безверха Тетяна Миколаївна
Соколова Ганна Петрівна**

РОЗДІЛ 1 ПУБЛІЦИСТИКА ФЕДОРА ЛЮДНОГО ЯК СТОРІНКА ІСТОРІЇ КАМ'ЯНЩИНИ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

Публіцистика — вид літератури, присвячений суспільно-політичним питанням та іншим проблемам суспільства, зокрема історичним та науковим, актуальним для сучасності та майбутнього, а також твори на цю тему – статті, нариси, памфлети, фейлетони тощо. Від суто наукового твору публіцистичний відрізняється припустимістю певної оцінки явищ (подекуди суб'єктивної) та спонуканням до висновків на майбутнє. Мета публіцистики - зміна суспільної свідомості [11].

Метою розділу є представлення Федора Людного як публіциста в контексті розвитку публіцистики його доби. Варто зазначити, що в літературознавстві й журналістикознавстві радянського часу та в новітній науці публіцистична творчість окремого письменника рідко коли ставала предметом ретельної уваги дослідників. Поодинокі праці найчастіше торкалися публіцистики класиків марксизму, що заохочувалося тодішньою системою. Монографічно розглядалася лише публіцистична творчість Я. Галана, Лесі Українки та

О. Довженка, і то в дусі радянських ідеологічних догм і штампів, публіцистика ж інших авторів вивчалася тільки принагідно. Починаючи з середини 80-х рр. ХХ ст. у вітчизняному журналістикознавстві з'явилися праці, у яких осмислювалася публіцистична й редакторська діяльність українських письменників. Це дисертаційні дослідження Ю. Шаповала, В. Шкляра, М. Веркальця, М. Тимошика, О. Коцевої, А. Дриня, С. Квіта та ін., а також дотичні до них праці В. Здоровеги, Б. Чернякова, О. Коновця, К. Серажим, О. Кузнецової, З. Безверхої, В. Корнеєва, В. Буряка. Загальні проблеми публіцистики в радянську добу осмислювалися Ю. Лазебником, Д. Прилюком, П. Автомоновим, В. Здоровегою, В. Качканом, А. Москаленком та ін., у незалежній Україні – О. Пономаревим, В. Івановим, О. Сербенською, Л. Лизанчуком, В. Святвцем, в еміграції – М. Шлемкевичем, Г. Костюком. Історія української журналістики буде не повною, якщо не ввести до наукового обігу величезний, зокрема й архівний, матеріал публіцистики місцевої преси.

Спираючись на сучасні підходи вітчизняних і зарубіжних учених, ми прагнемо представити науковий портрет Федора Людного – журналіста, публіциста, на тлі суспільних процесів другої половини ХХ ст. і до сьогодні. Зокрема наголошується на вагомості порівняльно-історичного методу, який у журналістикознавстві спеціалізується через низку науково-дослідницьких прийомів (зіставно-стилістичний аналіз, відносна хронологія, зовнішня і внутрішня реконструкції) і постає як творчий акт розв'язання багатоаспектних завдань, дозволяє простежити генезу окремих літературних явищ та їх взаємовпливи й контактологію, прийти до широких узагальнень і висновків, повніше представити окремі сторінки історії української журналістики. А така специфічна ознака публіцистики Федора Людного, як автобіографічність, виносить на чільне місце біографічний метод, що дозволив широко посилатися на листи, виступи перед молоддю й біографію митця, урахувувати такі літературні фактори, як культурно-історична й суспільно-політична атмосфера, у якій формувалися особливості характеру, моральні якості публіциста, його громадянська свідомість. Анкетування, проведене серед учнів старших класів загальноосвітніх закладів освіти Кам'янського району, виявило низький рівень обізнаності з публіцистикою та потребу в знаннях подібного роду, посилює актуальність і практичне значення даної наукової праці, а інтерв'ю, узяті в автора дописів, допомогли зібрати матеріал про його співпрацю з редакторами та особливості творчого методу публіциста.

Публіцистичні надбання Федора Петровича Людного сприяють загальному піднесенню гуманітарної культури суспільства, патріотичному вихованню громадян. Маючи енциклопедичні знання, здатність глибоко аналізувати і відображати історичні події та суспільно-громадське життя, він однаково плідно працює як історик, краєзнавець, дослідник, публіцист. Його праці не залишають байдужими пересічних громадян, їх високо поцінують науковці та державні діячі.

Опрацювання літератури, у якій фігурує ім'я Ф. П. Людного, дає підстави стверджувати, що більшість студій становлять традиційні біографічні розвідки, висвітлення дослідницького досвіду краєзнавця та його робота як громадського кореспондента. Сучасники намагаються відзначити той внесок у розвиток історії регіону, суспільного життя краю та України, що був зроблений автором. Громадсько-публіцистичну діяльність Ф. П. Людного охарактеризовано в таких періодичних виданнях: „Голос України”, „Сільські вісті”, „Україна молода”, „Нова доба”, „Трудова слава”.

Високу оцінку роботи Ф. П. Людного з популяризації історії краю та розробки теми Великої Вітчизняної війни дали голова правління Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, член Національної спілки журналістів України, кандидат історичних наук, доцент

В. М. Мельниченко в передмові до книги автора „Дорогами війни” [12], М. І. Бушин – доктор історичних наук, професор, дійсний член Української академії історичних наук у книзі „Черкаський край в особах 1941-2001” [6], О. Г. Шамрай – кандидат історичних наук, член Національної спілки краєзнавців України, член Національної спілки журналістів України в книзі „Їхній подвиг житиме у віках” [9].

Відомий черкаський журналіст Василь Трохименко у книзі „Бо ти на землі людина” також дає високу оцінку публіцистичній діяльності Ф. П. Людного [8].

У бібліографічному довіднику „Журналісти Черкащини” подані творчі біографії журналістів та найбільш відомих авторів з числа фахівців різних професій, діяльність яких і в минулі роки і нині пов’язана з пресою та телерадіомовленням. Серед них – ім’я Ф. П. Людного [7].

У контексті відродження історичної пам’яті українського народу значну роль відіграють історико-краєзнавчі конференції, які стали помітним явищем у сучасному науковому житті. Науковцями та дослідниками-краєзнавцями, такими, наприклад, як В. М. Лазуренко – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету, також звернуто увагу на непересічну постать Ф. П. Людного.

Отже, історіографічний аналіз наявних науково-популярних статей про непересічну постать Ф. П. Людного засвідчує, що головною концепцією цих праць була спроба показати окремі аспекти його діяльності, такі як громадсько-політичний, та внесок у розвиток української історичної науки.

Джерельна база представлена опублікованими матеріалами та матеріалами сімейного архіву. Документальні джерела дослідження становлять різноманітні біографічні матеріали, документи громадських і наукових товариств та організацій, матеріали державних органів влади та офіційних установ, які в свою чергу включають творчі матеріали історико-краєзнавчої роботи і матеріали періодичних видань з 1950 року до нинішнього часу; документи, що стосуються громадської та педагогічної діяльності.

Першорядне значення для реконструкції біографії Ф. П. Людного мають матеріали інтерв’ю та діловодна документація. Цей вид джерел носить достовірну інформацію про життєвий та творчий шлях Ф. П. Людного. Так у сімейному фонді Федора Петровича зберігаються документи, що засвідчують факт навчання у Сумському державному педагогічному інституті на історико-філологічному факультеті, а також його трудову діяльність в освітніх закладах Кам’янського району.

Одним із найбільш важливих джерел дослідження є інтерв’ю із респондентом та епістолярні матеріали, серед яких листування з відомими

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

науковцями, громадськими діячами, видавництвами, листи вищих посадових осіб.

Важливе значення у дослідженні даної теми мають праці Ф. П. Людного, які можна поділити за жанрами: монографії, нариси, статті, замітки, краєзнавчі матеріали, документальні джерела, зібрані автором для своїх робіт, фото. Особливо цінними є книги «Дорогами війни», «Черкащани в роки війни», «Шляхами відродження», «Шумить Холодноярський ліс».

Публіцистичні матеріали за проблематикою можна умовно поділити на такі групи: історико-краєзнавчі, критичні, науково-популярні. Їх аналіз дозволив глибше зрозуміти, охарактеризувати його наукові та суспільно-політичні погляди, життєву позицію. Комплексним видом джерел у вивченні громадсько-просвітницької діяльності Ф. П. Людного виступає періодика, починаючи з 1950 року до сьогодення. Автор співпрацював із редакціями таких газет та журналів, як „Радянська Україна”, „Правда України”, „Радянська освіта”, „Початкова школа”, „Агітатор”, „Українська культура”, „Україна молода”, „Сільські вісті”, „Урядовий кур’єр”, „Нова доба”, „Голос України”, „Черкаська правда”, „Молодь Черкащини”, „Черкаський край”, „Трудова слава”.

Усього під час дослідження було проведено 5 інтерв’ю з Ф. П. Людним, використано більше 30-ти документів сімейного архіву, що поряд з іншими джерелами дозволило висвітлити його публіцистичну та громадську діяльність.

1.2. Життєвий досвід як основа формування світогляду Ф. П. Людного

Народився Ф. П. Людний 18 жовтня 1926 року в селі Русанівці Липоводолинського району Сумської області в сім’ї селянина. Окрім Федора, у родині було ще й чотири сестрички. Батько, Петро Степанович, через непорозуміння із владою змушений був покинути рідне село та сім’ю, певний час працював на цукроварні на Полтавщині, а потім, під час чергових відвідин сім’ї, був заарештований і відправлений на будівництво Харківського тракторного заводу. Там його було травмовано, сталося зараження крові, від якого Петро Іванович і помер. Про це вдові і дітям-сиротам розповів односельчанин, який приніс із Харкова зшитий з клаптів сукна піджак – єдине, що лишилося від глави сімейства. Мати в розпачі думала, як підняти дітей, а семирічний Федір все намагався зрозуміти : хто ж винен, що сім’я зосталася без годувальника.

І сьогодні пам’ятає Федір Петрович гіркоту перших дитячих вражень. У 1933 році, коли Україною крокував голод, у сім’ї помирають бабуся, дідусь, мати і дві менших сестрички. Федора врятувала батькова сестра – тітка Марфа, яка жила на хуторі і мала деяке власне господарство.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Не дивлячись на родинні негаразди, тітка була доброю, чуйною людиною і замінила хлопцеві матір. Ось так, поряд із людським добром та злом, складалася доля Федора.

Розумів хлопець, що вирватися із сільської безпросвітності він зможе, лише здобуваючи освіту. Тому завжди намагався вчитися на відмінно, навіть під час весняної повені на Хоролі не пропускав уроків.

„У 1941 році я закінчив Русанівську семирічку, вступив до 8 класу, – згадує Федір Петрович. Та навчання перервала війна. Невдовзі Русанівка була окупована німцями. Ледве виповнилось мені 16 років – став проситися на фронт. Спочатку потрапив у навчальний полк біля Уфи, потім направили мене до 793 СП 213 Новоукраїнської дивізії піхотної армії. Бойове хрещення отримав на Сандомирському плацдармі в Польщі. На той час я вже був командиром відділення” (Записано Безверхою І. 10.09.2010 року зі слів Людного Ф. П.). За участь у боях на Сандомирському та Одеському плацдармах Людного Ф. П. представили до нагородження орденом Червоної Зірки. На сьогодні Федір Петрович має 25 орденів, медалей та пам’ятних знаків. Серед них ордени: „За заслуги”, „За мужність”, орден „Вітчизняної війни I ступеня”.

Уже після війни Федір Петрович закінчив історико-філологічний факультет Сумського державного педагогічного інституту. Понад півстоліття працював у галузі освіти. Із них 10 років – інспектором шкіл Кам’янського та Смілянського районів, скільки ж – директором Кам’янської заочної школи та Кам’янської середньої школи № 2. Поряд із цим більше сорока років Федір Петрович працював на посаді вчителя історії.

Педагогічна діяльність супроводжувала Ф. П. Людного все життя. Він був талановитим педагогом-наставником, популяризатором історичних знань, допитливим краєзнавцем-аматором, блискучим лектором.

„Ніколи я не розумів тих людей, які стоять осторонь життя, не цікавляться справами, що виходять за рамки їх основної роботи та буденних клопотів, – говорить Федір Петрович. Я завжди прагнув бути у вирі подій, приносити користь громаді. Понад десять років я очолював Кам’янське районне товариство „Знання”, був лектором- міжнародником. Уже більше двадцяти років є членом правління районної організації ветеранів війни і праці” (Записано Безверхою І. 15.10.2010 року зі слів Людного Ф. П.).

Висновок до розділу

Суспільно-громадське життя міста та й регіону в цілому важко уявити без Ф. П. Людного. Лише у 80-ті роки він прочитав 264 лекції, а весь гонорар вніс у Фонд миру. На сьогоднішній день оцінкою невтомної праці Федора Петровича є 85 грамот від різних громадських та політичних організацій. 30 квітня 2010 року Указом Президента України Людного Ф. П. –

члена Кам'янської районної організації ветеранів Черкаської області нагороджено орденом „За заслуги ” III ступеня „За мужність і самопожертву, виявлені у боротьбі з фашистськими загарбниками у відстоюванні свободи і незалежності Вітчизни, вагомий особистий внесок у розвиток ветеранського руху, патріотичне виховання молоді”.

РОЗДІЛ 2

ПРОВІДНІ МОТИВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ФЕДОРА ЛЮДНОГО

2.1. Вивчення творчості Федора Людного із залученням усієї журналістської та публіцистичної діяльності

Журналістику вважають однією з найдавніших професій. Це зумовлено специфікою самої журналістики як виду діяльності. Адже вона повсякчас змінюється, відкриваючи нам нові можливості та висуваючи завдання. Кожен із теоретиків намагався власними науковими здобутками внести частку в літопис журналістикознавства. Важливою у журналістикознавстві є праця "Журналістика у термінах і виразах" Д. Григораша [3]. Цінними є книги І. Михайлина "Основи української журналістики XIX ст." [5]. Безумовно заслуговують на увагу й інші наукові праці, що торкаються теми українського журналістикознавства. Однак системного, комплексного підходу до розкриття цього питання ще не вироблено. Над питаннями теорії і практики журналістської діяльності у своїх наукових дослідженнях працювали Ю. Лазебник, В. Рубан, І. Прокопенко, Д. Прилюк, В. Здоровега, Д. Григораш, Й. Цьох, В. Полковенко, Г. Вартанов, Є. Бондар, І. Дем'янчук. Монографія Володимира Здоровеги "Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис" побачила світ у 1966 р. Саме завдяки цій праці вчений увійшов в історію українського журналістикознавства як перший дослідник Тут автор доводить, що теорія публіцистики є частиною теорії журналістики, а отже, і частиною теорії літератури, що загалом відносить її до мистецтва [1]. В. Здоровега присвятив вивченню публіцистики чимало праць. Науковець дослідив публіцистику як своєрідний вид літературної творчості, її предмет і функції, зміст і форму, розглянув природу публіцистичного узагальнення, зокрема роль і своєрідність образу в публіцистичному творі, специфіку найпоширеніших жанрів публіцистики, з'ясував місце публіцистики в системі засобів масової комунікації, зв'язки її з наукою та художньою літературою, вивчив пізнавальні можливості публіцистики і психологічні основи впливу слова на людину. Вивчення публіцистики переконливо доводить її великі гносеологічні та соціальні можливості. Публіцист – розвідник нових явищ і процесів. Справжній публіцист постійно тримає руку на пульсі життя. Він мусить йти попереду читача, вести його за собою, швидше помічати суттєві

явища і проблеми, показувати шляхи розв'язання цих проблем. З цієї точки зору публіцист – завжди шукач, дослідник, а не просто фіксатор тих чи тих фактів. Він повинен підбивати підсумки, доходити висновку, сприяти свідомому добиранню засобів, прийомів і методів боротьби, здатних при найменшій затраті сил дати найефективніші результати [1,171].

Володимир Здоровега вважав, що без науково чіткого визначення публіцистики неможливий розвиток науки про неї. Він запропонував свою дефініцію цього поняття: "Публіцистика – твори (переважно надруковані у періодичній пресі чи передавані з допомогою інших засобів масового зв'язку), в яких оперативно досліджуються, висвітлюються і узагальнюються з певних класових, партійних позицій актуальні факти і явища. Формуючи громадську думку, впливаючи на суспільну свідомість і подаючи своїм словом певну соціально-практичну допомогу тим, до кого він звертається, публіцист вдається до своєрідного поєднання, логічно-абстрактного та конкретно-образного мислення, впливаючи як на розум, так і на почуття" [1, 106]. Це визначення В. Здоровега сформулював на основі, за його ж словами, детального і об'єктивного вивчення предмета, функцій, змісту, форми, якостей публіцистики. Львівський науковець

Д. Григораш

наголошував, що публіцистика – це рід літератури, який засобами логічного переконання та емоційного впливу досліджує, узагальнює, висвітлює та оцінює з ідеологічних засад певних класів актуальні суспільно-політичні проблеми. Розв'язання актуальних суспільних проблем, на думку вченого – основне завдання публіциста, а його творчість лежить у сфері політичної практики, політичної дії, політичного осмислення життя. Справжньому публіцистичному твору притаманні логіка суджень, глибина думки, широта життєвого погляду, а також засоби емоційного впливу на аудиторію [3,141].

Для розуміння сили публіцистики взагалі і публіцистичної творчості Ф. П. Людного чимало дають точні спостереження над цим видом творчості відомого українського філософа і політолога М. Шлемкевича. До публіцистики автор, ґрунтуючись на історичному та й власному досвіді публіциста й філософа, відносить „не тільки оперативні публікації у періодиці, але й особливо актуальні, пекучо теперішні праці полемічно-ідеологічного, критично-естетичного, світоглядного змісту, які не вміщуються в поняття релігії, мистецтва, науки" [4]. У зв'язку з цим необхідно врахувати і таке поняття як „публіцистичність", яке утвердилося у журналістикознавстві. Це дозволяє розмежовувати поняття власне публіцистики як певного виду творчості з його внутрішніми законами і сукупністю жанрових модифікацій та певною властивістю інформаційних, наукових, художніх публікацій і усних виступів, здатних виконувати, крім своїх специфічних завдань, ще й публіцистичні функції. Публіцистичність з'являється тоді, коли автор прагне зворушити реципієнта, вплинути на його

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

свідомість, а, головне, зумовити відповідну реакцію. Змінити не тільки уявлення, а й поведінку людини, стимулювати її відповідні вчинки, тобто брати на себе спонукальні властивості. Поняття публіцистичності органічно охоплює широке суспільне звучання, проблемність, тенденційність, полемічність і специфічну, властиву саме для публіцистики образність. Будь-який виступ, звернений до широкої аудиторії, тією чи іншою мірою виконує публіцистичні функції, стає публіцистичним [4].

Публіцистика найтісніше пов'язана з політикою. І не тільки у тому плані, що найчастіше трактує саме політичні питання часу і є породженням та продуктом політичної діяльності. Своєрідність цього виду творчості ще й у тому, що справжній публіцист будь-які життєві питання, — і цим вона відрізняється від „чистої” науки, — розглядає під політичним кутом зору, бачить суспільно-політичний, філософський, людинознавчий аспект найрізноманітніших явищ. І цим вона приваблива для пересічного читача.

Ось чому, на наше глибоке переконання, без наукового вивчення багатой публіцистики Федора Петровича Людного хоча б на рівні сучасного осмислення, не можна оцінити його внеску у розвиток національно-політичного усвідомлення українства.

Перші замітки за підписом Ф. Людного з'явилися в кінці 40-х років у газетах Першого Українського фронту, а потім Центральної групи військ „За честь Батьківщини”.

„Я не міг не писати. Останні місяці, дні війни були надзвичайно тяжкими. У короткі хвилини затишся на фронті бійці будували плани мирного майбутнього, а потім знову гриміли гармати, і часто мрії закінчувалися разом із життям солдата. Це особливо вражало, бо всі розуміли: до Перемоги залишалось зовсім не багато часу. Ось про цих бійців, які ціною власного життя виборювали перемогу в останні дні війни, хотілося зберегти пам'ять та донести її бодай через газетні рядки до народу” (Записано Безверхою І. 10.10.2010 року зі слів Людного Ф. П.). Із того часу Федір Петрович звик ділитися на сторінках газет своїми думками і пропозиціями, розповідати про те, що схвилювало, вразило, чого не зміг байдуже оминати.

Із часом Ф. П. Людний стає активним громадським кореспондентом обласних газет „Кіровоградська правда” і „Черкаська правда”, районної газети „Трудова слава”. Часто друкувався у Київських виданнях – газетах „Радянська Україна”, „Правда України”, „Сільські вісті”, „Молодь України”, „Урядовий кур'єр”. І сьогодні в регіональних періодичних виданнях мають місце публікації Ф. П. Людного.

Пріоритетною тематикою дописів автора є видатні земляки та долі пересічних особистостей. Не одна стаття Федора Петровича присвячена В. М. Оришечку, повному кавалеру Ордена Слави, ветерану Великої Вітчизняної війни. Живий інтерес у читачів викликають і розповіді про

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

кам'янчан О. Рибалку, який пройшов від першого до останнього дня фронтовими дорогами, та Т. П. Лебеда – матроса-підводника з легендарного човна „Щука”.

Сьогодні війна – лише сторінка далекої історії. Такі дописи наближають до нас страшні події Великої Вітчизняної війни. Простими словами передається слава про подвиги, хоробрість і безстрашність тих, хто кров'ю своєю утверджував мир на Землі. Цими рядками виховуються нові покоління патріотів, відданих своїй Вітчизні і готових захищати її.

Окрім героїв Великої Вітчизняної війни, Ф. П. Людний приділяє увагу героям праці, які будують міцний фундамент держави. Серед них – Д. М. Коломієць – знаний далеко за межами України директор Косарського спиртового заводу, робітнича династія Кулаковських, охоронець порядку В. І. Табурець.

Вагоме місце в замітках і нарисах Ф. П. Людного посідає тема культури та розвитку освіти в регіоні. Гордістю за таланти рідної землі звучать рядки, присвячені діяльності Кам'янського хорового колективу „Тясмин” та жіночого вокального колективу „Тополя”. Про них розповідається у газетах „Правда України” та „Українська культура” . Ряд нарисів присвячено вшануванню художника-земляка М. К. Мухи та відомого музиканта Кароля Шимановського.

О. Гончар писав: „Література починається з уболівання за людину”. У центрі уваги Федора Петровича – проблеми освітянських працівників. Адже школа вимагає від людини усього її життя. За стінами школи вчителя чекає безліч проблем, які не дозволяють учителю повністю віддавати себе справі виховання дітей. Турботи колег-освітян – одна з ключових тем дописів Ф. П. Людного.

Статті Ф. П. Людного співзвучні духові часу за стилем викладу і аргументації. Мова, яку використовує автор, зрозуміла та природна для читача. Дописи відповідають інтересам як окремої сім'ї, так і всього суспільства в цілому. Їх новизна визначається не лише фактами, але й формою подачі, незвичайною точкою зору на здавалося б уже відомі події. Журналістська інформація Федора Петровича, усуваючи невизначеність, допомагає людині сформувати власну модель світу.

Правління Черкаської обласної організації Національної спілки журналістів України за перемогу в обласному огляді-конкурсі присвоїло громадському кореспондентові кам'янської газети „Трудова слава” Федору Людному Диплом Черкаської обласної організації Національної спілки журналістів України і звання „Кращий робітничий Черкащини”, Кам'янська районна державна адміністрація і Кам'янська районна рада у 2010 році нагородили Федора Людного Почесною грамотою за активну участь у випуску місцевого видання та у зв'язку з 80-річчям газети „Трудова слава”.

2.2. Краєзнавча тематика у книгах Федора Людного

Історія краю, або краєзнавство, – один із найцікавіших напрямів сучасної науки. Обумовлено це тим, що ніколи не вичерпається допитливість людини, яка прагне дізнатися, що відбувалося на землі, де вона народилася і живе, що було до неї, як жили її прародичі, що переживали, з якими труднощами стикалися, як їх переборювали. Відповідати на всі ці питання і покликана наука – краєзнавство, наука про минуле рідного краю.

Нам необхідно пам'ятати багатотисялітню мудрість народу, його історичний досвід, традиції.

Людина залишає на землі багато свідчень своєї діяльності. Усе, що вона говорить, пише, виготовляє, до чого торкається, дає нам свідчення про неї. Надбання наших предків не повинно втратити свого значення. Минуле, сьогодення і майбутнє тісно пов'язані між собою. Незнання минулого неминуче призведе до нерозуміння сучасного і майбутнього.

Книги Федора Петровича Людного – це спроба щиро і просто показати людей, які своєю працею, досвідом та інтелектом роблять чимало корисного для держави і для Черкащини. Провідною у літературному доробку Ф. П. Людного є краєзнавча тематика.

Виняткова цінність вивчення минулого краю зумовлена тим, що завдяки таким дослідженням загально-історичний процес простежується крізь призму місцевих подій і явищ, підкреслюючи конкретні риси історичної дійсності, а не підганяючи їх під загальноприйняті схеми. Вагомий внесок у розвиток краєзнавства робить Ф. П. Людний. Величезний документальний матеріал, зібраний, вивчений та частково опублікований дослідником, зробив неоціненну послугу справі популяризації історії краю. Поряд із таким традиційним напрямом краєзнавчих студій, як історія населених пунктів, окремих колективів – промислових підприємств, сільських господарств, закладів освіти, художніх осередків, у його роботах яскраво відокремлений напрямок життя і діяльності відомих земляків та людей, причетних до історії краю.

У книгах Ф. П. Людного, таких як: „Шляхами відродження”, „Кам'янське управління з експлуатації газового господарства”, „З мрією в майбутнє”, „Шумить Холодноярський ліс”, „Черкащани в роки війни”, „Дорогами війни”, – бачимо спробу відтворити політичні, а ще більшою мірою психологічні портрети кам'янчан часів Великої Вітчизняної війни, післявоєнних років та сьогодення (Додаток 10, 11, 12). Особливу цінність роботам надає використання автором першоджерел, віднайдених у фондах обласного та районного архівів, краєзнавчих музеїв обласного та районного масштабів. Використані також спогади і свідчення про видатних персоналій, записані від їхніх рідних, близьких та колег. Окрім того, автор використовує

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

художньо-публістичні матеріали з періодичних, художніх та наукових видань.

У 1997 році в черкаському видавництві „Січ” вийшла перша публіцистична книжка Федора Людного „Шляхами відродження” про село Косарі й Косарський спиртовий завод: „Косарський спиртовий завод бере початок від 1872 року з маленької гуральні із дерев’яними будівлями типу сараїв, укритих соломною. Працювало там 25 чоловік і вироблялося до 40 відер спирту на добу.

Минали роки, вдосконалювалося виробництво, зростала потужність, мужніли, набиралися досвіду кадри” [2, 10].

Потім – про працівників Кам’янського управління з експлуатації газового господарства. У 2001 році в Києві побачила світ книжка „Черкащани в роки війни”, одним із найцікавіших розділів якої стала історія про канадський танк, котрий 24 січня 1944 року затонув під час переправи через річку Сухий Ташлик біля села Баландино. Федір Людний докладно й захопливо розповів про „визволення” танка з річкового полону у 1991 році, прибуття канадської делегації та передачу танка Військовому історичному музеєві Канади: „Приблизне місцезнаходження танка показала нам жителька села Баландино Фросина Давидівна Юрик, 1917 року народження, хата якої знаходиться біля греблі, де затонув танк.

Вона – живий свідок тих подій, коли в Баландино стояв фронт і розгорівся бій за визволення цього села”.

Побачила світ і книжка „З мрією у майбутнє” про історію Кам’янки та одного з найстаріших підприємств Черкащини – Кам’янського спиртогорілчаного комбінату, заснованого ще сім’єю декабриста Давидова.

Згодом Федір Петрович – кавалер орденів Вітчизняної війни, Червоної Зірки і ордена „За мужність”, яким він нагороджений з нагоди 55-ї річниці визволення України від гітлерівських окупантів, видав книжку „Дорогами війни”. У цій книзі уміщено 130 розповідей про побратимів-фронтовиків, нариси, спогади та біографічні матеріали про життєвий шлях партизанів і підпільників – уродженців Кам’янського та інших районів Черкащини, багатьох із яких, на жаль, уже немає серед живих.

Не применшуючи заслуг видатних полководців і організаторів виробництва воєнного часу, автор переконує, що головним героєм, ключовою дійовою особою війни була проста, звичайна людина, яка витримала найтяжчі випробування. Саме про таких простих і щирих душею людей, чия мужність і жертвовність у роки війни здебільшого залишалася в тіні відомих історичних постатей і подій, ідеться у пропонованій читачам книзі: „Ратний подвиг воїнів, які боронили Вітчизну, зберігається в пам’яті народу, живе в бронзі і граніті монументів Слави, встановлених майже в кожному місті і селі нашої держави.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Самовіддано захищали рідну землю і наші земляки-воїни з Кам'янського району на Черкащині...”

Зараз Федір Петрович продовжує працювати над автобіографічною повістю.

Висновок до розділу

Отже, історико-краєзнавчі дослідження охоплюють питання, розроблювані не тільки історією, а й іншими суміжними науками. Краєзнавець комплексно вивчає край на основі джерел, пошуків і використовує дані інших спеціальностей. Він вивчає перш за все особливості фактів та явищ у конкретному місці. Цінність місцевих досліджень у тому, що в них простежуються певні особливості історичного процесу країни. Має специфіку і методика опрацювання краєзнавцем джерел, виявлення цінних осередків, що знаходяться в особистих архівах; вивчення краю здійснюється не лише за джерелами, які зібрані у сховищах, а й шляхом особистих спостережень. Величезний документальний матеріал, зібраний дослідником, зробив неоціненну послугу справі популяризації історії краю. За кожною сторінкою допису Федора Петровича Людного – людське життя, інколи яскраве й талановите, довге або безжально обірване в розквіті сил. І ці люди для нас назавжди залишаються молодими, чистими душою, сильними духом, красивими у вчинках.

ВИСНОВКИ

Дослідивши тему наукової роботи та виконавши поставлені завдання, ми прийшли до висновку, що життєвий шлях, педагогічна, громадська та культурно-наукова діяльність Ф. П. Людного роблять його одним із помітних і оригінальних представників сучасної української інтелігенції. Історіографія, джерельна база дослідження, що включає також і публіцистичний доробок Федора Петровича, дають можливість досить детально проаналізувати його громадсько-просвітницьку діяльність на фоні суспільно-політичних процесів другої половини ХХ – початку ХХІ століття та зробити висновок про вагомий внесок у розвиток гуманітарної культури суспільства.

У науково-дослідницькій роботі вперше здійснений комплексний і цілісний аналіз журналістської та публіцистичної діяльності Федора Петровича Людного. У творчій діяльності публіциста виразно простежуються три періоди. Перший з них пов'язаний із журналістською працею в газетах Першого Українського фронту, а потім із дописами у газетах Центральної групи військ „За честь Батьківщини” (Додаток 5).

Другий – розпочинається по війні, коли Федір Петрович закінчив історико-філологічний факультет Сумського державного педагогічного інституту. Понад півстоліття працював у галузі освіти. Він був талановитим педагогом-наставником, популяризатором історичних знань, допитливим

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

краєзнавцем-аматором, блискучим лектором, активно виступав у ЗМІ як публіцист.

Третій період триває до сьогоднішніх днів, а творчий доробок Федора Петровича став скарбницею духовності народу. В основі провідних мотивів його творчості є корінні питання буття українського народу, його минуле, сучасне та майбутнє. Публіцистичні праці Федора Людного засвідчують те, що він зрозумів важливість та історичну потребу публічних виступів.

Його журналістська й публіцистична спадщина складається з багатьох творів. Найчастіше представлені стаття, інтерв'ю, нарис, замітка, репортаж, інформація. Автор завжди надавав великого значення їх змісту й формі, дбав про образність, логічність, а в окремих жанрах ще й про науковість, яка поєднувалась із філософською заглибленістю в явища історичного процесу, умінням надати їм гострого соціального звучання. Ф. Людний дає виважені й об'єктивні оцінки дійсності, твори публіциста, збагачені його життєвим досвідом, набрали рис загальнолюдських, гуманістичних, наповнилися національним змістом. Автобіографічність визначила специфіку публіцистичної творчості Федора Петровича Людного. Він реалізувався через постійне звернення до спогадів, листів, вражень від пережитого, побаченого й почутого. Уводячи автобіографічні моменти, автор наділяв їх соціальними смислами у відтворенні злободених проблем буття. Насичений життєвий шлях, яким іде Ф. П. Людний, засвідчує відданість тим справам, якими він займається. Його активна громадська діяльність сприяє вихованню патріотичних почуттів та піднесенню загального рівня громадської культури українського суспільства. Своєю педагогічною діяльністю Федір Петрович доклав неабияких зусиль для розбудови освіти. Він активно співпрацював із різними громадськими, науковими та освітніми організаціями, виголошував публічні лекції, був активним громадським кореспондентом. І сьогодні Федір Петрович не припиняє співпрацювати із періодичними виданнями районного, обласного та всеукраїнського рівнів. Інформація автора дописів релевантна, матеріали підготовлені з огляду на потреби та інтереси аудиторії, співзвучні духові часу за стилем викладу та аргументації. Ключовою тематикою дописів є долі людей, проблеми, із якими стикаються кам'ячани, та актуальні питання громадського життя. У публіцистичному доробку Ф. П. Людного помітне місце займають праці краєзнавчої тематики. Величезний документальний матеріал, зібраний, вивчений та частково опублікований дослідником, є надзвичайно корисним у справі збереження історичної спадщини українців.

Поклавши в основу усіх своїх історико-краєзнавчих праць відображення складних процесів соціально-економічного, політичного, культурного життя краю, Федір Петрович створив достовірні та об'єктивні дослідження, які базувалися на архівних та документальних джерелах,

особистих наукових розвідках, відзначалися достовірністю викладеного матеріалу і слугують вартисним джерелом для сучасних регіональних історико-краєзнавчих досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Здоровега В. Й. Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис. – К.: Рад. письменник, 1966.
2. Здоровега В. У майстерні публіциста: проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності. – Львів, 1969.
3. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах. – Львів: Вища школа 1974. – 295 с.
4. Шлемкевич М. Новочасна потуга (ідеї до філософії публіцистики) // Верхи життя і творчості. – Нью-Йорк; Торонто. – Т.5. – С.111-112. [23]
5. Михайлин І. Основи журналістики: Підручник. Вид.3-є, доп. і поліпш. – К., 2003. [23] Михайлин І. Основи журналістики: Підручник. Вид.3-є, доп. і поліпш. – К., 2003.
6. Бушин М. І., Кукса Н. Г., О. Г. Шамрай. Черкаський край в особах 1941 – 2001: [Кам'яниця]. – Черкаси. – Ваш Дім. – 2005. – 311 с.
7. Томіленко С. А, Суховершко Г. В. Журналісти Черкащини(1954 – 2004): [Бібліографічний довідник]. – Черкаси. – Брама. – 2003. – 256 с.
8. Трохименко В. М. Бо ти на землі – людина. – Черкаси. – Брама-Україна. – 2006. – 592с.
9. Шамрай О. Г. Їхній подвиг житиме у віках / Черкаси: Сіяч, 2000. – 462 с.
10. Вовканич С. Й. Глобалізація інформаційного простору... Львів, 2000. – Вип.3. – С.55.
11. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВІД "Академія", 1997. – 752 с.
12. Людний Ф. Дорогами війни [Вид.2, доповнене].- Черкаси: Брама, 2006. – 517 с.

Твори Ф. П. Людного

1. Людний Ф. Шляхами відродження:[Нарис історії Косарського спиртового заводу]: Черкаси: Сіяч, 1977. –191 с.
2. Людний Ф. Кам'янське управління по експлуатації газового господарства. – Черкаси: Друкарня НДІТБХІМу, 1999. – 77 с.
3. Людний Ф. Дарунок бабусі: [Оповідання для дітей].- Черкаси: Друкарня НДІТБХІМу. – 2000.- 36 с.
4. Людний Ф. З мрією в майбутнє: Кам'янці – 350. Спиртокомбінату – 180: [Короткий нарис історії м. Кам'янки і спиртогорілчаного комбінату]. – Черкаси: НВФ Славутич–Дельфін, 2003. – 26 с.
5. Людний Ф. Шумить Холодноярський ліс: [До 50-річчя утворення Кам'янського держлісгоспу], Черкаси: Відлуння-плюс, 2004. – 191 с.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

6. Людний Ф. Черкащани в роки війни. – К.: Дельфін, 2002.
7. Людний Ф. Дорогами війни. – К.: Україна, 2005. – 418 с.
8. Людний Ф. Дорогами війни [Вид.2, доповнене].- Черкаси: Брама, 2006. – 517 с.
9. Людний Ф. «Из искры возгорится пламя..» : [до 160-річчя повстання декабристів]// Правда України. – 1986. – 22 січня.
10. Людний Ф. Кам'янка пам'ятає : [про історичні події на Кам'янщині]//Радянська освіта. – 1987.- 10 лютого.
11. Людний Ф. Дорогами мужності – дорогами пам'яті // Радянська школа. – 1988.- С.54-62.
12. Людний Ф. Над Тясмином, у Кам'янці : [до 150-річчя від народження П.І. Чайковського] // Сільські вісті. – 1990. – 24 лютого. – С.4
13. Людний Ф. П.І.Чайковський у Кам'янці // Соціалістична культура. – 1990. - №4-5. – С.9-10.
14. Людний Ф. Подвиг на землі Великого Кобзаря: [про Корсунь-Шевченківську битву] // Урядовий кур'єр. – 2004. – 12 лютого.
15. Людний Ф. Вікопмна Корсунь-Шевченківська битва // Кримська світлиця. – 2004. – 13 лютого.
16. Людний Ф. Батьківщина К. Шимановського // Українська культура. – 2004. - №5. – С.15.
17. Людний Ф. У лютому 1944-го: [до 65-річчя Корсунь-Шевченківської битви] // Урядовий кур'єр. – 2009. – №32. – С.8.
18. Людний Ф. До всього є діло // Черкаська правда. – 1984. – 12 січня.
19. Людний Ф. Зустріч з делегатом // Радянська освіта. – 1986. – 11 квітня.
20. Людний Ф. Демократія – не вседозволеність! // Сільські вісті. – 1988. 15 червня. – С.1.
21. Людний Ф. Хто трусить державну казну? // Україна молода. – 1997. – 10 квітня. – С.5.
22. Людний Ф. Не родися щасливим – стань чиновником: [обговорення Закону про державну службу] // Голос України. – 1997. – №93. – С.5.
23. Людний Ф. Звернімося до власної совісті // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 березня. – С.9.
24. Людний Ф. Допоможемо державі подолати кризу // Голос України. – 2000. – 8 лютого. – С.4.
25. Людний Ф.Торги зі спортсменами не сприяють розвиткові вітчизняного спорту // Голос України. – 2007. – №47.
26. Людний Ф. Щаслива доля: [про Галину Борисівну Небилиця] // Черкаська правда. – 1986. – 16 лютого.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

27. Людний Ф. За працю й шана: [про Володимира Івановича Городиського] // Черкаська правда. – 1986. – 14 серпня.

28. Людний Ф. Найвища нагорода: [про Є.І. Хотінову] // Черкаська правда. – 1988. 29 березня

29. Людний Ф. Делегат : [про Катерину Матвіївну Чалу] // Радянська освіта. – 1989. – 5 лютого.

30. Людний Ф. З бою не повернувся [про В. Курноса] // Молодь Черкащини. – 1989. – №7. – С.9.

31. Людний Ф. 104-річний дід Тарас читає без окулярів, але не дочуває: [про П. Дзиму] // Україна молода. – 1998. – 3 вересня. – С.6.

32. Людний Ф. Отаких людей побільше б // Голос України. – 1999. – 19 березня. – С.13.

33. Людний Ф. Повний кавалер ордена Слави в строю: [про В.Оришечка] // Нова доба. – 1999. - №5.

34. Людний Ф. Матрос з легендарної «Щуки»: [про жителя м. Кам'янка, колишнього матроса - підводника] // Урядовий кур'єр. – 2004. – 13 січня. – С.12.

35. Людний Ф. Якість і в Мадриді і в Парижі – якість: [про Д.М. Коломійця, директора Косарського спиртозаводу]//Черкаський край.– 2004. – 16 червня. – С.4.

36. Людний Ф. Бабуні Дуні – понад сто років: [про Євдокію Федорівну Вишимірську, довгожительку з Косар] // Урядовий кур'єр. – 2004. – №22.– С.17.

37. Людний Ф. Їх залишилось лише трое: [про підводника Івана Харченка] // Урядовий кур'єр. – 2004. - №241. – С.6.

38. Людний Ф. Від болю до радості: [про життєвий шлях Михайла Ємченко з Михайлівки] // Нова доба. – 2005. – №10. – С.15.

39. Людний Ф. Приклад взяв з Марес'єва: [про Петра Яковича Кошельнюка] // Урядовий кур'єр. – 2007. - №78. – С.6.

40. Людний Ф. Кредо майора Табурця: [Про Працівника ДАІ В. Табурця] // Україна. – №109. – С.18.

41. Людний Ф. Від батька до сина: [про Петра Семеновича Кулаковського] // Урядовий кур'єр. 2007. – №215. – С.10.

42. Людний Ф. Від Сталінграда до Праги: [про ветерана Великої Вітчизняної війни Г. Мельника] // Урядовий кур'єр. – 2008. – №164. – С.19

43. Людний Ф. Приклад майстрів // Сільські вісті. – 1985. – 2 лютого. – С.1.

44. Людний Ф. І м'ясо, і овочі // Черкаська правда. – 1985. – 21 червня.

45. Людний Ф. Відходи в діло // Радянська Україна. – 1986. – 7 січня. – С.2.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

46. Людний Ф. Сама вирішила: [про Галину Борисівну Небилицю – трактористку з Тимошівки] // Радянська жінка. – 1986. – №6. – С.10.
47. Людний Ф. Домашні ферми // Радянська Україна. – 1987. – 21 березня. – С.2.
48. Людний Ф. Змагаються сімейні екіпажі // Радянська Україна. – 1987. – 31 липня.
49. Людний Ф. Людний ф. Стал передовиком – помоги товарищу: [про клуб доярів] // Агитатор. – 1987. – №18. – С.56.
50. Людний Ф. Дояр – професія престижна // Україна. – 1987. – №38. – С.1-2.
51. Людний Ф. Трудовий почерк «Прогресу» // Черкаська правда. – 1989. – 31 грудня.
52. Людний Ф. Музей на спиртозаводі: [про Косарський спиртозавод] // Українська культура. – 2002. – №2. – С.13.
53. Людний Ф. У музеї Василя Симоненка // Українська культура. – 2003. – С.5.
54. Людний Ф. Пошук класовода // Початкова школа. – 1983. – №3, С.77-79
55. Людний Ф. Дорогами мужності, дорогами пам'яті // Радянська школа // 1988. – №2. – С.54.

ЕСТЕТИКА ОРИГІНАЛЬНОГО ЖАНРУ

**Білокриницька Валентина
Розіна Надія Вікторівна**

РОЗДІЛ 1

ЕСТЕТИКА ОРИГІНАЛЬНОГО ЖАНРУ

1.1. Різдвяне оповідання

Почнемо нашу розповідь із жанру різдвяного оповідання. Засновником жанру прийнято вважати Чарльза Діккенса, який у 1843 р. опублікував відому «Різдвяну пісню у прозі». Відтоді традиційне різдвяне оповідання набуло характерного сюжету – герої твору опиняються в стані духовної або матеріальної кризи, для вирішення якої потрібне диво, щасливий випадок.

З поширенням у літературі методу реалізму різдвяні оповідання набули соціального характеру і нерідко мали трагічний фінал: «Хлопчик у Христа на ялинці» Федора Достоєвського, «Морозенко» Панаса Мирного, «Збентежена вечеря» Олени Пчілки.

На межі століть різдвяні оповідання були дуже популярними, але поступово інтерес до них згасав. В сучасній літературі відбувається відродження цього жанру, видавництвами проводяться конкурси на найкраще різдвяне або новорічне оповідання, ці оповідання друкують у періодичних виданнях і збірниках.

Моє оповідання «Дякую...» написане до дня Святого Миколая. Це розповідь про самотню стару людину, яка в цей день отримує подарунок – бачить уві сні кохану жінку. Образ розсипаного намисто символізує плинність життя та неможливість хоч на хвилину утримати час.

Дякую...

Десь між небом і землею, де вогні поснулого міста прорізають наскрізь Площину зневірених душ, під шемріт хмар розчиняється брама перед новим непроханим гостем. Ворушаться тіні навколо старця, та шукає він лише одну, ту давно забуту та недосяжну, її голос він почує в натовпі, її очі він пізнає у мороці. Ніжно опускається на його плече примарна долоня, така сонячна і медово-гаряча; непомітно вдихнула вона в груди Гостя подих минулих весен. Розвернувся старець і зустрівся очима з кимось, чий сліди навіки викарбувані в борознах його серця. Ці секунди були довшими, ніж всі ті буремні роки, прожиті на нікчемній Землі без проблиску надії чи мрії.

В руці старця з'явилося намисто з чорних перлів, вони сипались на землю, і несамовито він ловив їх зморшкуватими долонями, немов борючись за власне життя. І залишилась в його пучці єдина зірка-намистина. Почувся

церковний дзвін. Вітав люд Святого Миколая. Розплющив очі старець, і опали сонні сутінки з його очей.

Підійшов до вікна. Стара фотокартка в рамці. Світло і проникливо дивились на старця очі жінки, тієї жінки з його сну, невеличкого спогаду його душі.

„Дякую, Святий Миколаю”, – прошепотів старець, і гаряча сльоза скотилась по його щоці назустріч колючому снігу, назустріч Площині зневірених душ.

1.2. Шкільна драма

Це дуже старий, своєрідний жанр літератури, що виник в країнах Західної Європи. В Україні шкільна драма поширилась (через Польщу) у XVII-XVIII ст. Підготовка драм та спектаклів входила до обов'язкової програми тогочасних шкіл, бо такі твори були релігійно-повчального змісту [1, 254]. Занепала шкільна драма з початком народження постійних театрів.

Я вважаю можливим частково відродити цей жанр, але мета постановок повинна бути дещо іншою. Курс української літератури сучасної школи містить багато літературних творів, що покликані ознайомити учнів з етапами становлення української літератури. Із моменту створення цих творів пройшло немало років, і це ускладнює їх сприйняття сучасним читачем. Стиль, мова, ідея таких творів можуть здатися занадто «застарілими». Але спонукати до читання цих творів можливо за допомогою постановки на уроці невеличких п'єс-переробок силами учнів. Стисла, з динамічною дією, з повним збереженням основної ідеї, з мовою, наближеною до мови першоджерела, – така п'єса, на мою думку, підштовхне глядача до більш глибокого знайомства з твором, спростить сприйняття оригіналу.

До Вашої уваги моя п'єса «Щира любов», за мотивами повісті Г.Квітки-Основ'яненка. Вистава триває близько 7 хвилин. Для надання дії динамізму в п'єсу введено образ автора (Квітки). Хоровод дівчат і діалоги під час хороводу – гарний засіб концентрації уваги на дії. Нарешті, образ вінка пронизує всю дію, робить її емоційною, зокрема в останній сцені, коли батько з сумом притискає вінок доньки до грудей, а дівчата заводять навколо нього повільний хоровод...

1.3. Останній геній Ренесансу

Епоха Відродження була багата на особистості, які зробили грандіозний внесок у розвиток світу й людства. Серед них Леонардо да Вінчі й Мікеланджело, Рене Декарт і Джордано Бруно, Галілео Галілей і Миколай Коперник. У цей час нове життя отримав жанр сонета – як класичну строфічну форму його запровадив Петрарка, тоді як Уїльям Шекспір подарував сонетові безсмертя.

Що важливіше при перекладі: якнайточніше передати зміст або зберегти форму оригіналу? В літературознавстві існують різні думки з цього приводу. Наприклад, Корній Чуковський казав: «Буквальний переклад ніколи не може бути художнім. Точна, буквальна копія будь-якого поетичного твору є найбrehливішим з усіх перекладів». [2, 102]. Далі у своїй статті Чуковський наводить декілька прикладів невдалих перекладів творів світової літератури на російську мову, у яких були «педантично відтворені і строфіка, і ритміка оригіналу, і його цезури, і його система римування» [2, 103], але переклад виявився важким для сприйняття. Чи завжди треба дотримуватись при перекладі форми оригіналу? Розглянемо це питання на прикладі двох поетичних перекладів.

Переклад на російську та українську мову такої «строгої» поетичної форми як сонет має давню історію. Але більшість сучасних літературознавців вважають, що при перекладі змінювати строфічну будову сонета неприпустимо – інакше сонет перестане бути сонетом. У разі перекладу з англійської це створює чималі труднощі. Англійські слова в середньому в 1,5 раза коротші за українські і російські, тому перекладачам доводиться жертвувати повнотою передачі змісту заради збереження форми. Отже, я мала досить складне завдання: перекласти сонет Шекспіра, дотримуючись форми оригіналу, та передати його зміст, зберігаючи багатство і мелодійність української мови.

Сонет 91

У всіх є те, чим хочеться пишатись:
Славетний рід чи, може, дар з небес,
Набиті скрині, розмаїті шати,
Мастистий кінь або мисливський пес.

Усякий має втіху, в котрій знайде
Для себе насолоду з насолод.
Та тільки все це – не моя відрада:
Я маю щастя без фальшивих нот.

Твоє кохання краще за наймення,
Дорожче за алмази та хортів.
І я пишаюсь, бо тепер у мене
Є все, що хочу чи колись хотів.

Та пам'ятай, що підеш ти, а я
В багатстві обернусь на злидаря.

РОЗДІЛ 2 У ПОШУКАХ НЕЗВИЧАЙНОГО

2.1. Відеопоезія

Поєднання поезії і кіно – не нова річ. Ще на початку минулого століття відомий український кінорежисер Олександр Довженко став засновником «поетичного кіно» і жанру кіноповісті. Але відеопоезія в сучасному розумінні – зовсім інший, відносно новий жанр літератури (і кінематографу). Це маленьке кіно тривалістю 2-3 хвилини, в основі якого лежить поетичний текст. Важливо, що відео – своєрідна інтерпретація цього тексту. [3, 152].

Існують різні думки с приводу причин виникнення жанру. Любов Якимчук у своїй статті «Від поетроніки до відео поезії» вважає, що це намагання реанімувати поезію, створити потужну альтернативу нудному поетичному читанню на традиційних поетичних вечорах. [3, 153]. У тій же статті наводиться думка Андрія Родіонова, що за допомогою відеопоезії поети намагаються надати своїм творам «зовнішньої форми» в сучасному «розмитому» світі. Але безперечно, що відеопоезія стала однією зі складових багатьох літературних і кінематографічних фестивалей у всьому світі.

Основний принцип жанру – зорові образи повинні не повторювати, а поглиблювати зміст поезії. Часом зображення контрастує зі змістом або шукає іншої метафори, ніж у віршах.

Цікаво, що в цьому жанрі можливо об'єднати зовсім протилежні напрями в мистецтві, наприклад, романтичний вірш представити в експресіоністичному фільмі. Відеопоезія до мого вірша «Тет-а-тет» – це моя перша спроба в цьому жанрі (див. Додаток Б).

У фільмі йдеться про колишню балерину, яка занурюється у світ своїх спогадів. Величезні дзеркала, блискучий паркет – вона знову зустрілася зі своїм минулим. Але її минуле – це не сцена і не слава, її минули ховає історію великого кохання. Героїня шукає місце, де колись вона була щасливою, і все інше вже не важливе.

«Дивись, життя тут начебто поснуло...» – і ми бачимо, що дівчина йде сільською дорогою назустріч руху автомобілів. Людей навколо немає. Чи можливо стверджувати, що немає і життя?

В наступному кадрі вона йде по залізничному полотну, як символу нескінченного шляху. Навколо нікого. Голос за кадром знову говорить про самотність: «Дивись, тут так безлюдно, о, Святая!».

До пояса у воді, вона йде навпростець через річку, коли звучать рядки «Прискоривши нікчемний часу плин». Вода, ріка виступають тут як символ всього швидкоплинного.

Густий ліс. Знеможена, притуляється спиною до дерева. Піднімає очі і бачить густе сплетіння дерев. «Ці хмари затягнули склепіння неба...» –

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

звучить за кадром. Звісно, дерева – це не хмари. Але, якщо йти далі, ліс колись скінчиться.

«Ти щось відчула?» – питає голос за кадром, і у відповідь звучить з надією: «Так!». Дівчина біжить по містку, хмар, дерев більше немає, чудовий, сонячний краєвид оточує її. Вона сидить на містку, спогади відступають....

Тет-а-тет

- Чому ти тут, у цій безлюдній залі?
Живого слід навіки тут затих.

Мене впізнала?

- О, тебе впізнала!
Ти – скринька моїх спогадів німих.

- Дивись! Життя тут начебто поснуло!
Усохлий пагінець. Чого б це він усох?
Ти не забула?

- О, я не забула!
Нам тут було так затишно удвох.

- Ти глянь! Тут так безлюдно, о Святая!
Сліди незримі на сирій землі.
Ти пам'ятаєш?

- Так, я пам'ятаю!
Це ж ми стояли в сутінковій млі.

- О, подивися! Іскра запалала,
Прискоривши нікчемний часу плин.
Ти це згадала?

- О, я це згадала!
Ми розмовляли довгих п'ять хвилин.

- Лише поглянь! Ці хмари затягнули
Склепіння неба, мов у страшнім сні.
Ти щось відчула?

- Так, я щось відчула.
Ми тут раділи сонцю в хмарні дні.

2.1. Компілятивна поезія Герти Мюллер

У цьому підрозділі представлений переклад з німецької вірша нобелівської лауреатки з літератури 2009 року Герти Мюллер.

Вірші Герти Мюллер написані в досить незвичний спосіб – вони є текстовими колажами, змонтовані зі слів, що вирізані з періодичних видань і, на думку літературознавців, «представляють одну з моделей експериментально-семантичної поезії. [4, 16]. Я вважаю що, у цьому випадку строге дотримання форми оригіналу при перекладі невиправдане, якщо воно заважає повноті передачі змісту.

Герта Мюллер – уродженка німецького анклаву в Румунії часів Чаушеску, і велика частина її віршів є відображенням тогочасного життя.

У вірші поетеси «Im Federhaus wohnt ein Hahn» (дослівно «В будинку з пір'я живе півень»), як і у багатьох інших її віршах, йдеться про часи диктатури, тому німецькому слову Haus (будинок) складно знайти український відповідник. Haus у вірші Мюллер – місце, де переховуються від неприємностей, і це надає слову «Haus» відтінку значення, дещо негативного, якого не має українське слово «будинок», а тим паче слово «хата». Тому в перекладі я вживаю слово «хижа» в значенні убога хата, халупа, як символ небезпечного життя за умов диктатури.

Оригінал:

im Federhaus wohnt ein Hahn
im Laubhaus die Allee
ein Hase wohnt im Fellhaus
im Wasserhaus ein See
im Eckhaus - die Patrouille
stößt einen vom Balkon dort
über dem Holunder
dann war es wieder Selbstmord
im Papierhaus wohnt die Stellungnahme
im Naarknoten wohnt eine Dame

Переклад:

У хижі з пір'я живе півень,
У хижі з трав аля спить,
Сховався заєць в хижі хутряній,
У воді – безмежна озера блакить.
А в інший хижі зіштовхнув патруль
Когось з балкону в глодові куці.
І потім скажуть: прикре самогубство
Тут з кимось трапилось вночі.

У паперових хижках всі думки живуть,
А хижа дами – це тугий волосся жмут.

РОЗДІЛ 3

КРИЗЬ СОТНІ СУМНІВІВ Я ЙДУ ДО ТЕБЕ... (В. СТУС)

3.1. Діамантовий сніг

Соната – це суто музичний термін. За визначенням це «твір для одного або двох інструментів з кількох частин, одна з яких заснована на протиставленні й розвитку двох тем... [5, 625]. Чи можливо застосувати цей термін в літературі? Раніше я вже говорила про поєднання поезії і кіно в жанрі відеопоезії (див. п. 2.1). Але в музиці та поезії набагато більше спільного, це насамперед ритм, що притаманний їм обом. Тому, коли я розмірковувала, на який музичний твір схожий мій вірш «Діамантовий сніг», мені на думку спала соната. Дві теми: одна – повільна, ностальгійна, інша – швидка, енергійна – переплітаються між собою.

Чільний образ поезії – це образ снігопаду. Його велич здатна розтопити «освячений сонця усміх», його наспів «палає, мов ватра», заворожуючи всіх, він зупиняє час навколо, так що секунди, години, роки не мають жодної сили, коли приходить «цей діамантовий сніг»...

Діамантовий сніг

Вже спадає, мов сутінь, весняна тонка ностальгія
І на серці дзвенить лиш забутий один листопад.
В глибині моїх хмар прокидається зранку надія,
А це значить, що буде опівночі світло плеяд
Розрізнати в чеканні наповнену хвилями мить;
Але враз засніжило,
Засипало очі,
І крізь чорно-біле
Прозріння у ночі,
І враз проти сили,
Не можу, не хочу,
Бо ж сипле метіль ця на нас
Діамантовий сніг.
І розтане у ньому освячений сонця усміх.
Мій діамантовий сніг.

І невтомно плете свої чари самотня зима,
І в її піднебессі бринить мерехтіння тих сліз.
Розквітає проміння сріблястого снігу, й дарма,
Що оспівані зорі летять нестихаючи вниз

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

У дзеркальні води, що всюди несуть свою синь.
Бо ця хуртовина –
Моя далечінь,
І де брати сили,

Лиш глянь, просто плинь
Крізь сфери єдині,
Що ніс їх за тисячі миль
Діамантовий сніг.
І веселка свої кольори напуватиме з них
Крізь діамантовий сніг.

І минають секунди, години, роки – все одно.
Аж забути хоч мить не під силу у цю заметіль,
Бо забуте життя – то побачений наново сон,
Що на рани незгоєні сипле уїдливу сіль
І нехай ця зима вже не перша і ще не остання,
Палає, мов ватра,
Наспів снігопаду,
Мов кадр за кадром,
Мов зрада за зраду,
Чого ж бо він вартий,
Крім болю й досади,
Діамантовий сніг?
І вже вкотре мене він нещадно збиватиме з ніг,
Цей діамантовий сніг.
Лиш діамантовий сніг...

3.2. «Ця поема, здавалось, не вічна...»

Слова. Важко сказати, коли ми перестали сприймати їх як матеріальні одиниці інформації. Неможливо визначити, як давно ми почали вкладати в них глибинно символічну суть. Лейтмотив поезії досить багатогранний: насамперед, це непереборна відданість ідеї, підсвідома, жертвна, можливо, навіть подекуди доведена до абсурду, але в той же час і вагання, що робить неможливим сказати нарешті ті самі наболілі, ті самі вистраждані слова.

Поезія написана досить мало розповсюдженою строфою – п'ятивіршем. На мою думку, саме ця строфа дає змогу розкрити неосяжну варіативність ритму на настроїв.

Варто зазначити, що найпоширенішою в світовій поезії строфою є катрен [6, 91]. П'ятивірш у європейській поезії зустрічається вкрай рідко. Відомий літературознавець В.С. Холшевников називає п'ятивірш «перехідною

формою», «неврівноваженою строфою». На його думку, така строфа «справляє враження слабкого ритмічного зламу». Водночас він стверджує, що «злам...виокремлює, підкреслює рядки, а отже, і зміст їх слів» [7, 209]. Якщо ми застосуємо цей підхід до вірша «Ця поема, здавалось, не вічна...», то побачимо, що ритмічний злам у строфах виник внаслідок «зайвих» четвертих рядків, які порушують класичну форму катрена з перехресним римуванням.

Саме ці рядки мають найбільший емоційний наголос. У першій строфі ефект підсилюється алітерацією звуку «в», який нібито розриває рядок на шматки:

Вона рве свій ув'язнений відчай

Натомість у другій строфі наявний асонанс «і»:

Утікаючи знову від суті,

Недоказані і недочуті

Повторення звуку «і» робить рядок протяжним та імітує поступове затухання, зникнення звуку.

***

Ця поема, здавалось, не вічна.

Їй не вирвать життя із тенет.

Затуливши од мороку вічі,

Вона рве свій ув'язнений відчай

І наївно крокує вперед.

Ця поема, здавалось, забуга.

Їй так хочеться жить. Та дарма.

Утікаючи знову від суті,

Недоказані і недочуті,

Закурличуть у вирій слова.

3.3. Пасьянс

Відомо, що сонет – це дуже «строга» форма. Шекспірівський сонет, який спочатку сприймався як відхилення від класичної форми, зараз вже теж вважається класичним. Його головна риса – два останні рядки, що римуються між собою, що надає сонету чіткості і лаконічності. Але що робити, коли чіткого висновку у вірші немає, тому що він неможливий?

У моєму сонеті людина розмірковує над своїм майбутнім, яке ще не визначене. Її охоплюють сумніви, хід її думок схожий з картковим пасьянсом, що може передбачати майбутнє, але ніколи не дає чіткої відповіді. Тому два останні рядки в моєму сонеті не створюють «сонетний замок», а римуються с

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

передостаннім катреном, продовжують його, роблять сонет незавершеним. І ця незавершеність є відображенням нашого непередбачуваного життя.

Пасьянс

Мій світ завмер під тягарем чекання,
Ввібрав у себе чотирнадцять слів,
Вони спливають у моїм пізнанні,
Де зародок надії зціпенів.

Всі карти вже розкриті і вже ясно:
Крокую в безвість, хоч лечу на мед.
Лише одна не сходиться з пасьянсом,
Лише одна і ось оцей сонет.

Хтось пише, що життя таке прекрасне,
Для когось це лиш площина зневір.
І, наче, все так просто, та не зразу
Чомусь лягають строфи на папір.

3.4. Диптих

Слово диптих походить від грецького словосполучення, що перекладається як «складений вдвоє». У давній Греції так спочатку називали дощечку, на якій писали. В наш час слово диптих найчастіше вживають щодо поетичних творів. Це – два вірші, об'єднані спільною ідеєю.

Спільна ідея мого диптиху – еволюція почуття. У першому вірші закохані ще не знайомі, у них ще все у майбутньому, тому їх огортають казкові мотиви. Другий вірш про те, як зникають почуття, і тільки прискорений ритм серця нагадує герою про те, що він втратив.

I.
Коли поснуть усі на світі зорі
І схилить вії чорний небосхил,
Він вийде в ніч, духмяно-неозору,
Збирати сни неонових вітрин.

Коли затихнуть всі на світі трави,
Він ткатиме казкову пелену.
Простягне йому місяць величаво
Свій клаптик ніжно-неземного сну.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

Коли завмруть усі на світі квіти,
Він лишить казку під її вікном
І піде в ніч, безтактно-непомітно,
Немов це був лише чарівний сон.

П.

Пішов.

Уже не тримає тепла
Пошерхла його долоня.

Жар її губ спалила дотла
Хмара одеколону.

Сорочка забула вже доторки рук,
Пронизана нікотинном.
Слухають тихий годинника стук
Невипрасувані гардини.

Склянка забула смак свого чаю,
Випитого натщесерце.
І лише пульс її досі шукає
Мільйонами кілогерців.

ВИСНОВКИ

Література за тривалий час свого розвитку виробила дуже багато жанрів. Деякі з них прийнято вважати застарілими, наприклад, оду або сентиментальне різдвяне оповідання: непомірні вихваляння нам здаються нещирими, а різдвяне диво – неможливим. Довгі роки панування реалістичної школи привчили сучасну людину до думки, що література повинна бути відображенням справжнього життя.

Але треба пам'ятати, що в минулому література була справою небагатьох. Навколо невеликого гурту творців та читачів існувало життя, сповнене лише боротьби за виживання, – світ, якому гостро не вистачало краси. Звідси і піднесеність, і сентиментальність тогочасних творів, які сучасній людині важко сприймати.

Але старі жанри не втрачені для нас назавжди. Ми можемо модернізувати їх на сучасний лад, зберігаючи основне призначення або бездоганну форму. Тоді різдвяне оповідання знову буде нести людям надію, а сонет стане зручною формою для висловлення думок.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

В літературній творчості завжди знайдеться місце і для нових жанрів. І нехай життя деяких з них виявиться нетривалим, вони дадуть змогу кожному автору знайти свою неповторність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицай М., Микитсь В., Шолом Ф. Давня українська література. – К.: Головне видавництво видавничого об'єднання «Вища школа» – 1978. – С. 254.
2. Чуковский Корней, Собрание сочинений в 15 т., Т. 3: «Высокое искусство». – М.: Terra-Книжный клуб – 2001.
3. Журнал «Дніпро» № 5. Любов Якимчук «Від поетроніки до відеопоезії» – 2010. – С. 152.
4. Голобородько Я. Зарубіжна література в школах України, № 3 «Герта Мюллер — Банат — Україна» – 2010.
5. Словник іншомовних слів. – К.: Головна редакція УРЕ – 1974. – С. 625.
6. Лесин Василь. Літературознавчі терміни. – К.: Радянська школа – 1985. – С. 91.
7. Холшевников В. Стихование и поэзия. – Л.: Издательство Ленинградского университета – 1991. – С. 209-224.

МОЄ СВЯТЕ І СОКРОВЕННЕ

Гомон Вікторія
Дернова ТамараПавлівна

РОЗДІЛ 1 ПЕРШІ ПАРОСТКИ

1.1. Поезія – цілюще джерело

„Поезія відкривається в той період життя, коли відчуття ще найсвіжіші, зачарування світом найсильніше [6, с.15]”. Тож і я свої перші кроки в поезію зробила, коли мені було 7 років. Під чарівливим впливом весни окриленому серцю хотілося стати піснею.

Весна

В степах, на озерах, болотах, річках
Літає, немов загартований, птах,
Щось дивне, чарівне, незвичне мені,
Це перший цілунок красуні-весни.
Пташки повертаються в рідний краї,
Як гарно, привітно і люблю мені!

А потім в одну Мить відчула власний голос почуттів, глибока емоційна хвиля вихлюпнулася з моїх грудей. Я відчула себе щасливою, сповненою внутрішньої сили, і зрозуміла: поезія – це цілюще джерело, яке втамовує спрагу і виховує найвищі людські якості.

Я іншими очима поглянула на все, що навколо, навчилася помічати – непомічене, поєднувати, на перший погляд різне.

Котик і ромашка

Рано-вранці біля хати
Котик вийшов погуляти.
Потягнувся, гарно вмився,
Попоїв причепурився
І побіг у теплий день
Слухати дзвінких пісень.
Раптом бачить: при дорозі
В густолистім верболозі
Посміхається до нього
Ніжна квітка струнконога,
Ще й у білому вінку!
Спочиває в холодку...
Котик довго милувався
І в коханні їй зізнався.

1.2. Моє натхнення

Могутнє переживання, що захоплює, ніби перше кохання, а іноді, особливо у поетів, з ними пов'язане все. Поезія сходить на душу, як весна. Світ раптово стає оновленим, блакитним, - писав Ян Парандівський у книзі „Алхімія слова”, де розкрив таємниці пробудження думки поета та народження твору [3,с.9]. А потім була приємна мить перемоги в обласному конкурсі юних поетів „Тарасовими шляхами”, де я стала лауреатом в 2006, 2007, 2008 р., і постійна творчість, самовдосконалення. „Натхнення народжується тільки з праці, в ім'я праці [5,с.10]”.

Нелегко

Варіантів багато і версій,
Як до щастя шукати мости...
Я стою на позиції серця:
З цього місця мені не зійти.
Не минути в дорозі тернину,
В піднебессі нелегко й орлу.
Через сонце проціджую днину –
І печалі, і втіху малу.
І в любові в нім квітка, й озерце
Лісове ще з дитячих тих літ...
Кулачок цей – малесеньке серце
Та вміщається в нім білий світ.

„Сильна уява народжує подію, сильна пам'ять – згадку”, - писав М де Монтень[6,с.12].

Чомусь пригадалася хвилююча мить минулого року, коли захищаючи свою науково-дослідницьку творчу роботу на обласному рівні, хвилювалася, боялася, боялась втратити **Натхнення**. Та раптом відчула, що мене слухають, розуміють, а головне – відчувають. І це додало сил для успішного злету.

Моє натхнення

Боюся, щоб не кинуло натхнення.
Хоч я не знаю навіть його ймення.
Без нього пусто у моїй душі,
Воно створило всі мої вірші.
Я дам йому, мабуть, своє ім'я,
Бо в нього навіть посмішка моя.
Воно моє, а не чуже натхнення,
У нього, як і в мене, щастя жменя.
Часом воно приходиться уночі,
Щоб запалити в серці три свічі,
А коли думку переслідують тривоги,

Воно мене зустріне край дороги.
Коли прийде, то вже не відпущу,
Щоби не змокло на сирім дощу.
Нехай воно, мов сонце, зігрива
Моїх думок віршовані слова.

1.3. Значить...

Участь у обласному семінарі молодих літераторів Черкащини ще раз переконала мене у значущості висловлювання І.Я. Франка „...творчість літературна – то не простий вплив якогось вітхнення: найшла на тебе щаслива думка, сядь, пиши і в друкарню! Се така ж поважна студія, як і праця наукова, тільки безмірно ширша, многостороння і трудна” [8,с.16].”

А ще треба самому бути гідним того, аби твоє творіння відзеркалювало тебе самого, суть твого буття, твою мораль.

Значить відбувся

Плечі підставив.
Нікого не зрадив.
Вчасно сказав –
І усміхнувся.
Тому дав раду,
Комусь пораду
Значить – відбувся.

1.4. Українська мова

„Писатель мусить поперед усього владати добре мовою свого народу і любити її понад усе [8,с.128].”

Українська мова

Наше рідна мова,
Ви її вивчайте
І не забувайте,
І в житті своєму
Завжди пам’ятайте:
В кожній людині
Кожну мить, щоднини
Є дарунок долі,
Це жадання волі
І батьківська мова-
Диво калинове.

Мово моя

Мово моя, невичерпна скарбнице,
Вічне, нев'януче слово,
Дай із глибин мені вволю напитись
Чарів твоїх барвінкових.
Мово моя, просторінь піднебесна,
Сонячна, ясна, красива!
Вірю всім серцем: назавжди воскресла,
Хай розквіта твоя сила!
Мово моя, і проста, й незбагненна,
Втілення думки людської.
Мово, ти – гордість і щастя для мене.
Як пишаюсь тобою!

1.5. Ген до мрії...

Перші паростки – ніжні і тендітні. Вони потребують дбайливого догляду, їх слід плекати і дбайливо доглядати, аби вони вирости міцними і життєдатними! А ще...потрібно берегти мрію.

Мені здається

Я без суфлера граю роль свою.
несу красу, але не задля перемоги
Крізь лабіринт загадок – ген до мрій
Важка та вірна стелиться дорога.
Уривки снів, яскравий зорепад...
Мабуть, для втіхи буде забагато.
Збігає час. Перлиною з перлин
Заблискотіло ранку пишне свято.
І манить схід малиновим крилом.
Чарує ранок поглядом магічним.
І чисту мить народження його
Мені здалося: щастя буде вічним

РОЗДІЛ 2

ПРИХИЛЮСЯ Я ГОРДО, УКЛІННО Й ВЕЛИЧНО

2.1. Праотча земля

„Пізнай свій край...себе, свій рід, свій нарід, свою землю, вклонися цьому...” – ці мудрі пророчі слова великого філософа, подвижника Г.С.Сковороди, що пролунали понад 250 років тому, актуальні і в наш час, час створення української державності, утвердження національної ідеї, виховання патріотичних почуттів.

Пам'ятаємо слова Володимира Великого? „И рече Володимир: „Се не добро, еже мал город около Киева. И поча ставити города по Десне и по Востри, и по Трубеже, и по Суле [5,с.1].”

Це і про наш Чорнобаївський край. „Віки відточували його, наш нарід, створюючи неповторний характер мешканців Подніпров'я і Посулля [5,с.1].” Тут гуртувались козацькі полки, не одне покоління захищало рідну землю від ворогів і перемагало. Можливо тому і не випадково саме ця земля породила богатиря, ніким непереможеного чемпіона чемпіонів Івана Піддубного, вона дала натхнення корифею української драматургії Михайлу Старицькому і основоположнику української національної музики М.В. Лисенку, з її духовних джерел народились незбагненний поет Михайло Драй-Хмара, Іван Вирган, лауреати Державної премії ім. Т.Г. Шевченка письменник Іван Ле та народний артист Б.В. Романицький. Це батьківщина одного з наймолодших комбригів Антона Богунського (А.Шарого), першого міністра оборони УРСР В.П. Герасименка, багатьох вчених, митців, хлібодарів, що прославили наш край і Україну.

Чорнобаївський край – край пісні, народних звичаїв і традицій. Доброю традицією на Чорнобаївщині стало проведення щорічних творчих звітів територіальних громад району „На землі Чорнобаївській пісня луна, бо людьми знаменитими славна вона”, конкурс драматичних колективів, районних фестивалів:

- трістих музик та сопілкарів „Україна-мати талантами багата”;
- народної творчості, етнографії та фольклору „Веде життєпис України до древніх мудростей джерел”;
- творчих родин „Єднаймося піснею, любя родино!”;
- авторської пісні „Червона рута”;
- „Лине пісня Наддніпрянським краєм”.

Велич і краса моєї Вітчизни - у красі її природи, у творчій праці земляків, що продовжують її квітчати, у звитяжній історії чорнобаївської землі, у її героїчному сьогодні. Високе почуття патріотизму, доземний мій уклін, тобі, моя ненько -Україно. І так хочеться, щоб чарівні й загадкові, прості й земні поетичні образи переповнювали кожного щоднини кольоровими світами радості і гордості.

Моїй Україні

Мою Україну, кров'ю вмиту і святу,
Що вже воскресла знов на полі бою,
Як матір-богородицю оту
У дальний путь я заберу з собою.
Не раз страждала й сльози ти лила
Та не корилась – знову піднімалась,
До краплі, до останньої жила ,

Зламатись мусила – та не зламалась.
Тебе хотіли в рабство завести ,
Забрати все – і мову й голос ,
Розшматувать хотіли нелюди –
А ти жила, ростила в полі колос.
Своїм синам давала розум, силу ,
Навчала праці і своїх пісень,
Вони летіли в світ, їм обрізали крила,
Та вони вірили у світлий день.
І він настав – жаданий час свободи,
Ми твердо стоїмо на отчій цій землі,
Вона ж благословля на подвиг – працю
Во ім'я сущих і прийдешніх поколінь.

Нещодавно мені довелося бути далеко від рідної землі. Чомусь пригадалися слова Лесі Українки: „У рідному краю навіть дим солодкий та коханий”. Я поглянула на небо і побачила, як летіли лелеки, і знов заговорило моє серце... забилися від нестерпного бажання полетіти в рідні краї, торкнутися рідної землі, поглянути на рідне небо- неньки України, так народилася поезія

Дорога до любові

Весною знову прилетять лелеки
І сядуть у долині край села.
Втомилися - дорога ж бо далека,
Що в рідний край їх знову привела.
Бо знає навіть і мала пташина,
Тому й вертається у рідний край –
Що наймиліша – рідна Батьківщина,
Де б ти не був – її не забувай.
І хай вітри шалені чи бурани
Збивають з ніг, лютують – не біда,
Бо знов твої Тараси й Роксолани
Злітаються, як птахи до гнізда.
В чужих краях не наше світить сонце,
Не наша мова й звичаї чужі,
І мальви не заглянуть у віконце,
І споришу немає на межі.
Тому повторюю я безупинно,
Як клятву, як молитву, знов і знов:
"Я так люблю тебе, моя Вкраїно,
Прийми мою подяку і любов"

Моє село

Моє село, колиско світанкова,
Дитинства недочитаний роман.
Любові першої листок кленовий
Що з вітром полетів. Мій талісман.
З тобою в серці я іду по світу,
До тебе лину, як досвітня мла,
Я знаю-ти без мене можеш жити,
А я прожить без тебе не змогла б
Не можу без весни і зерносіву,
Без пісні солов'їної в гаю.
Тобі належить розум мій і сила.
Все, що взяла від тебе, віддаю

До 350-річчя селища Чорнобай

Прекрасний Чорнобай весняної пори,
Коли цвітуть каштани край дороги
І площу прикрашають прапори
На честь ясного свята Перемоги.
А влітку – весь у квітах з краю в край,
Стоїть, красується, дощами вмитий.
Люблю тебе, мій рідний Чорнобай,
Бо як тебе такого не любити?
Тут кожна вулиця – як пам'ять поколінь:
Шмига, Шевченка, Гоголя і Баха
Війною спалений, піднявся ти з руїн,
Щоб у майбутнє линуть вільним птахом.
Твоя історія – це радість і журба,
Здобутки й втрати, розпач і надія...
Про все вам розповість стара верба –
Ота, що в самім центрі зеленіє.
Тобі сьогодні – триста п'ятдесят!
Моя маленька рідна батьківщино!
Тож, з ювілеєм! І нехай тобі
Лише у снах свистять шаблі і кулі,
А та стріла, що у твоїм гербі
Нагадує про славні дні минулі.

2.2. Творчість Духа - безсмертна

Слава і шана української поезії, її високий духовний лет, виняткова місія національного пророка, гідність і честь, священне почуття обов'язку-ось той моральний кодекс, за яким жив Кобзар та його послідовники-сподвижники.

Саме про них мої слова:

***

Глибока ніч, а в темній комірчині,
Як зірка в небі, блимає свіча,
А біля неї не одну годину
Сидить над аркушем малий хлопчак.
Малює чорнобривці і калину,
І синє небо, й дівчину в вінку...
Малює рідну неньку – Україну –
Таку прекрасну й скривджену таку.
Минуть роки – і він уже на волі
Своє дитинство згадує щораз.
В його віршах – і радощі і болі,
Його життя – для нас дороговказ.
Ти так любив, Тарасе, Україну,
Садок вишневий і сосновий бір,
Ти знав – козацька слава не загине,
А ми її примножимо, повір!

***

„Кобзар” – це скарб для нашого народу,
Минулого буття народний жар,
Який приніс нам радість, насолоду,
Любові й віри невмирущий дар.
Величний дар Шевченкового серця,
Що Україну славив в засланні.
В солдатських муштрах по усіх фортецях
На чужині складав свої вірші.
А серцем все на Україну линув,
Бо там народ знедолений страждав.
Він батьківщину рідну не покинув –
На Україну вороття шукав.
І став для нас Шевченко заповітом,
Безсмертним, як саме людське життя.
Ми будемо славить перед цілим світом
Живе й святе Шевченкове ім'я!

***

Повернення Мавки

Як я довго спала...Ніч, як повінь,
Топить біди, кроки, голоси...
Але сонце з темноти льодовень
Визволяє води і ліси.
І мене...Для чого? Знову жити?
Знов шукати в муках сенс буття?
Знов пошле кохання доль вершитель
І не дасть ні сну, ні забуття...
А як не пошле – сама покличу.
Без любові – смислу не знайду.
Дві зорі скотились по обличчю.
Хтось заграв в сопілоньку...Іду

2.3.Священне

Якось стоячи біля священного місця Обеліска слави в День Перемоги, я вдивлялася в обличчя сивочолих ветеранів, які, низько схиливши голови, певно, наповнились пам'яттю.Згадала свою щойно народжену поезію

Пам'ять

(до дня визволення Чорнобаю від німецько-фашистських загарбників)

Горіло небо. Вибухи лунали,
Аж чорний дим повис за виднокрай.
І падали бійці, що визволяли
Обпалений війною Чорнобай.
І раптом – тиша... Наче знов у світі
Панує мир, бо ж убивати гріх.
Із хат виходять і дорослі, й діти,
Вітають визволителів своїх.
Цей вересневий день невдовзі стане
Для чорнобаївців одним з найбільших свят –
День визволення, пам'яті і шани
Усіх полеглих у війні солдат.
І ось ми знов прийшли до обеліска
Покласти квіти на твердий граніт,
І вам, герої, уклонитись низько,
Бо пам'ять вічна, як одвічний світ.

А потім мій погляд зупинився на обличчі збайдужілого юнака, який стояв поряд, розмовляючи,цинічно посміхався із нетерпінням чекав завершення урочистої міти.

В мене защеміла душа за невдячних однолітків, а серце заговорило рядками поезії.

Хто ми: люди чи вовча зграя?
Між собою й вовки так не чинять,
Може тільки подоба людська
Ту невдячність в обличчя кинуть
Хто ж Вас, юні, жорстокості вчив?
Вклав змію замість серця у груди?
Хто таких Вас невдячних створив
Ще й імення придумав Вам – люди
Схаменіться, прощення просіть,
Бо в брудному душа Ваша смітті,
Буде вирок і Божий Вам суд?

У кінці цього вірша стоїть щемкий питальни знак: це своєрідний натяк-звертання до сучасників, заклик до переосмислення цінностей, безперечно, тут мені хотілося б поставити великий знаук оклику, і я вірю, що я це зроблю.

РОЗДІЛ 3 ГРАНІ БУТТЯ

3.1 Гармонія

Кожна людина – неповторна особистість і здатна осмислювати власне буття. І тільки той, хто живе у гармонії із самим собою, із навколишнім світом, може бути щасливим. „Гармонія у навколишньому житті – це співзвуччя, поєднання, злагодженість, взаємна відповідальність якостей когось чи чогось [8,с.168].”

У Стародавній Греції Гармонія – донька бога війни Арея та богині кохання Афродіти. Дивне поєднання. Один із міфів про намисто Гармонії переконує, що скарби, добуті нечесно, приносять нещастя. „Хай буде бідно, аби гідно” (народна мудрість).

Тож моральні чесноти для кожної людини – понад усе.

Гармонія буття

Люблю повітря життєносу силу,
Як істину теорії просту
Так, крок за кроком, все верстаю милі.
Це значить, що я є, живу й расту.
А там, на небі, в чистому просторі,
Де й оком не сягнути висоти,
Неначе долі наші – світять зорі
І ваблять ще не звідані світи.

Степи, гаї, пустелі, сині води,
Одвічна суть – гармонія буття,
І в цій безодні вічної природи
Я хочу бути в гамоні життя
Упала зірочка – чиясь то доля,
На зміну їй народиться нова...
А я іду, вдихаю запах поля,
Бо я не згасла, я іще жива...

*****

Не питало серце над багаттям,
Хто в його стражданнях завинив.
Не питали руки в тиші хатній,
Хто їх обігріти не зумів.
Та душа промовила словами –
Не почуть не можна було їх.
Ти твори добро ,віддавай останнє,
І зірки посипались до ніг...
Не скажу, хто серце моє зранив,
Де сховала я печаль свою.
За густим серпанком у тумані
Наодинці з вітром я стою.

3.2. Батьки і діти – одвічне коло...

Ще в давнину наші предки вживали слово „совість”, воно було похідним від „відати”, „знати”. У церковні книги слово „совість” потрапило з грецької мови, у якій слово совість мало значення почуття, обов’язку. А чи кожен з нас має або хоч розуміє його суть? Нещодавно я прочитала повість Валентини Коваленко „Вовчик”, головний герой якої зіткнувся із жахливим явищем новітнього суспільства, коли діти виховуються в дитбудинках лише тому, що їхні батьки втратили почуття обов’язку і відповідальності і відмовилися від них, покинули, як непотрібну річ на узбіччі життя . Під враженням від прочитаного писалося важко і водочас легко і гідно.

Вовчику Толику

(Із повісті В. Коваленко „Вовчик”)

Твоя доля була і сумна, і, мов сонце, гаряча,
Та ти з нею пройшов крізь життєві круті віражі,
Хоч не часто в дорозі до тебе всміхалась удача,
Ти ж уперто долав ті життєві важкі рубежі .
Твоя зірка світила то меркла у синім тумані,
І манила тебе небокраю завітчана даль,

І ти йшов все вперед, не боявсь ні образ, ані брані,
І любов свою світлу проніс крізь життєву печаль.
Так, ти жив між людей, і від них - твоя мудрість і сила,
Не судилось від батька і неньки відчути тепло,
Та ти вірив в добро, і від цього росли в тебе крила,
Хоча важко і скрутно, а часом й нестерпно було.
Тож душа твоя щедра не вмерла в безжальних тривогах,
Бо вона шанувала все просте, все шире й земне,
І любив ти однаково липень і вересень й січень,
І за це Ангел твій сохранив і зберіг тебе.

*****

Ви бачили покинуту дитину,
Малу сирітку при живих батьках?..
Тоненькі рученята, мов билини,
Печаль і біль в заплаканих очах.
А темними холодними ночами
Вона себе за плечі обійма
І уявляє, що це руки мами,
І з уст злітає тихо: „Мамо, ма...”
Зацькованим маленьким вовчєнятком
Із заздрістю і сумом спогляда,
Як з мамою і татом йде малятко,
Не знаючи, що в світі є біда.
Безвинна жертва болісної драми...
Що доведеться витерпіть йому?
Він знов в думках звертається до мами:
„Чому мене ти кинула, чому?!”
Для мене мама – це свята Мадонна,
А я для неї – сенс її буття.
Її любов безмежна і бездонна,
Як Сонечко. Як Всесвіт, Як Життя.
Нам так для щастя треба небагато –
Блакитне небо, золоті жита.
А поряд щоб були і мама й тато,
А решта – все вторинне, суєта.
Я Господа прошу, молю. Благаю
Про щастя на Землі, а ще про те,
Хай в кожному домі сміх дітей лунає,
Щоб не було покинутих дітей.

У ці поезії я вклала ідею людяності, здатної, як наш головний герой, Толик, оборонятися, захищатися, відстоювати власну гідність. Адже він розумів: якщо він не буде чесним самим перед собою, совісним – він має право схибити, зневіритися, зломитися.

Хочеться вірити, що своїми віршами я достукаюся і до однолітків, і до їх батьків. „Шануй твого батька і матір твою, щоб довголітній ти був на землі”, - це єдина Заповідь Божа, що обіцяє винагороду за її виконання. Для дитини батьки заступають Бога на землі (із Біблії).

І не виконання батьківського обов'язку – то непошана до Бога і великий Гріх, адже народна мудрість переконув: з родини йде щастя людини. На все життя у моєму серці залишиться мамина ласка, бабусина щедрість, татова вимогливість, дідусева мудрість.

Рідне гніздо

У кубельці у рідненькім
Тепленько пташині
При татові і при неньці
Весело дитині.
Всюди гарно,
Всюди славно,
Всюди добрі люди,
Краще ж, як у батька й неньки,
Вам ніде не буде...

3.3 А я не можу жити без людей

Філософія життєвої мудрості учить нас дружби ,вза'єморозуміння і колективізму. Слово „колектив” латинського походження, його первісне значення зібраний. Це група людей, які об'єднані між собою спільною діяльністю [3,с.23].

Якось я прочитала один із віршів нашої місцевої поетеси Ніни Лось.

А я не можу жити без людей

А я не можу жити без людей:
Без них так тяжко дихають легені!
З людьми їду в високому натхненні,
Несу вогонь, як гордий Прометей.
Я ним зігрію очі і вуста,
І долі: зимні, теплі і гарячі,
Я їм бажаю щастя і удачі,
І ця любов безмежна й не проста.
А я – ніхто і звать мене ніяк.
Коли сама залишусь наодинці –
Погасну, як свіча у темній скриньці

Без іскорки добра. Не зможу так!
І на плакаті вицвілих ідей
Я напишу лиш речення одне
Таке священне і таке земне:
„А я не можу жити без людей!”

Цей вірш спонукає мене замислитись: а чи багато сьогодні у кожного з нас близьких і вірних друзів? Ні, ні! А чому? Чи часто ми над цим задумуємось? Бо не має, мабуть, у нас терпіння і сили духу дотримуватися моральних почуттів товаришування. Ось деякі з них:

- щоб зберегти друзів - треба уміти їм вибачати;
- друг- це та людина, заради якої можна забути себе;

Моя особиста позиція: цінність дружби - у відвертості, щирості взаємин. Якщо стосунки будуються на вигоді і користолубстві, - така дружба - не має майбутнього. Ось мої поетичні міркування.

Дружба

Найпершу дружбу міряють літа.
На терезах життя найбільше правди.
Куди б не йшов ти: в лівий бік чи в правий –
Друг за тобою слідом поверта.
Відкрита дружба ділиться на всіх.
Потрібно з’їсти не один пуд солі,
Щоб зрозуміти суть своєї долі
І перейняти друзів щирий сміх.
Велика дружба – надзвичайна річ:
Вона тебе над прірвою тримає.
Якщо є друзі – крила щастя маєш,
Які тобі належить день і ніч.

В основі моєї лірики цього розділу лежить філософія діяння, руху вперед, активної життєвої позиції. Глибока переконаність у тому, що все на світі слід вимірювати за принципами честі й совісті, високої гідності, яку у жодному разі не може втратити людина – смислове ядро моєї поезії.

РОЗДІЛ 4

НЕ СМІЙТЕ РВАТИ КВІТИ-ПЕРВОЦВІТИ

Пейзажна лірика приваблює мене високим одухотворенням, красою і водночас силою впливу на читача. Зримі, легкі, знайомі і привабливі образи створюють неповторну картину, яка в суціль є „живою метафорою”.

Осінній етюд

- Горобина в осені щиро запитала:
- Де ж ти, моє серденько, довго так блукала,
    - Я навколо листячко все пофарбувала,
А відтак, сорочечку нову собі ткала.
    - Люба горобинько, як тобі живеться?
      - Червоніють ягідки у моєму серці,
Вітер юний лагідно мене приголубить,
Не зриває листячка, бо вірненько любить.
    - поглянь, моя милая, – осінь їй сказала, –
Яке тобі платтячко я нове зіткала!
    - Ой спасибі, любая, за новий дарунок,
Прийми, моя сестронько, щирий поцілунок.
Над горою сонечко золотаве сходить,
Горобина красная в новім платті ходить;
У барвисте золотого вбралися лісочки –
Повдягала осінь їх у нові сорочки.

Весняна розмова

Скажи у зимну ніч старезну,
Під ковдрою снігів і суєти
Мій проліску, краплиночка небесна,
Чи сумував за днем весняним ти?
Земля тебе зігріла в час холодний
Зберігши, як маленький промінець,
З надією на сонце, ласку сонця
Хоч довгим-довгим був зими кінець.
Та з часом сум і сірість промайнули.
Чи відчуваєш радість на душі,
Скажи, ти подих вітру вільний чуєш
І легкість хмарки у небесній далічі?
Ні, я не вірю, що несли весну лелеки,
Що десь вона блукала у лісах
Вона жила в мені й назовні рвалась
Лиш стримував її морозів страх.
Та сонця путами затримати не можна,
Легенький дотик кригу може розтопить?
Я знову вільна, вільно можу дихать
Співати можу, можу світ любити.
І ти, маленький, ти зі мною згоден
Бо, в нас з тобою сходяться думки

Тебе із лісу я не стану брати,
Поглажу лиш теплом руки.

Літо чарівливе

Шепочуть ранки кучеряві
Якісь зворушливі слова,
У теплій вранішній заграві
Душа розніжена співа.
У барвінковім передзвоні
Сія смарагдова роса,
Купаються у травах коні
І день до сонця поспіша.
Вже вицілюють нектар
Маленькі бджоли-модобори,
Вирус бджоляний бвазар,
Немов співають срібні хори.
В зеніті сонце веселкове
Липневим літечком горить,
Аж поки хмара задніпрова
Заблискотить і заgrimить.
І рине дощ несамовито,
Напоїть замлю досхочу,
А я, закохана у літо,
Мов зачарована...мовчу.

Білі квіти

Який квітучий тихий снігопад!
Сама чаклунка сіє з неба диво!
Уся із чарування і принад –
Зима на білих конях мчить грайливо.
Летять, летять пухнасті квіточки
І застеляють втопані стежинки.
Як весноцвітні білі пелюстки,
Ми ловимо оці живі сніжинки.
Пливуть безмежні білі береги...
Нам сніг святково й урочисто світить,
Аби в житті ми свято берегли
Душі пречисті білі-білі квіти.

*****

Над пустельним полем грає вітер.
Струни арфи –тихий серця спів...
Як мені навчитись розуміти
Голубу симфонію снігів?
У бездоннім масві сніжинок
Пломеніє, міниться земля,
А весна вже місяцю стежину
Попід ясенами простеля.
Стигнуть зорі на долоні неба,
Десь змовкає арфа вдалині...
А душі весни і сонця треба.
Та навколо – білий-білий сніг.

Яблунька

Весною яблуня в саду
Цвіте рожево-білим цвітом,
Я з радістю до неї йду
І відчуваю: скоро літо.
Я влітку яблуньку мою
У дні спекотні і гарячі
Водою щедро напою
Вона ж за мені віддячить.
За літом - осінь, і гілки
В плодах червоних, як в намисті.
Я їх зриваю залюбки
Пахучі, теплі, ніжні, чисті.
І знов весна, і знову цвіт –
Такий рясний, красивий, гожий,
Неначе сніг звисає з віт
І знову я сюди приходжу.

*****

Коли мороз тріскучий дошкуляє
І віхоли кружляє карусель,
Тоді маленька пташка прилітає
Чомусь поближче до людських осель
Малий горобчик, горличка й синичка
Неначе просять: «Слухай, пригости»
Тож я для них повішу годівничку,
Бо де ж поживу взимку їм знайти?

У наше віконце вже стукає весна: з її чарівністю, з її першими квітами, своєю поезією «Первоцвіт» я хочу стати на сторожі збереження краси природи .

Первоцвіт

Лиш сніг з землі і сонечко ласкаве
Своїм теплом зігріє білий світ –
В проталинах на лісовій галяві
Милує око ніжний первоцвіт
Яка краса! Побачивши це диво
Усяк до них підійде, а за мить
З букетом, усміхаючись щасливо,
Він радісно додому побіжить...
За день чи два ці квіти геть зів'януть
І викинуті будуть без жалю.
І вже ніхто на них і не погляне...
О люди! Я благаю вас, молю
Не смійте рвати квіти – первоцвіти
Нехай для всіх горять, цвітуть вони,
Милуйтеся ними всі, дорослі й діти,
Бо це - найперші вісники весни.

Саме обидві ці поезії змушують нас замислитися, чому до нашого серця горнеться все живе, певно – потребує нашої турботи, допомоги і підтримки. І так хочеться, щоб про це пам'ятали всі.

Вчора разом з татком ми були на нашому ставку, де всією громадою нашого селища рятували рибу від задухи, прорубуючи ополонки. Треба було бачити цих рибок, які хапали повітря життя, яке дали їм люди. Мені було приємно і радісно від побаченого, а серце знову підказувало нові і нові теми для наступних моїх віршів.

Днями в газеті „Нова Доба” була надрукована стаття „Черкашани підготовують птахів”. Я пораділа за те, що там була згадана і наша гімназія, і мої поезії на екологічну тему. Адже природа – творець усіх творінь. І той, чийі думки говорять віршами, повинен черпати свою снагу саме з її краси і своїм закликком до її збереження додавати їй сил. „Без гарячої любові до природи людина не може бути митцем” [1,с.11].

РОЗДІЛ 5 ЛЮБЛЮ

Хто з нас не мріє про найсокровенніше почуття: кохання? Коли у твоєму серці один-єдиний і жаданий, коли його очі зоріють на радісних, а часом і гірких дорогах життя, коли його серце бється з твоїм в унісон, коли життя без нього втрачає сенс. Для мене взірцем інтимної лірики є Володимир Сосюра. У його поезіях така потужність почуттів, така сила духу, така

щирість. А головне оптимістична налаштованість, якщо навіть будуть в твоєму житті хвилини розчарувань і смутку. Я Роблю лише перші спроби поетичної інтимної лірики.

Моє кохання

На бруку днів швидкі лунають кроки
І затихають – гинуть без жалю.
В складнім житті важкі минають роки,
А я тебе люблю, люблю, люблю.
Час пропонує відданість і зраду,
А ми з тобою в ніжності святі,
В страшні години бурі, грому, граду
Шукаєм крихту щастя у житті.
Не стліє у вогні і не потоне,
Не змиє злива й сніг не замете
Мого кохання почуття бездонне,
Що в серці нерозмінне і святе.
Врятує в спеку доля нас гілляста,
Як і в лиху годину, час дощу.
О, суджений, спила з тобою щастя.
І я для тебе все прощу

*****

Мені в обличчя,
Любий, подивись.
Мине ця мить,
Як ластівка, майне –
І вже таку
Не знатимеш мене.

*****

Не йдеш, не пишеш, не шукаєш,
Не ждеш не згадуєш не сниш...
І знаєш, ти, напевне, знаєш,
Як я чекаю, - і мовчиш.

Шукать причин? Не варто муки.
Просить? Молить? Нема мети.
Я просто жду. Ламаю руки
І никну в тиші самоти.
Вмираю, сохну і гартуюсь,
Стаю твердою наче сталь...
Коли вже прийдеш - не здивуюсь.
Бо де та радість? Де печаль?

Приходь – мене ти не впізнаєш,-
Не зшовковіла в самоті.
Я досі жду, про це ти знаєш
І болю завдаєш мені...

Ти і я

Ти знову повертаєш з небуття
І тихо входиш у моє життя.
І оживаєш у думках дівочих...
Та знову все зникає: ти і я,
І серце, мов бурхлива течія,
Бентежно і розгублено тріпоче

ВИСНОВКИ

Дана робота досліджує творчість, розкриває сутність буття молодій людині, кожна поезія якої створена її уявою. То велике щастя писати вірші, які немов самі народжуються з моєї схвильованої душі. Аналіз власного творіння допомагає мені глибше збагнути сенс життя: з його радощами і смутком, правдою і вірою, здобутками і втратами, складностями, цінностями, хвилюваннями і пошуками.

Теми моїх віршів різноманітні, але я прагну, щоб їх поєднувала цілісність, насиченість, гармонійність, а головне – це правдивість, щоб мої поезії привертали увагу своєю задушевністю, теплотою, дивовижністю і щирістю, тою високою щирістю, яка розкриває душу людини без дріб'язкового копіювання в ній.

Особливо я тяжію чомусь до щирої, просвіченої, радісної і печальної лірики, де щастя межує з розпачем, а сум інколи бажаніший за нетривку радість, де піднесення чергується з меланхолійними загальмуваннями свідомості.

І нехай ще не все вдається, бо ж слово, як і кришталь, необхідно шліфувати, аби воно засяло і заговорило, і нехай в моїй роботі критики

знайдуть недоліки, та я вірю і сподіваюсь що дотик до скарбів художнього слова зробить життя моїх ровесників духовно багатшим і щедрішим.

Іскорка надії завжди живить мене, вселяючи дух оптимізму, віри, надії і любові.

Іскорка надії

Знаходжусь, мов у темному гаю,
Та раптом щось замерехтіло.
Я піднялась, іду вперед, дивлюсь:
Це промайнула іскорка надії.

Надії ясної, жаданої – на те,
Що вмить усе зазеленіє,
Пригріє тепле сонце молоде,
Над обрієм зарожевіє.

Посунуть з неба темні хмари:
Відкриють глибини блакить.
Відчую щастя і натхнення

І хочеться на світі жити !

В процесі написання роботи було опрацьовано матеріал теорії літератури, зокрема основи вішування, основний акцент був зміщений на увагу до слова , освоєння його семантичних відтінків як стимулів до пошукових мистецьких можливостей, що є надзвичайно важливим у творчому процесі.

Також були вивчені та проаналізовані думки пересічних громадян, щодо їхніх інтересів та уподобань, а також в процесі опитування та анкетування вивчено вплив поезії на думки, почуття та вчинки однолітків.(Додаток 2, с.43)

Надто глибоко було проаналізовано і викладено у формі роздуму розуміння сенсу життя і висловлено своє власне міркування, яке підкріплене власними поезіями .(Додаток 1, с.38-43)

Життя, що нуртує всередині поетичних творів автора роботи, як маленький всесвіт, відображає повноту людського буття, високої духовності-і в цьому є певна сила.

Кринице, повна щедрості й добра,
В тобі моя снага і щастя б'ється.
І блискотить моя любов у серці,
Мов іскорка із полум'я костра.

Я пронесу її через життя
І розділю частинки поміж вами,
Щоб не погасла суть її з роками,
А виросла в гаряє співчуття.

Мов диво з див – дарована з небес
Моя душевна віри осторога,

Мені вона дісталася від Бога,
А інших не чекаю я чудес.

З'явилась я у світ цей неспроста:
Засію білий світ зерном любові
Любов брентить у кожнім моім слові
І паростками в людях пророста...

***

Коли мене питають: любиш ріки,
Великі, менші і малі річки? –
Відмовчуюсь: вони в мені навіки,
А для мого народу – на віки...

Коли мене запитують: народу
Чи зможеш прислужитись? Як і де? –
Мовчу: на чисті зорі, тихі води
Хай випадкове слово не впаде...

Коли мене питають: любиш землю,
Поля, озера, яблуні в саду? –
Я знов мовчу: від них не відокремлю
Себе й тоді, як в землю перейду...

Коли мене питають: рідну мову
Змогла би поміняти на чужу? –
Моя матуся мені колискову
Співає тихо. Ліпше не скажу...

Коли мене питають: Україну
Чи зможеш ти забудь на чужині? –
Кричу: ніколи і нізащо
Бо я її усім еством люблю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В.М „Поетичний гербарій”. Брама-Україна, 2006,- С.14.
2. Кравченко Юля. Перлини душі людської. Городище.– 2008.– С.19.
3. Парандовський Я. Алхимия слова. Петрарка. Король жизни. Пер. с польского Сост. и вступ.ст. С.Бэльзы, Ил. Сацкого. – М.: Правда, 1990. – С.9.
4. Повесть временних лет. – М. _Л., 1950.-С .83.
5. Приліпко М.В „Чорнобаївщина”. Черкаси 2008.- С. 1.
6. Приходченко К.І. Витоки творчості. Розробки уроків та позакласних заходів з розвитку творчих здібностей учнів: Посібник. – Д. Сталкер, 1998. – С.15.
7. Супруненко В.П. Ми українці. Рушники. Науково-популярне видання – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2003. –С. 412.
8. Франко І.Я.Із секретів поетичної творчості.-К.,1981.-С.22.

ВІДОБРАЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ У ЗБІРЦІ ОЛІ ФЕДОРОВОЇ «СХОЖА НА ДОЩ»

**Федорова Ольга
Шабаліна Лариса Василівна**

РОЗДІЛ 1. ДИВО ТВОРЧОСТІ

1.1. Чому пишуться вірші?

Коли приходить осінь – муза заглядає частіше. Її настрої неможливо вгадати, як і вірш, дарований нею. Яким буде наступний? Веселим чи сумним, приносити біль чи стирати сльози? Пішов дощ, накрапав вірш, розтїкся на папері словами, розмив думки. В моїх віршах доволі часто почуєш слово «дощ». Ось невеличкі уривочки моїх думок:

В пустелі знову дощ, це другий раз
полили кактуси.

***

Люби мене - або забудь.

І я піду...

Туди, де кожен день ідуть дощі.

***

Осіньне листя впало, змусило кричати,

Був дощ, а ось тепер нема.

***

Я граю знову у любов,

Знаходжу там нові слова.

Осіньні дощик не прийшов...

Реальне переплітається із осінню і утворює засушений гербарій із віршів:

І ти прийшов...

Коли було так темно...

Ти промовчав про те, що говорив.

Гербарій на вікні засушую даремно.

Мене ти так ніколи й не любив.

Іноді мої твори нагадують вірші у прозі. Так що ж таке поезія, проза?

«Поезія – (гр.poesis – творчість) – в широкому значенні – художньо-образна словесна творчість, включаючи і фольклор, на відміну від наукової літератури; синонім терміна «художня література». Частіше вживається у вужчому значенні: на противагу прозі, це твори, написані віршами, ритмічно організована мова. Нарешті, слово «поезія» вживається і в переносному значенні, для означення особливої краси явищ, змальованих у творі, наприклад: поезія праці, душевна поезія кохання». [8:322]

«Проза (лат. Prosus – вільний, прямий) – так називають літературні твори, написані не віршем, а відповідно до норм розмовної мови. Відсутні ритм, рими, поділ на віршовані рядки. Але й у прозових творах при передачі найбільш ліричних та емоційних місць, у ліричних відступах, а також у віршах у прозі письменники іноді вдаються до своєрідної ритмізації мови. Говорять, навіть, про своєрідний ритм прози». [8;340]

Вірші, як і кохання - раптові, у них можна теж закохатись, бути захопленим.

Вірші – слова, рими, порівняння, гіперболи, метафори. Вірші – це почуття, думки, емоції...

Ти був...

Годинником на вікнах.

Ти був...

Словами, образом, думками.

Ти був всім тим, чим я жила до цього.

Ти, будучи, зрадив.

Прощавай, коханий!

Дійсно, якщо кохання не справжнє, зрадити легко і просто, а чи можна зрадити поезії? Почула фразу, яка мене здивувала: «Поезія не прощає зрад». Якщо ти пишеш вірші, то проза для тебе далека. Але чому? Невже ти не можеш творити прозою? На даний час я поєдную і вірші, і прозу. На мою творчість, напевне, частково впливає те, що я захоплююсь і поезією, і прозовими творами класиків та сучасних авторів. Немає дня, щоб я не взяла в руки книгу, не перегорнула декілька сторінок, не виявила влучної фрази.

Все частіше читаю сучасну прозу та поезію. Вона - з ароматом парфумів «Модерн», філософія налаштована на реальне життя. Не розумію, чому часом пишуть про все хороше: «Світить сонце, пташки співають». Де правда життя у всій її багатогранності? Де сьогоднішній день? Може, коли ми читаємо саме ці рядки, за вікном іде дощ, пташок зовсім не чути, тільки лунає якийсь трек із динаміка мобільного телефону? Заглиблююсь у реальність. На жаль, вона досить жорстока, і просто не вистачає часу на мрії. Але пишу. У віршах мрію:

Вже третій день пишу

Чорні вірші, ллю на підлогу –

Мовчу.

Який сенс тобі казати,

Про чорні вірші?

Шукаю відповіді на поставлені запитання, погоджуюся з думкою Л.А.Лисиченко та О.О.Маленко:

«Нове життя нового прагне слова. Ця крилата фраза набуває актуальності щоразу, як унаслідок науково – технічного або культурного прогресу відбувається оновлення мовної картини світу. Початок ХХІ століття поповнив наше життя новими реаліями, поняттями, явищами, які впевнено увійшли в буттєвий простір, витіснивши щось старе й уже не потрібне. Мова синхронно фіксує ці зміни, вводячи в обіг слова на позначення різноманітних інновацій – конкретних і абстрактних, таких, що належать до світу предметів, і таких, що відбивають сферу духовного. Швидкісні технології – бренд нашої доби, тому нині все здійснюється швидко, особливо обмін інформацією, яка завдяки комп'ютеру миттєво і глобально підкорює час і відстань».[9;71]

Розчинилась у просторі підземелля.

Хвилина для вітру, чекаю.

Відсилаю в метро імейли,

І знову над прірвою повисаю.

Головне - розчинитись у просторі часу.

Вийти до світла засніженим небом.

І пригадати, що спогадів маса.

Їх залишити прочитаним мейлом.

Нові слова з'являються так само швидко, як і зміни у технологіях. Скільки таких слів? Сотні, тисячі? Що означають, звідки вони? Ці питання останнім часом хвилюють людей різного віку та професії. Оскільки від лексичної обізнаності чи

необізнаності залежить адаптація людини у суспільстві.

Я напишу есе.

Відправлю його на електронну пошту осені.

Цікаво, чи прочитає мій твір листопад?

У наведеному вище прикладі я вжила неологізм «електронна пошта» та іншомовне слово «есе», але сучасне захоплення іншомовними словами має й інший бік медалі: призводить деколи до витіснення з мови власної лексики, отже, певною мірою – втрату оригінальності, специфічності мовної системи.

Тому важливо, відображаючи внутрішній світ людини, у підборі слів, пам'ятати Шевченкове «...і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь...»

Дедалі частіше почала писати білі вірші, верлібри, невеличкі есе. Ось одне на тему поезії і прози:

«Лікуюсь віршами – білими таблетками слова. Вдалі словосполучення – від грипу чи алергії на суржик. Бібліотека – аптека, в книгарні купую таблетки прози, ковтаю, запиваючи мікстурою – вірші. Відчуваю, що серце б'ється частіше від фраз, в яких є образ, підвищений артеріальний тиск.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

Засинаю від снодійного, колискової, а сниться літо в завершенні циклу (так дивно).

Кашляю на папір гострими фразами, ба навіть римами. Учора була у лікаря. Діагноз: хвороба – натхнення.

Р.С. Не хочу лікуватись».

Білили вірші літом на папері.

І стало навкруги все білим-білим.

І тануло...

Лились ритмічні фрази.

Вони не зникли.

Пишу вірші під настрій. Дуже часто – вночі, коли сон не торкається вій, ти не знаєш, куди подіти образи, які пролітають по магістралях твоїх думок.

Деякі схоплюю і переношу на папір у вигляді слова

Змішані фарби – на полотно.

Моє життя ще не минає.

Що далі буде – все одно,

Мій пензель втіху відчуває.

У вічність все біжать роки.

Ці жести, посмішки, хвилини,

Безмежне море – це думки,

В яким колись знайду перлини.

Коли задріботять маленькі ніжки дощу, я розіллю на столі молоко (аркуш паперу), дістану чайну ложечку (ручку) і буду писати... Кожен вірш має своє життя, власне місце у моїй творчості. Деякі вірші далися легко, над іншими довелося працювати, підшукувати потрібні слова для розкриття теми, підкреслення яскравості образу.

У збірці «Схожа на дощ» є вірш, який найкраще відкриває мій внутрішній світ:

Котиком ніжним осінь здавалась.

Тулилась до серця.

Весна ж їжачком колючим

Збирала з тарілки яблунові роси.

Дві тваринки – котик та їжак є моїми улюбленими. Кіт – своєрідне підкреслення моєї індивідуальності, м'якості, любові до інтиму дому. Але іноді так зручно стати їжачком, щоб не давати відповідь на двозначні запитання, стати своєрідною трояндою – з одного боку красивою та доречною, з іншого - колючою та непідступною.

Чернетка... Скільки етапів повинен пройти вірш, щоб досягти тієї неповторності, виразності, музичності. Безліч. Немає межі досконалості. Чернетка, в моєму випадку – це блокнот, який переживає разом із віршами

їхнє життя у рукописному варіанті. Як сказав М. Булгаков: «Рукописи не горять». Я з надією сподіваюсь, що читач зрозуміє мій почерк, зможе відшукати у вірші те, що запам'ятає надовго. Гадаю, поділіться своїми роздумами та власними спостереженнями:

Блокнот пошарпаний із синіми словами.

Невже ти даруєш мені історію свого життя?

Ми знаємо, що в творчих родинах часто народжуються творчі особистості. Наприклад, у сім'ях Лисенків, Старицьких, родині Лесі Українки, а в Уманському районі – в сім'ї Павленків. В моїй родині немає письменників, зате є доброзичливе ставлення до літературних спроб дітей, а це теж сприяє моему бажанню творити.

То чому ж пишуться вірші? Це - одне з риторичних запитань, тому мої висновки - річ суб'єктивна:

1. Написання віршів – зовнішній вияв внутрішніх змін у житті людини (дорослішання, стан емоційного напруження, збільшення обсягу знань тощо).
2. Позитивний вплив оточення, родини.
3. Бажання наслідувати когось, або, навпаки, підкреслити свою індивідуальність, неповторність.

1.2. Засоби художньої виразності.

Вірші – це завжди цікаво. Але для поета існує технічна сторона – це рими, ритм, тропи...

Заглянемо в словник літературознавчих термінів.

«Троп – слово або вираз, вжитий у переносному чи образному значенні.

Тропи дають змогу коротко і яскраво охарактеризувати особливість того, про що йде мова. Найчастіше зустрічаються в художній літературі, зокрема в поезії.

Розрізняють два види тропів: прості і складні. Прості – епітет, порівняння. Складні – метафора, метонімія, синекдоха, алегорія, гіпербола, перифраза та інші». [8;433] Ось один з моїх віршів:

Цей перший сніг. Я не з тобою.

Безмежність суму, вірність каяття. (гіпербола, метафора)

Надіюсь, мрю, марячи весною, (метафора)

А дні стікають, міряють життя. (метафора)

Кудись біжу – і завжди не встигаю. (гіпербола)

Зів'яв букет, що на вікні стояв.

А людство мріє і бажає Раю. (метонімія)

А ти любив, але не довіряв.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Почнемо розглядати збірку з простих тропів. Вони зустрічаються досить часто, так як є основою вірша. За них можна «зачепитись» на кожній сторінці. Людина, яка вчиться володіти літературною мовою, звичайні речі прагне побачити в незвичайному світлі. От і з'явилися у збірці «Схожа на дощ» такі епітети:

Безглуздий біль твій розриває душу...

***

Між рим знаходиш відчайдушні фрази...

***

Друкуєш повісті несмілі...

***

Мажорний день, сумна октава...

«Епітет – художнє означення, що виділяє в зображуваному якусь характерну рису чи ознаку, індивідуалізує та викликає певне ставлення до нього».[8;134]

Найчастіше епітетами виступають прикметники, іменники, прислівники, дієприслівники чи дієприслівникові звороти. Наприклад:

...Як жаль, що за вікном зима.

Куди втекла холодна осінь?..

або

Ти пішов так просто, не прощавшись.

Дочитавши мій сумний роман.

Посміхнувся, певне, здогадавшись:

Я збрала речі в чемодан...

Саме ці епітети допомагають підкреслити, що у внутрішньому світі ліричної героїні переважають «осінні», «дошові» настрої.

Погортаємо словник епітетів української мови. Дощ може бути «безкінечний, безперервний, безпросвітний, безшумний, бісерний, буйний, буркотливий, великий, веселковий, глухий, гострий, грибний, дзвінкий, добрий, довгий, довготривалий, дрібний, дружний, затяжний, зливовий, золотий, золотистий, колючий, короткий, короткочасний, краплистий, малий, млявий, могутній, невеликий, недовгий, неспішний, поривчастий, пронизливий, прохолодний, прудкий, прямий, рідкий, рясний, світлий, сивий, сильний, сірий, скісний, слабкий, сліпий, сонячний, срібний, стрімкий, суцільний, теплий, тихий, тонкий, туманний, тучний, холодний, частий, шумний, щільний, ярий.

Вітер, що затих на хвилину... засвітав, загудів, засипав густим дощем... (В.Винниченко)

Закурілася земля, задиміла; пішов дощ, дрібний та тихий, мов кризь сито засіяв... (П.Мирний)» [2;114]

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Інший вид простих тропів – це порівняння. Вживаються досить часто у художній літературі як засіб створення образу. Порівняння роблять предмет більш яскравим в очах читача, показують ставлення письменника до нього. Їх поділяють на розгорнуті і постійні. Порівняння тільки тоді вдале, коли воно допомагає розкрити зміст зображуваного, як у наведених нижче рядках:

Крізь барви осені
весна в вікно дивилась.

Ось і прийшла...

Сушила тут калюжі.

Немов сльозинки

із очей у тузі.

Вище поданий вірш належить до розділу «Неформат». Має форму верлібру. Яскраво підкреслена паралельність між людиною та природою. Коли приходиться весна – усе зеленіє та розквітає, всміхається сонцем; так і людина, після навіяного смутку змінює настрій, стирає сльози. Допомогло підкреслити ці настрої - порівняння.

Поглянемо на інший вид тропів, більш складний.

Метафора (гр. *Metaphora* – перенесення). Один із основних тропів: слово або словосполучення, яке розкриває сутність одного явища через перенесення на нього схожих ознак і властивостей другого явища.

Крізь барви осені

Весна в вікно дивилась.

Ось і прийшла...

У моїх віршах найчастіше зустрічається персоніфікація – вид метафори: надання предметам, явищам природи та поняттям властивостей людини.

Цілий день йшов дощ.

Село було сірим від смутку.

Туман сидів на паркані і пас гусей.

Так хотілось втекти у літо,

Або сісти поруч з туманом.

А ось – одна з метонімій:

А людство мріє і бажає Раю (щастя)

Білий вірш... У системах віршування так зветься вірш без рим. Найчастіше використовується у віршованих драматичних творах. Це наближає діалоги до живої мови.

Ліхтар погас.

І згасли неба зорі.

Це так морський нам нагадало простір.

Я в ньому потону.

Який безмежний!

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

«Верлібр – один із видів віршів, ритмічна єдність якого ґрунтується на відносній синтаксичній завершеності рядків». [8; 70]

Ці системи віршування поширені в сучасній поезії. Вони допомагають краще розвинути думку, не обмежувати її самим лише ритмом чи римами. Що вважає з цього приводу сучасний поет Петро Поліщук? «Читачеві не варто шукати видимого або потаємного зв'язку між верлібрами та традиційними строфами, розташованими поруч: вони перемішані абсолютно вільно, але... Коли поет вигадує римовані вірші (або хтось інший робить якусь роботу), він спостерігає за собою мовби з боку, та й не з одного, і те спостереження якимось чином вербалізується, але ще й на його римування не вистачає моці, відтак висліди отих декількох паралельних думань знаходять себе у верлібрах. Але, якщо читач знайде для себе той зв'язок чи перегук, то це буде ще один процес поетичного творення. І, як результат, нова поезія – читачева». [13; 198]

Упав
Перший листок
Жовтий
Кладу його між аркушів
З віршами
Далі, другий, третій
Багато
Де я вам настарчу стільки
Віршів
Тай шкода
Пожовкнуть [13;120]

У моїх віршах досить часто можна зустріти паралелізм.

«Паралелізм (від гр. *parallelos* – той, що йде поряд) – стилістична фігура: паралельне зображення двох (часом трьох, а той більше) явищ з різних сфер життя, показ одних явищ на фоні інших». [8; 298]

Невже не переповнене метро?

Годинник все шепоче щось у осінь.

А дощ у місті схожий на ситро.

Його шалений вітер вдаль відносить.

В одному вірші є стрічка:

...Пізня осінь – журлива пора.

Хтось думає, що восени до людей приходять журба, для когось це пора, коли у вирій летять журавлі. Вірш «Забути, зникнути, відчуті...» є прикладом багатозначності. Головного героя можна побачити з різних боків. Комусь його жаль (він втрачає кохання, тільки-но знайшовши його), іншим цей образ нагадує егоїстичного та песимістичного юнака, що розчарувався в

собі. Хоча він насправді наполегливий, знає собі ціну, не сходить зі шляху до погугтя – кохання.

В даній збірці є декілька замальовок, які особливо яскраво підкреслюють та розкривають багатозначність образу.

* Це одна згасла зірка, хтось вимкнув світло в холодній кімнаті (і про життя людини, і про настання ранку).

Джерело образної мови нашого народу – невичерпне. Хочеться, щоб і надалі воно жило тендітний паросток моєї творчості.

Отже, засоби художньої виразності допомагають точніше відобразити внутрішній світ людини, збагачуть словниковий запас і автора-початківця, і читача; розкриттю думки допомагають і словники, і думки визнаних авторитетів у літературі.

РОЗДІЛ 2. ОБРАЗИ МОЄЇ ДУШІ

2.1. Торкаючись до неповторної миті

Блокнот - період певного часу, де сторінки – це дні, стрічки – години, а слова – миті, записані для тих, хто захоче зануритись у минуле. Кожна мить - своєрідна та неповторна.

Щаслива мите, ти остання?

Моя душа на роздоріжжі

Думок, часу...

Я знаю й вірю.

Знайду тебе в розмаї вічності.

У сні про краще.

Ранок, день, вечір... Ось як показано будень у вірші Марини Павленко:

Мій будЕНЬ

Ранок: розправити й нагострити крайчики

прочистити дзьобчика хлорофілом

чекання великих перельотів

День: не дати з'їстись

політ листка

має бути вищий

від повзання гусениці

Вечір: гілкою

за

гілка

гілкою

за

гілка

підніматись додому

добре як треба

навіть у дім свій
лише підійматись

Ніч: заснути без задніх думок
і не побачити жодного сну

В обох цитатах ліричні героїні проживають день напружено, в роздумах, надіях. Відчувається втома кінця дня, який був прожитий недаремно, щасливо. Але день старшої героїні більш прив'язаний до земного – дому, роботи.

Летять дні, як листя в листопаді. Час такий швидкоплинний. Він спливає, тане, як сніг весною, розчиняється в літньому небі зорями, горить опалим листям восени, падає на скроні снігом. Він розчиняється в повітрі, залишаючи після себе спогади.

Ідуть часи, біжать години,
Проходять дні, роки, життя.
І я за листя тополіни
Торкнула мить і зберегла.

У вірші відчувається поступальний рух, що схожий на сам плин часу. А кожна мить – як здригання листя тополі.

Час має минуле, теперішнє й майбутнє. Минуле – згадуємо, теперішнє – спостерігаємо, майбутнє – можемо змінити. Як і ці періоди часу, я змінююсь, змінюється і творчість. Велика праця над собою, кожен день з новим віршем.

Наприклад, ось як змінився після редагування (порівняно з початковим варіантом) вірш, де є образ переходу ночі в світанок:

Танцює тарантелу на щоці
щоці

Танцює тарантелу на

Осінній ранок у полоні ночі.
зміну ночі.

Осінній ранок йде на

Троянди квітка у руці,
руці,

Троянди квітка у

І зморені без сну ті очі.
очі.

І зморені всміхнулись

Біжить одна поміж садів небес,
небес,

Біжить одна поміж садів

Ворота раю ще відкрий для неї.
крузі...

Ворота світла в сонячному

Поглянь туди, де всемогутній Зевс
всемогутній Зевс,

Поглянь туди де

Ночує. У полоні феї

Ночує у полоні музи.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

Іди в театр ти у останній ряд
знову ряд.
І подивись її сумну виставу,
виставу,
А потім забіжи у сад,
сад,
Спали життя немарну справу.
справу.
Хай осінь стука у вікно,
вікно,
А літо смутком загляда у шибку,
шибку,
Але тобі вже все одно -
—
Життя шовкову втратив нитку.
нитку.
І вечір ти проводиш в самоті,
самоті,
Друкуєш повісті несмілі.
несмілі.
І там тремтять слова оті,
прості.
Як риба у сухому Нілі.
Нілі.
Зима мережить ніч, зірки...
Зима мережить ніч, зірки...
Тебе давно нема на світі.
світі.
На згадку залишив крапки.
крапки
І повісті, дощем убиті...
убиті...

Іди в театр, в останній
І подивись її сумну
А потім пригадай той
Здійсни життя немарну
Хай осінь стука у
А літо смутком заглядає в
Але тобі вже все одно
Життя шовкову трапиш
І вечір ти проводиш в
Друкуєш повісті
І там тремтять слова
Як риба у сухому
Тебе давно нема на
На згадку залишив
І повісті, дощем

Напевне, через те, що я «сова», мій день починається ввечері; минає ранок, проживається день, а вночі - творю та вдосконалюю загадковий, невідомий світ, який удень ніколи не побачу. Та все ж день для мене – це сторінка мого життя, яку не вирвеш із книги долі. Її можливо лише написати заново на чистому аркуші веселковими барвами.

Чи зміниться цей день у думці,
Коли йому прийшов кінець?
І книжка, і блокнот у сумці...

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Іду у творчість навпростець.

Я закохалась у осінь, в її ніжні тумани, прохолодні ранки, в музику дощу по прокуреній багаттями стежці. Люблю... Без тьми люблю... Яблука, суху траву, вітер в своєму волоссі.

Осінь... Вона мене причарувала... Це моя улюблена пора року. Саме тому я назвала збірку «Схожа на дощ».

На твоїх віях ще тріпоче дощ.

Осінь у серце...

І що тепер?

Напишеш на шпалерах.

Писатиму про осінь на шпалерах, засушуватиму кленове листя в улюблених книжках, мені все рівно, що потім мати буде сваритися за зіпсовані стіни та листя в домі, я закохалась у осінь.

Тихо. Чуєш, як падає листя

У парку. Сповільнюєш крок.

Дивних ягід хвилюються кисті.

Ми завершили в тишу стрибок.

«Хіба це мало – незабутня мить?» – написала Л.Костенко

А й справді. Це такий проміжок часу, який хочеться повертати заново. Не забути. Не згубити його у вирі сірих буднів, продовжити до безкінечності.

Образ часу, часто зустрічається в творчості Л.Костенко:

Не знаю я, що буде після нас,

В які природа убереться шати.

Єдиний, хто не втомлюється – час,

А ми живі, нам треба поспішати.

Найбільш влучні рядки стали афоризмами:

Неповторність кожної хвилини

шукає шлях від болю до перлини.

***

Душа тисячоліть себе шукає в слові.

***

Оця реальна мить вже завтра буде спомином.

Коли читаєш – хочеться і самій навчитись висловлюватись так точно, лаконічно і багатогранно.

Всі ми – неповторні, зі своєю долею, що раз по раз повертається до нас різними гранями. Людське життя – мить. Ця думка не нова, але завжди актуальна. Потрібно жити і пам'ятати, що ніколи не рано думати про завтрашній день.

2.1. Фантастичне та реальне

Я живу в своєму світі та часі. Для мене існує реальне, яке не впливає на події та думки мого фантастичного. У вигаданому світі - свої закони, мрії, що деколи стають дійсністю. У внутрішньому світі я черпаю образи. Вірш «Забуте бароко» був знахідкою у глибинах моєї уяви, написаний під впливом творів із зарубіжної літератури таких, як «Собор Паризької Богоматері» В.Гюґо, «Божествена комедія» Данте.

Забуте бароко

Ці сірі мармурові стіни.
Ворона вже допила сон.
У павутинні ці руїни
І віти недосяжних крон.
А привиди рахують зорі,
Блукаючи на самоті,
Читають книги неозорі,
Заповнюють серця пусті,
Забути хочуть те, що було,
До чаклунів непевно йдуть,
Ті кажуть, що усе загуло,
Із воску їх фігури ллють.
Та замки в стилі ренесансу
Для них вже стали, наче дім.
І звук забутого романсу
Для них не зміниш ти нічим.
У стінах цих старих палаців
Ці духи починають бал.
Під шум нечуваних овацій
Вони пливуть в просторий зал.
Кружляють, наче лист у вальсі.
У білім мареві ночей.
Та ще вони блукають в трансі
У пошуку сумних очей.
Ніхто не зна, чому ще досі
Блукають по сирій землі
І по паркету ходять босі.
Та не знайдуть вогню у тлі.

Дивлюсь у небо. Бачу зірку, що падає, загадую бажання, і знову відлітаю у світ поезії, поезії душі. Ніби з невимірної далі спостерігаю зірки і місяць. Їхні реальні обриси змінюю ілюзією фантастичної казки, перед якою поступається навіть реальність.

Фантастичне, переплітаючись з реальним, допомагає зазирнути в минуле, передбачити майбутнє, здійснити незвичайну подорож. І все це – завдяки невидимому режисеру – нашій уяві.

Кохання – це рушійна сила творчості. В ньому багато і реального, і фантастичного.

«Коли любиш когось – ти його любиш, і якщо нічого більше не можеш йому дати, ти все-таки даєш йому любов», – сказав Дж. Оруелл

Кохання - це мудрий винахід природи: той, хто кохає, легко робить те, що повинен. Кохання є рушійною силою життя у всіх його проявах. Тисячі видатних людей протягом не одного століття намагалися дати визначення цьому унікальному явищу. Вважається, що кожне з цих визначень правильне, однак жодне не вмістило в себе всю сутність кохання.

Поглянемо на слово – «кохання» з різних точок зору.

Психіатрія тлумачить це слово таким чином: любов – це, однозначно, почуття. Однак воно має біологічну основу. «Життя на землі у будь-якій його формі, чи то у формі мікроорганізму, чи то у формі людини розумної, – підкоряється трьом основним інстинктам: харчовому, статевому та інстинкту самозбереження. Це і є біологічний механізм, який дає нам можливість існувати. Якщо людина втрачає один із інстинктів, вона помирає. Людина так створена, що чоловік і жінка – це не „ціла” людина, а разом – чоловік та жінка – це цілісна біологічна істота, яка краще пристосована для задоволення трьох основних інстинктів.

Філологія каже про кохання таке:

В українській мові є слова „любов” і „кохання”. Любов – це високе почуття, це слово вживається в широкому значенні. Любити можна все прекрасне, наприклад, музику, поезію, рідні місця, Батьківщину, матір. Слова „кохання” і „любов” мають різні значення. Кохання – більш вузьке поняття. У тлумачному словнику є семантичне значення цих слів. Кохання – почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі. Це поняття дається з позначкою: рідко те саме, що й любов. А любов – це теж почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі.

Однак сказано, що любов не обов’язково повинна бути статевою – це ще й прихильність духовна: спільність інтересів, думок, прагнень, мети. Що цікаво, в російській мові існує „любовь” і „влюбленность”. Російська „любовь” на українську може перекладатися і як „любов”, і як „кохання”. Однак, у нашій мові немає слова, еквівалентного російському „влюбленность”. Тож, виходить, українці, якщо вже закохалися, то серйозно.

Все Євангеліє пронизує одна ідея: Бог – це і є Любов. Світ створено Любов’ю Божою. Бог – це початок і кінець світу. Все живе і дихає енергією

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

Бога, енергією любові. Той, хто по-справжньому любить одну людину, любить увесь світ». [14]

У моїй душі раптовим почуттям завжди було тісно. Вони почали виливатися у вірші. Саме так я намагалася передати свій внутрішній стан – через образи.

Не збулися біль і страждання:

У долі ще безліч доріг.

Згадаю вчорашнє кохання,

Де сонячний зайчик пробіг.

Перше кохання рідко буває щасливим, але завжди глибоким та сильним. Ті спогади, залишаються віршами, блищать дощем на склі, прокидаються іноді в пам'яті.

Книжки із віршами – рятунок.

І до ненависті лиш крок.

Отой останній поцілунок,

Який підніс, аж до зірок.

«Давайте подивимось, як схоже і разом з тим несхоже відчувають два великі національні поети втрату любові.

Індієць Р.Тагор:

«Життя по кімнатах бродить, а щастя – нема!»

А от Тичина:

«Я – сам. Вікно. Сніги...

Сестру я Вашу так любив...»

Кохання – це «щастя», ознака ж його втраченості те, що життя по кімнатах бродить. А українець прямо каже: «любов». Тепер ліричний герой залишився один, без коханої, і тому за вікном бачить лише сніги». [4; 38]

З чого починається кохання? З тремтячого погляду зіниць, що пронизує пекучим вістрям... Зі слів про буденні речі... У своїй сукупності вони передають нервовий ритм кохання від його перших кроків до вичерпаності почуттів.

Невже кохала?

Самотність вкутала сльозами.

Плаче небо.

Я стала схожою на дощ.

Невже кохала?

Реальність – це сьогоднішня. Мое буденне життя. Ранок я знаходжу в чашці чаю, потім іду до школи, де проводжу значну частину свого часу, набуваю знань з різних предметів, спілкуюсь зі знайомими та однокласниками. Після школи біжу на гурток з волейболу або на стадіон, розвиваю там свої спортивні здібності. Приходжу додому, допомагаю

батькам по господарству. Відпочиваю, спілкуюсь з друзями. І звичайно ж пишу, коли в мою свідомість муза зазирне. Реальність багато відіграє в написанні нових поезій. Коли емоції мене переповнюють, вірші пишуться легко. Слова самі лягають на папір. За характером вірш залежить від мого настрою, в цей період творчості з поганим настроєм віршів не пишу. Звичайно, шум телевізора, розмови в сусідній кімнаті заважають зосередитись над даною роботою (віршем). Звідки приходить те, про що я пишу? Образи, думки, настрої твору, що передається через слово? Вірші – це підсвідомість. Образи іноді з'являються самі по собі, деколи доводиться їх вигадувати...

Найчастіше зустрічаються в моєму поетичному доробку такі образи: час (пори року, мить, вічність), поєднання фантастичного та реального. І все це – через призму закоханості ліричної героїні в життя з його злетами та падіннями, відкриттями та розчаруваннями.

ВИСНОВКИ

У цій роботі пропоную дослідження «Відображення внутрішнього світу людини у поетичній збірці Олі Федорової «Схожа на дощ».

Працюючи над розкриттям теми, прийшла до висновків:

- Вірші – зовнішній вияв внутрішніх змін у житті. Причини їх написання – сплески емоцій, пов'язані з першою закоханістю, глибшим сприйняттям світу і себе в ньому. Дорослішаючи, розвиваєшся і фізично, і розумово. Нові відчуття, завжди доброзичливе ставлення родини, ознайомлення з творами раніше невідомих авторів і викликали бажання створити щось своє, неповторне.
- Засоби художньої виразності не лише допомагають повніше відобразити внутрішній світ людини, збагачують лексику. Знання цінні лише тоді, коли вони використовуються, а використовуються вони тоді, коли усвідомлені і можуть бути застосовані на практиці. В нашому випадку – це створення збірки «Схожа на дощ».
- Найчастіше зустрічаються в моєму поетичному доробку такі образи: час (пори року, мить, вічність), поєднання фантастичного та реального. І все це – через призму закоханості ліричної героїні в життя з його злетами та падіннями, відкриттями та розчаруваннями.

Досліджуючи власну творчість, зрозуміла, що в ній є і свої плюси, і свої мінуси.

Серед недоліків можна відзначити недосконале володіння науковим стилем мовлення, іноді – непослідовність у викладі матеріалу під час

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

написання літературознавчої роботи; недостатня вправність у створенні віршів для збірки.

Позитивним вважаю те, що поглибила знання з теорії літератури і застосувала вивчене на практиці; у збірці, до якої входять вірші, різні за формою, поєднала і внутрішній світ людини, і зовнішнє (картини природи, вчинки людей).

Намагались творчо пізнати власний внутрішній світ – важливе завдання.

Адже саме з пізнання самого себе починається визначення мети в житті.

Список використаних джерел

1. Антош Г. Стимулюймо учнівську творчість // - Дивослово. – 2005. – №4. – с. 21-28
2. Бібік С.П., Єрмоленко С.Я, Пустовіт Л.О. Словник епітетів української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431с.
3. Величко О.А. Відбитки осені в коханні. Літературна кав'ярня// Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – №32. – с.33-37
4. Гаврилюк О. Художня література як засіб формування загальнолюдських цінностей // Українська мова і література в школі. – 2003. - №5 . – с. 36-38.
5. Голобородько Я.Ю. Поетична істинологія Ліни Костенко. До ювілею поетеси // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №9. – с.2
6. Заєць Т.І. Розвиток критичного мислення школярів на уроках словесності // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. - №25. – с.2-7.
7. Клименко В. Механізм творчості: чи можна його коригувати? – К. 2001. – с.5-6
8. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Радянська школа, 1971. – 485 с.
9. Лисиченко Л.А, Маленко О.О. Нове життя нового прагне слова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. – №22-23. – с.71.
10. Лисиченко Л.А. Мова сучасної поезії: код антиестетики //Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. - №2. – с.2-4.
11. Мельнитовська Г.І. Мистецтво спілкування. Факультативний курс для 5-6 класів // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – №7. – с.20.
12. Павленко М.С. Чар-папороть: Поезія. – Львів: Каменяр, 2002. – 142с.
13. Поліщук П.М. Любосвіт: Поезії. – К.: Редакція часопису «Народознавство», 2002. – 200с.
14. Ресурси інтернету.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

15. Самошкіна І.О. «Щоб життя минало недаремно»...Виховна година в 9 класі. // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. - №29. – с.25-28.
16. Федорова О.М. Схожа на дощ: Поезії. – Умань: Візаві, 2010 – 40 с.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ ЛІРИЧНОЇ ГЕРОЇНИ У ЗБІРЦІ АЛЬОНИ ПЕРЕПЛЬОТЧИКОВОЇ «ДИТИНА ЛІТА»

**Перепльотчикова Альона
Колесник Лариса Василівна**

РОЗДІЛ 1. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ ЛІРИЧНОЇ ГЕРОЇНИ

1.1 Люблю природу, люблю її красу

Лірична героїня (герой) – це особа, думки і почуття якої виражаються у ліриці. Оскільки ліричні вірші пишуть переважно від першої особи, часто ототожнюють ліричного героя і автора, хоч їх слід відрізняти. Ліричний вірш не можна розглядати тільки як частку реальної біографії поета. Лірика – це розповідь “про свій час і про себе”, створюючи яку, автор відбирає найбільш істотне і значне в житті і типізує його за допомогою художнього вимислу. Автобіографічність ліричних творів дуже відносна, і їх не слід розуміти однобічно. [1,с. 86]

Характер ліричної героїні, її світосприйняття формується в залежності від того, в яких умовах розвивається поетичний талант автора.

У першу чергу, на формування моєї особистості величезний вплив мала неповторна українська природа. Тому почуття ліричної героїні яскраво розкриваються у пейзажній ліриці. У мене їх найбільше.

Я люблю природу, мальовничі пейзажі. Саме тому ніколи не подорожую без свого фотоапарата і щоденника з віршами, щоб відразу можна було записати враження. Ось наприклад, подорожуючи околицями рідного села, побачила:

Польові квіти

У полі при дорозі
Зацвіли квітки.
Біжать дівчатка в поле
Плести собі вінки.
Зелене поле – то весна,
Прекрасна, свіжа, голосна,
А квіти ніжні, край дороги –
Початок літа золотого.

Але цей віршик був написаний мною у восьмирічному віці, тому ліричні героїні поезії сприймали красу природи з дитячою безпосередністю.

Так приємно відчуті запах молодесеньких листочків впереміш з асорті із ароматів польових квітів.

Неповторні картини, намальовані художницею-природою, на них завжди приємно дивитися і скільки б про це не писали, це залишатиметься

актуальним завжди. Восьмирічна авторка, сільська дівчинка, не оминула своєю увагою цієї теми.

***

В'ється стрічкою річка,
Навкруг стелиться травичка.
Ліс густий завжди співає,
На зеленій дудці грає.
Жваво бігають малята,
Дружні хлопчики й дівчата.
Під лісочком їхня хата,
Вже прийшла додому мати.
Кличе ненька діточок,
Небо в танці зірочок.
Місяць з неба посміхається,
Діти в ліжечка вкладаються.

Але навіть зараз, у свої чотирнадцять я люблю ці сільські краєвиди. Адже вони мені завжди нагадуватимуть моє дитинство.

Ну, хто не любить море? Безмежне синє море, з якого віє приємним вологим повітрям; біленький чистий пісочок, який ніжить ноги; крик чайок, який лунає здалеку, – мабуть, усім до душі така краса. З подорожами до моря у мене пов'язані лише найприємніші спогади.

Море

Синє море сьогодні тихе...
Може, тому, що вітру немає?
Може, тому, що сонце світить?
Сьогодні море тепле і привітне,
Тихо хвилечками грає.
В піску камінчики перебирає.

Отже, я вважаю, що найвагоміший внесок у формування характеру ліричної героїні робить матінка-природа.

1.2. Брати наші менші

Я дуже люблю тваринок, особливо кошенят та цуценят. Адже вони такі маленькі, беззахисні та милі. Я дбаю про своїх улюбленців, адже, як казав Маленький Принц: “Ми відповідальні за того, кого приручили”. Також не обділяю своєю увагою і диких тварин. У вірші «Лисичка та вовчик» я відобразила стосунки цих двох звірів та їхню непостійність.

Кошеня

У мене є котятко миле,
З ним я граюся щоднини.
А коли лягаю спати,
Він мене береться колисати.

У цій частині вірша я виражаю свою любов до пухнастого клубочка, який кожен вечір, перед сном, муркоче мені колискову. І хоча цей віршик був написаний одним з найперших, моє ставлення до цих милих звірятків не змінилося до цього часу.

А у другій частині вірша я описую те, що не тільки граюся з котиком, але й піклююся про нього.

А цей віршик про іншого домашнього улюбленця – песика Мухтара. У дитинстві Мухтар був найвірнішим другом – він скрізь ходив хвостиком за мною, захищав свою господиню. Та коли підріс, то довелося його посадити на ципок. Але Мухтар не ображається, він розуміє, що так потрібно і з нетерпінням чекає вечора, що побігати трішки на волі.

Песик

У мене песик є сіренький,
Лиш хвіст на кінчику чорненький.
Любить він зі мною гратись,
Любить у ставку купатись.
Любить в лузі відпочити,
Любить молочка попиту.
Як вже нап'ється досхочу,
Ляже й спить він набочку.

У наступному вірші виражено взаємовідносини двох звірів. Але такі ситуації бувають не тільки між звірами, але й між людьми. Ти можеш прожити з людиною багато років, будеш думати, що ти знаєш її краще за інших, але потім виявиться, що ти її зовсім не знаєш.

Лисичка та вовчик

Живе у лісі руда лисичка,
Вона вовкові сестричка.
Разом вони підростали
Та всі труднощі долали.
Разом здобич полювали,
Поки ворогами стали.
Почались ворожі дні,

Брат з сестрою злі-презлі.
Одне на одного гарчали,
Здобич на шматочки рвали.
Та не довго так тривало,
Перемир'я ось настало.
Знову звірі подружились
Та сміялись, веселились.

Наші маленькі пухнасті друзі є також невід'ємною частиною природи, як і люди. І формування характеру людини неможливе без взаємозв'язку з братами нашими меншими. На мою думку, люди, які не люблять тварин або не мають змоги спілкуватися з ними не відчують життя у повному обсязі.

1.3. До титанів української літератури

Вірші цієї частини присвячені великим поетам України, людям з великою силою волі, незламним духом, справжнім патріотам нашої Батьківщини. Хоча життя послало їм багато випробувань, але вони не здались, не зламались, а зуміли вистояти. Вони заслужують, щоб їх пам'ятали і говорили про них усі покоління українців.

У цьому вірші описана тяжка доля нашого славного земляка, великого Кобзаря – Тараса Григоровича Шевченка. Це справді Людина з великої літери, непересічна особистість. Він зміг вистояти, вижити усім ворогам на зло. Дякуючи своїм вірним друзям, він став вільною людиною, пізнав смак волі. Шкода, що насолоджуватися цією такою жаданою волею довелось не довго.

До Шевченка

Важка дорога випала тобі,
Прожив ти у печалі та журбі.
Було так мало в тебе щастя й волі.
Бог дав тобі талант, та пожалів він долі.
Дитинство промайнуло в бур'янах
А рідна мама пестила лиш в снах.
Поля, гаї... Вони твоїми друзями були,
І кару крила й силу подарувать змогли.
Пізнав ти рано тяжку життя науку,
Коли поневірявся в пана собі на муку.
Ти був народжений в невольницьких кайданах,
І кожен крок щодня залежав лиш від пана.
Та не скорився ти лихій, жорстокій долі,
Одного лиш хотів – відчути дотик волі.
Послав тобі Бог справжніх, щирих друзів,

Що не дали зламатись вольній Музі.
Куди б тебе вітри життєві не кидали.
Скрізь добрі люди у біді допомагали.
Понад усе хотів додому повернутись,
Та не судилось за життя тим мріям збутись.
Залишив українцям ти неоціненний спадок.
Запам'ятати вірші повинен кожен твій нащадок.
Тарасе, о великий мій земляче!
Твої вірші для нас – пророцтва наче!
Ми маєм знати: Батьківщина лиш одна
Україною-матір'ю зветься вона.

Цей вірш присвячено ще одній Людині з великої букви – Лесі Українці. Силі цієї жінки можна тільки позаздрити. Терплячи жакливий щоденний жакливий біль, вона займалася самоосвітою, писала твори, грала на фортепіано і жила. Жила, як усі нормальні люди. Терплячи жакливий біль, але продовжувала жити. В неї не виникало думок про самогубство, вона навпаки раділа кожному дню, що їй дарував Господь. Вона не зламалась. «Щоб не плакати, я сміялась...» - так писала поетеса. Навіть попри нестерпні болі у ногах вона ні разу не заплакала. От на таку сильну, вольову жінку потрібно рівнятися, от на кого треба хотіти бути схожим, а не на моделей та актрис, як це роблять сучасні дівчатка-підлітки.

Леся Українка

Українкою ти себе назвала,
З цим іменем пішла в широкий світ,
Не довго йшла, спинилась, стала:
Та славлять вірші Україну на весь світ.
Коли я Лесині поезії читаю,
Радію з нею і переживаю:
Безсмертна ти, як цвіт твоїх пісень.
Я прославлятиму тебе щодень.

На формування мого характеру великий вплив мали також і великі люди нашої країни. На їхньому прикладі я побачила, що потрібно до кінця боротися, якщо ти хочеш чогось досягти. Боротися так, як це робили Тарас Шевченко, Леся Українка та багато інших.

РОЗДІЛ 2. ТІЛЬКИ ТАКА...

Я вважаю себе Дитиною Літа. Один із моїх віршів має таку назву. У своїх віршах я не вихваляю себе, але й не сварю. Я просто описую себе, свій характер так, як воно є насправді.

2.1. Я особлива

Перший вірш у цій частині – це вірш «Дитина Літа». Чому так? Літом я з'явилася на світ. Тому і Дитина Літа.

Росла я поміж соняхів, в полях,
У житі грім після дощу я доганяла.
Вночі на зорі наступала в снах,
І сонячного зайчика піймала.
Вмивалась світанковою росою,
У русі коси заплітала квіти.
І підросла ну зовсім не простою,
Русява дівчина – Дитина Літа.

Цей вірш я написала весною, перед останнім дзвоником. Настрій був пречудовий, мабуть передчував канікули. Хотілося співати, танцювати, йдучи до школи. Але замість того, щоб смішити людей, я написала ось такий весняно-літній вірш.

****

Травневий день ромашками запах,
Солодкий запах заласкоче носа,
Заспівали пташечки в садах,
А я біжу собі росою боса.
Зберу букет із польових квіток,
І, дзвінко сміючись, пірну у небо,
Зроблю я сонечка малесенький ковток.
І що для щастя ще сьогодні треба?!

Ці рядочки стали гаслом для мене. Вона вважає, що краса не головне у житті. І лише красою у деяких ситуаціях не допоможеш. Тому насамперед потрібно думати про стан твого розуму, а потім уже про стан фігури.

****

Не хочу бути, як усі!
Не створюю собі я ідеалу.
Хоча комусь і поступаюся в красі,
Та все-таки досягну п'ятисталу.

Цей гумористичний вірш цілком і повністю правда. Я захоплююсь футболем і вболіваю за «Динамо», не дуже добре ставиться до команди із Донецька. Не рахуючи постійного різноголосся зі своїм однокласником, у спречаннях з яким саме я беру гору, я найтихіша та найсмирніша фанатка.

Завзята фанатка

Хто сказав, що у футбол лише хлопці грають?
Що дівчата всі навіть правил гри не знають?
Це неправда все, брехня.
Живий доказ цьому я!
Футболом захоплююсь недавно,
Та правила вже вивчила.
Й сама граю непогано,
Байдуже, що дівчина.
Я вболіваю за «Динамо»
І зовсім не люблю «Шахтар».
В «Динамо» всі грають непогано,
А В «Шахтарі» лиш воротар.
Коли дивлюся я футбол
Й «динамівці» забили,
Кричу радісно я «ГОЛ!!!»
Й підстрибую щосили.
«УРА!!! Динамо – ЧЕМПІОН!!!».
І моя мама радо
Іде приймати «Корвалол»,
А тато каву з шоколадом.
Беру назад свої слова,
Бо ось як батьки раді!
Аж розболілась голова від атмосфери в хаті.
Та після матчу мене тато
Просив тихіше вболівати.
Ось вам і доказ, що дівчата
Також завзяті фанати!

Хто ж не хоче мати власний світ, у якому він керував би усіма процесами? Звичайно, що кожен! Я не виняток. Яким би був мій світ і щоб я там робила і розповідає вам наступна поезія:

*****

Так хочеться мені інколи жити
У світі снів, думок, надій та мрій.
І щоб ніхто не смів мене будити,

Вриватися у власний Всесвіт мій.
Сама б собі життя я планувала,
Й ніхто б мені наказувать не смів.
Увесь би день з птахами я співала
І танцювала б з громом між дощів.
Гуляла б я між маків і кульбабок,
Відкривала б тисячі нових доріг.
Лякала б в озері зелених жабок
Й стелилася б веселочка до ніг.

Я така, яка є. Я – особлива. Я – неповторна. Я – індивідуальність. А творчій людині дуже важливо зберегти свою неповторність, адже саме поетова неповторність допомагає створювати особливі, неповторні вірші, ліричні вірші з неповторними ліричними героями.

2.2. Байдуже, що там за вікном...

Мені подобаються усі пори року. Але є серед них і найулюбленіші – це, звичайно, що літо та осінь. Літом все активно рухається, розважається, працює, радіє, а восени все повільне, граційне. От і про ці дві пори року у мене найбільше віршів.

Оскільки я з'явилася на світ влітку, то й улюбленою порою року для мене є літо. Дівчина, яка любить слухати липневу грозу, - це і є сама авторка. Чому саме липневу? А тому, що липень я вважаю своїм місяцем. Саме в липні зі мною трапляється найбільше приємностей, та й день народження у мене 28 липня.

Пісня липневої зливи

Вночі, прокинувшись від грому,
Я слухатиму, як гроза співа.
Пісня та дивна вуху людському,
Та для мене ця пісня уже не нова.
До неї я звикла, для мене вона колискова,
Її полюбила я й слухала б увесь літній день!
Але мине ніч і затихне мелодія знову,
Залишивши тільки тихе й віддалине «День».
Остання, тихесенька нотка липневої зливи
Упаде на землю. Залишиться тільки луна.
Останнє те «День» тихеньке, далеке, тужливе
затихне,
Замовкне й плаклива липнева струна.

Осінь

Прийшла осінь красна,
Прийшла пані ясна.
Багато нам дарунків принесла,
Три місяці у нас погостювала,
Усе, що мала, сестрі-зимі віддала.

У цьому вірші осінь постає перед нами у звичному образі залотокосої дівчини-красуні у золотому вбранні, що всім розносить подарунки, таким чином винагороджуючи за те, що люди влітку не ледарювали, а працювали, щоб восени зібрати гарний урожай.

Весна

Зорепадом сипалась весна,
Така далека, незвичайна,
Неначе зірочка чудна.
Скрізь квіти сипала вона.
Дерева в шати одягла,
А потім кошик свій взяла,
З нього метелики злетіли
На квіти чарівні вони присіли.
Повік мені весну ту не забути,
Її я знову хочу бачити і чути.

У цьому вірші весна – це дивовижна зірочка, що прилетівши на землю розбудила її, одягла у нові гарні шати, а людям подарувала радість і тепло.

Канікули

Пора, яку любить вся дітвора?
КАНІКУЛИ!!!
Пора, коли дозволено все?
КАНІКУЛИ!!!
Пора, яка радість всім несе?
КАНІКУЛИ!!!
Канікули – чудова пора!
Літечку – УРА!!!

Хто ж не любить літні канікули?! Мабуть, що всі люблять. Адже саме влітку день довший, вільного часу більше, не потрібно хвилюватися за уроки. Літо – це чудово! Літо – це час для дітей, розваг, купання та морозива!

***

Осінь тиша місто огорнула,
Лиш вітер ще ніяк не вгомониться.
Стара алея в парку вже заснула,
А паркові чогось іще не спитьсья.
Зігрію руки і думки в кав'ярні,
А кавою зігрію змерзлу душу.
Пейзаж осінній золотаво-гарний,
І я нічим красу цю не порушу.

Нарешті метушливе місто затихло, на вулицях запанувала тиша. Осінь владарює. Осінь – це поетична пора. Хіба може не надихнути осінній пейзаж? Чи аромат гарячої кави в кав'ярні? У осінні дні кава перетворюється на такий собі душевний бальзам, який зігріває душу, яка змерзла на осінньому вітрі. Осінь – це пора натхнення.

Останній день осені

Останній день осінньої пори...
Вже не милуватимуся більш вночі грозою,
Й не шепотітиме мені вже клен:»Засни»,
Бо сам заснув. Прокинеться весною.
Пройдуся зимнім ранком поміж верб,
Вони мовчать, закуталися в іній.
Підніму голову і подивлюся ввєрх
На небо, що від диму стало сіре.
Не чути вже тужливого «Курли!»,
Не видно лебедів посеред ставу,
Не чути запаху осінньої трави.
Навкруги сумно, бо зима настала.
Чому сумую? І сама не знаю!
Може тому, що вже нема тепла?
І в перший день зими я вже весну чекаю,
З теплом щоб гарний настрій принесла.

Одного осіннього дня, повертаючись зі школи, я уважно до всього приглядалась. Яюсь незвично було надворі, чогось ніби не вистачало. Мій шлях пролягав біля ставка. Я зупинилася і подивилася на сіре дзеркало води – було пусто, лебедів уже не було. Давно? Тоді чому я раніше цього не помітила? Я глянула на рядок молодих верб коло ставка. Вони мовчали. Розплітали коси-віти і мовчали... Я продовжила свій шлях нешвидким, рівномірним кроком. Як багато я не помітила. Як багато...

Стало сумно і трохи жаль. Жаль цієї осені, яка залишилась непомічена мною, цього останнього дня осені. Очі дивилися кудись далеко, а думки писали новий вірш.

Саме така історія появи на світ цього вірша. І з тих пір цей вірш став улюбленим віршем для мене.

Як вже було сказано, природа бере активну участь у формуванні особистості автора та характеру ліричного героя. У кожного поета є своя пора року. У мене – це літо.

2.3. Найрідніші та найрідніше

До цієї частини увійшли вірші про людей та про місця, які для мене є важливими та рідними. Це вірші про батьків, про школу, про Черкащину.

Це все є важливим для мене і назавжди залишиться зі мною.

У цій поезії Альона виражає своє ніжне ставлення до мами та її колискової пісні. Адже нічого так не допомагає повернутися у дитинство, як рідні звуки маминої колискової. Дівчина обіцяє не забути рідну серцю пісню, а передати її нащадкам, як найцінніший скарб.

Мамина пісня

Коли мала я ще була
Мені співала пісню мама,
А я дивилася на неньку
Щасливу, лагідну, рідненьку,
Дрімота ніжно обіймала,
І я тихенько засинала.
Вже піросла, минають роки,
Піду я у світи широкі.
Та пісня, ненько, колискова
Лунатиме у серці знову.
Навчу дітей своїх її співати,
Бо кожен українець має знати,
Що колискова вічна, як і мати.

Цей віршик присвячений ще одній найдорожчій людині у житті авторки – татові. Часом нам здається, що тато нас не розуміє, не слухає, а інколи здається, що взагалі не любить, коли він нам щось забороняє робити чи кудись піти. Але насправді це не так. Батьки нас люблять і завжди любитимуть, не зважаючи нінащо. А коли вони нам щось забороняють, то тільки через те, що хвилюються за нас.

Тато

Тато мій усе уміє:
Заспокоїть, пожаліє.
Може трішки насвариться,
Та не буду я журиться.
Він мені добра бажає,
Що люблю його я, знає.

Це надзвичайно патріотичний вірш. Альона вважає себе патріотом, хоча до справжнього патріота, як Тарас Шевченко, ще звичайно далеко. Але кожне велике діло починається з малого. Дуже важливо пам'ятати свій рід, своє коріння. Тому, що людина, яка не знає минулого, не має майбутнього. І дуже важливо не забувати про це.

Черкащині

Черкащино, мій рідний краю!
Душею й серцем я тебе кохаю.
Тут народилась я, зросла, тут і навчаюсь.
Із долею своєю сперечаюсь.
Може колись доведеться свій край і покинути
Та серцем я до тебе завжди буду линути.
Хоч як би життя зі мною не жартувало,
Хоч як би багато проблем не спіткало,
Завжди буду любити тебе я, мій краю.
Процвітанню, гараздів тобі я бажаю.
Ти зростив моїх рідних маму і тата,
Дідуся, бабусю, ще сестричку та брата.
Уклонюсь тобі я низесенько-низько,
Ти – моїх дідів і прадідів колиска.

У цьому вірші Альона розповідає про другий дім, про храм науки – про школу. Видно з перших же рядків вірша, що авторка любить школу та із задоволенням її відвідує. Друга частина поезії знайомить нас з усіма вчителями:

Рідній школі

Школа – це мій другий дім,
Тепло й добре тут, у ній.
Тут я навчаюсь і відпочиваю,
Різні предмети тут я вивчаю.
Щоранку я до школи поспішаю,
Учителів усіх я поважаю.
І однокласникам я залюбки допомагаю.

У другій частині вірша Альона прогулюється усіма кабінетами та знайомить читачів з учителями рідної школи.

Для кожного свій край найкращий. У цьому вірші Альона описала природу свого села. У Косенівці дуже гарно в усі пори року. Влітку до нашого села приїжджає багато людей з міста, щоб відпочити від задимленого мегаполісу, від шумних вулиць та тісних квартир, побути у гармонії з природою та самим собою. Це дуже приємно, що люди обирають тихе село, а не дорогий курорт для відпочинку.

Рідний край

Поглянь, який зелений ліс!

Пишними деревами поріс.

Дивись, який красивий гай!

Біжи скоріш до нього, привітай!

Луки квітками поросли,

Тепер красиво там щоліта й щовесни.

Річечка красива, що й казати.

Русалкам всім вона, як рідна мати.

Звичайно, що найрідніші люди беруть безпосередньо активну участь у формуванні мого характеру. Вони завжди підтримують мене у всіх моїх починаннях і я за це їм дуже вдячна.

ВИСНОВКИ

Дослідження «Формування характеру ліричної героїні у Збірці Альони Перепльотчикової «Дитина Літа», до якої увійшли вірші, написані нею протягом 2005 - 2010 років, має два розділи: «Шляхи формування характеру ліричної героїні» та «Тільки така...». Поезії аналізуються в тій послідовності, в якій розташовані в збірці.

Перша частина – «Шлях формування ліричної героїні» добре розкриває моє ставлення до навколишнього світу. Все, що я бачу і відчуваю я описую у віршах, ділюся своїми переживаннями, бажаннями, мріями з читачами.

Народжена влітку я ототожнюю себе з цією веснянкуватою порою, часто звертаюся до неї у віршах. Та й віршів на літню тематику маю багато.

Також у збірці я помістила вірші про найдорожчих мені людей, про рідний край, школу. Для мене на першому місті завжди була, є і буде моя родина.

До збірки також увійшли вірші, які характеризують мене, як людину, як особистість.

Основні мотиви збірки «Дитина Літа» захоплення красою

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літературів Черкащини.....

навколишнього світу, намагання знайти своє місце у сучасному світі, єдність людини і природи.

Отже основним і, можна сказати, єдиним шляхом формування характеру ліричної героїні у збірці «Дитина Літа» є природа як цілісний живий організм, у якому все тісно взаємопов'язане: і мальовничі красиви, і наші домашні улюбленці, і люди, які нас оточують. Все це допомагає формуванню нашої особистості. Я переконана, що лірична героїня на 80% це я, а 20% - це я ідеальна, якою я хотіла б бути в той час, коли створювала ту чи іншу поезію.

Я хочу і намагаюся зрозуміти кожного. А способів порозуміння у мене багато. Я люблю цей світ, люблю людей, які мене оточують, з якими я спілкуюся. Але іноді хочеться побути на самоті, зануритися у власний світ. Про це я розповідаю у одному з останніх віршів:

Так хочеться мені інколи жити
У світі снів, думок, надій та мрій.
І щоб ніхто не смів мене будити,
Вриватися у власний Всесвіт мій.
Сама б собі життя я планувала,
Й ніхто б мені наказувать не смів.
Увесь би день з птахами я співала
І танцювала б з громом між дощів.
Гуляла б я між маків і кульбабок,
Відкривала б тисячі нових доріг.
Лякала б в озері зелених жабок
Й стелилася б веселочка до ніг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В. М. Лесин. О. С. Полинець. Словник літературознавчих термінів. В-во «Радянська школа»; Київ 1971.
2. Войтович В. Міфи та легенди Давньої України. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2007. – 392 с.
3. Івченко А. І. Тлумачний словник української мови. – Харків: - Фоліо, 2001. – 540 с.
4. Новий довідник: Українська мова. Українська література. – К.: ТОВ «КАЗКА», 2008. – 864 с.

ПРОЗА І ПОЕЗІЯ ЖІНОЧОЇ ДОЛІ

**Гавриленко Ірина
Лупашко Надія Федорівна**

Розділ 1

РОЛЬ ЖІНКИ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ

Від найдавніших часів жінка сприймалася лише як продовжувачка роду. Вона не мала свободи вибору, не мала права сідати за стіл із чоловіками. Від народження за неї все вирішував батько: коли виходити заміж, як говорити з нареченим, як вести себе в його присутності, і, головне, за кого ж таки виходити. Після одруження все починає вирішувати чоловік. Ось таке становище жінки можна відчуту у вірші « Монолог жінки-невільниці»:

Я - істота, замкнена у клітці,
Бо не можна бути вільній жінці.
Мені наказують кого любити,
Коли і як, з ким говорити.
Слова чужі у мене на вустах,
Я не вільна, як у небі птах,
Усе чуже давно звучить в мені,
І я сама стаю чужа собі.
Коли я говорю – це вже не я,
Чуже насилля знову промовля,
Коли я плачу – сльози теж чужі,
Мої ж думки рвуть серце, як ножі.
Я хочу лиш стати собою,
І бути насправді живою,
Хочу мати власне, гідне «Я»,
Бо ще не вмерла душа моя.

Жінка ніколи не сприймалася як окрема особистість зі своїми поглядами, думками, рішеннями. Згадаємо, наприклад, Стародавню Грецію. У цій країні будь-яке порушення каралося не те що ув'язненням, а навіть стратою.

Одного разу мати захотіла побачити виступ свого сина на Олімпійських іграх, де присутність жінок була заборонена. Вона переодягнулася в чоловіка й таємно проникла до арени, де відбувалися ігри. Але коли її сина було повалено на землю, мати не витримала і скрикнула. Тоді всі почули, що це жінка. Її було схоплено і вбито[4 ;37].

Змучена душа у тілі ще тріпоче,
Я дивлюсь у твої порожні очі,
Жалом болючим б'є у серце стріла,
З тобою, мій світе, вмираю і я.

Та невже ми не зможемо розтопити кригу,
І знов прочитати улюблену книгу?
Невже найважливіше – гроші,
А любов – непосильна ноша?
Невже мати-жінка для нас ніхто,
І таких, як вона, – сто?
Невже ангел не стоїть у нас за спиною,
А ми стали кам'яною стіною?
Невже ми такі байдужі до світу,
Що не бачимо краси весняного цвіту?
Невже ми забули, що то любов,
Будемо пити материнську кров?
Невже ми не знаєм, що то душа,
Невже так і згине у тілі вона?

На народному Віче, котре відбувалося в тій же таки Греції та Римі, жінки також не мали права не те що голосу, а навіть присутності. Таке порушення каралося ув'язненням [3;84].

Пройдуть століття, і лише тоді з'явиться право жінки на свободу й висловлення власної незалежної думки, а вслід за ним - правління видатних цариць. Першою країною, у якій жінка здобула владу, став Єгипет. Спочатку ця влада виражалася лише у прийнятті узгоджених рішень між фараоном Єхнатомом і його дружиною Нефертіті. Та саме це стане підґрунтям для подальшого становлення особи жінки і правління видатної Клеопатри(додаток1).

Клеопатра правила Єгиптом якраз під час правління Юлія Цезаря в Римі. Існує безліч історичних документів, які доводять їхній інтимний зв'язок та зв'язок Клеопатри з іншими видатними чоловіками і правителями. І хай якою б аморальною не була її поведінка, і якими б не були методи досягнення цілей цього фараона-жінки, проте саме під час її правління Єгипет мав чи не найвищий рівень розвитку. Клеопатра зміцнила й розвинула те, що почала Нефертіті – зміцнення становища жінок і незалежність їх від чоловіків[3;65].

Іншою великою правителькою стала княгиня Ольга(додаток 1). Саме вона є символом справжньої жінки, жінки мужньої, сильної, мудрої й разом із тим чудової матері: ніжної, люблячої й терплячої, матері-голубки, котра будує міцне

й затишне гніздечко для своїх дітей. Кожна дитина пам'ятає тепло родинного вогнища, яке завжди буде на неї чекати.

Сивий голуб у небі ширяє,
Він про неньку мою нагадає,
Про хату білу далеку-далеку,

Про життєву стежину нележку.
Дивлюсь у далечінь і бачу:
Як сивенька матуся плаче,
Як хата біла дримає
Й водночас на мене чекає.
Якби хотілось час повернути,
Нещастя й печалі усі відвернути,
Якби хотілось горе забути
І тяжку долю в щастя обернути.

Недивно, що саме за час правління жінок країни набувають найбільшого розвитку, головне, стабільності, адже жінки – не завойовниці, вони - берегині, саме тому при них не ведуться війни, не відбуваються повстання, і тому країни розвиваються і зміцнюють сфери суспільного, економічного й політичного життя.

Про формування становища жінки можна говорити безкінечно довго, вказувати на причини й наслідки, але одне можна сказати точно: жінка – це особистість, котра має власне «Я», вона бореться й буде продовжувати боротися за свої права та незалежність від чоловіків.

Споконвічне прагнення жінок до незалежності, упереджене ставлення до їх як особистості, труднощі працевлаштування й бажання зрівнятися з чоловіками, пробудили в них прагнення до боротьби. Так починає формуватися зовсім нова, несхожа на інші – теорія фемінізму.

Фемінізм – це теорія рівності двох статей, яка творить ідейну основу організованого руху жінок. Суттю феміністичних переконань є думка, що жінка зазнає суспільної дискримінації, насамперед через свою стать [7; 32]. Загальноприйнятого ж визначення терміну «фемінізм» немає. Існує більше 300 його тлумачень. Саме слово «фемінізм» сконструював французький соціаліст-утопіст Шарль Фур'є в кінці XVIII століття. Він вважав, що «соціальний стан жінок є мірилом суспільного прогресу» [9; 34].

Суперечки про роль жінок у суспільстві прослідковуються від епохи так званого «високого середньовіччя». У деяких дослідженнях з історії фемінізму витоки феміністської концепції пов'язують із виникненням плеяди

жінок-еретичок у країнах Європи, які оголосили наприкінці XIII – XIV століття про своє право на особливу інтерпретацію Учення Христа, який розумівся ними як божественна суть, що не мала статі й навіть швидше як жінка, ніж чоловік. Найпоширеніша точка зору зв'язує витоки фемінізму з культом людини в епоху Відродження [1; 5].

Початок XVIII століття – період деякого відступу від ідей жіночої раціональності й рівності з чоловіками. Особливу популярність у середовищі привілейованих класів отримала тоді ідея культивування жіночої «слабкості»

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

(з'явився вираз «слабка стать»). Але вже до середини століття критичні голоси французьких просвітителів сприяли викриттю міфу про жінку як нерівної чоловіку істоті «другого сорту»[9;21].

Упродовж усього XVIII століття жінки європейських країн брали активну участь у житті суспільства. Велика кількість жінок працювали на себе й мала економічну незалежність; простолюдинки вільно відвідували публічні місця, а світські пані, організовуючи свої салони, намагалися втручатися через їхніх відвідувачів – своїх друзів – у політику. У спільному хорі вимог свободи від деспотизму жінки просили визнання своїх прав на цивільне життя: на освіту, на працю, на пошану в сім'ї й суспільстві.

Я не лялька із пластмаси,
Мені не треба зайві прикраси.
Я вмію серцем відчувати
І очима чарувати.
Я не дозволю із собою гратись,
І жорстоко з мене знущатись,
За мотузки тягти в різні боки,
Не побачите сліз моїх потоки.
Якщо змусять мовчати –
Я буду кричати,
Якщо не визнають за людину,
Посадять в клітку, як пташину,
Я зруйную всі ґрати,
Себе не дозволю карати.

У США свій голос на захист жіночих прав першою підняла Абігейл Сміт Адамс, яку вважають першою американською феміністкою. В історію увійшла її знаменита фраза: «Ми не почнемо підкорятися законам, у прийнятті яких ми не брали участь, і владі, яка не представляє наших інтересів»[1;55].

У Франції на початку Великої французької революції 1789 року почав виходити перший журнал, присвячений боротьбі за рівність жінок, виникли жіночі революційні клуби. Проте французька Конституція 1791 року відмовила жінкам у виборчому праві. У тому ж році Національним зборам була представлена Декларація прав жінки, підготовлена Олімпією де Гуж, у якій містилася вимога визнання повного соціального й політичного рівноправ'я жінок, проте в 1793 році її було заборонено Конвентом, а авторка Декларації Олімпія де Гуж була відправлена на гільйотину. У 1795 році жінкам Франції заборонили з'являтися у громадських місцях і на політичних зборах. У 1804 році Наполеон видав указ, який проголошував, що жінка не має жодних цивільних прав [7; 44].

Отже, одним із найважливіших понять фемінізму цієї доби варто вважати емансипацію, яка була гаслом більшості жіночих організацій у світі за здобуття рівноправ'я в різних сферах (насамперед у царині освіти, праці, громадських прав) у межах існуючих суспільних структур.

Теорія фемінізму зумовила нове сприйняття й відношення до жінки. Вона отримала роботу, а головне, свободу. У сучасних країнах Європи та Америки жінка може вільно висловлювати свої думки, працювати та обіймати будь-яку посаду, а також бути бізнесменом, а точніше - бізнес-вумен, вести політичну діяльність. Створюючи сім'ю, може обирати сама собі чоловіка, не звертаючи уваги на волю батька; народжувати дітей, маючи право на їх повноцінне виховання. Якщо раніше всі права на дитину мав батько, то зараз після розлучення дитина залишається з матір'ю.

Жінки домоглися їх визнання, але, на жаль, у деяких країнах тисячолітні традиції є незламними.

Я - жінка. Люблю.

Я - жінка. Терплю.

Я - жінка. Плачу.

Я - жінка. Пробачу.

Хоч не маю сили змінити світ,

Та я можу розтопити лід.

Лід, що людей остудив,

І щирість у них закрив.

Розтоплю своєю любов'ю,

А якщо потрібно – і кров'ю.

Переможу теплом я холод,

І втамую ненависті голод.

У країнах Азії, а точніше - Ірак, Іран, Саудівська Аравія, Пакистан, Узбекистан та інших ісламських країнах, жінка й надалі залишається лише предметом власності чоловіка, вона має носити на вулиці одяг, який прикриває її обличчя й усе тіло, не має права говорити з іншими чоловіками, без дозволу запрошувати подруг до будинку, а також відвідувати їх та своїх батьків. За «непристойну» поведінку жінку можуть закидати камінням, а зрада карається смертю. Якщо ж жінка не може народити дитину, її може вигнати чоловік або, як кажуть, «зректися». Але найжахливіше навіть не це, а те, що, перебуваючи уже в одному шлюбі, чоловік має право одружитися ще раз або й двічі чи тричі, і це вважається допустимим і навіть буденним дійством. Говорити про якусь незалежність жінки – це табу.

Чоловіки ж відносяться до сучасної жінки у країнах Європи та Америки з презирством і вважають, що така поведінка є недопустимою, і це, з точки зору їхньої релігії, ісламу – харам, тобто гріх. Але жінка може очиститися від своїх гріхів, прислужившись Аллаху. Та, на жаль, цим дуже часто

користуються різні терористичні організації, котрі під виглядом спасіння пропагують жінок на теракти, які нібито ведуться в ім'я Аллаха та заради очищення світу від «невіруючих».

Дуже прикро, що в таких країнах жінки не можуть зламати стереотипів і здобути самостійність, а продовжують надалі жити під владою чоловіків, котрі диктують свої правила життя і свої умови. І хоч у багатьох державах статева дискримінація уже давно в минулому, але через таке становище жінок у країнах ісламу ми ще відчуваємо її відлуння в уже цивілізованих та демократичних країнах.

Розділ 2

МІСЦЕ КОХАННЯ В ЖИТТІ ЖІНКИ

2.1. Кохання – найбільше щастя

Дуже часто у фільмах та літературі зустрічається таке поняття як «жіноче щастя». Є багато роздумів і тверджень: у чому ж полягає це щастя? Хтось вважає, що це гроші й кар'єра, хтось – це слава, але я думаю, що найбільше щастя для жінки – це кохання, справжнє, чисте й щире.

Кожна людина має свою історію кохання. Багато хто намагається досягнути та виразити глибину неймовірного уміння знаходити одне одного і кохати все життя, і навіть поза життям залишається разом назавжди. У літературі безліч творів оспівує красу почуттів закоханої пари.

Будь-яка жінка мріє після багатьох втрат, невдач нарешті знайти того єдиного, коханого, найкращого. І це необов'язково має бути принц на білому коні:

Моє життя такі ж руїни,
Як ці розбиті стіни.
І я не хочу палать під гарячим сонцем,
Чекати принца під своїм віконцем,
Замерзати під холодним зором очей
І чекати нестерпних, огидних ночей.
Я хочу кохати того, хто зрозуміє,
Хто сльози карих очей пожаліє,
Хто посмішку щиру мені подарує
І поглядом ніжним навік зачарує.
Хто у землі на краю
Зможе прокритати :«Тебе я люблю!»

Кохання – це єдина річ у житті, яка несе в собі більше, ніж одну радість. Любов сама по собі вже щастя, але разом із собою вона приносить радість найпрекраснішого й найголовнішого свята в житті жінки – весілля. Біла сукня, вельон, музика – про це в дитинстві мріють усі дівчатка й хочуть бути схожими на принцес.

Головне щастя, яке дає любов, – це щастя материнства. Немовлятко, яке жінка спочатку носить під своїм серцем, стає найріднішою людиною у твоєму житті, найкоханішою й наймилішою, адже ця дитина – це єдине ціле жінки й чоловіка, це плід їхнього кохання, їхнього союзу.

Ось чому кохання – найбільше щастя для жінки. Чоловік, який подарував це щастя, буде коханим до кінця життя, і жінка буде йому вдячна.

Дякую за те, що навчив кохати,
Чекати, бажать, пробачати,
За те, що звільнив від страждань,
Марних надій, сподівань.
Якщо тобі душа болить,
То хай весь світ тоді згорить,
Хай ріки вийдуть з берегів,
Я проклену усіх богів.

2.2. Втрачені почуття жінки

Споконвіків призначенням жінки вважалося бути берегинею: народжувати й виховувати дітей, берегти домашнє вогнище, догоджати чоловікові. Але часто вони стають залежними від своїх прагнень, захоплень і втрачають – кохання.

На жаль, у сучасному суспільстві люди сприймають світ матеріальним, а не духовним. Саме тому дуже часто сім'ї розпадаються, кохання забувається й жінки, прагнучи до тієї незалежності, яку хотіли отримати так давно, забувають, що найбільше щастя для них – це любов. І як би не старався чоловік зберегти цю любов, та бажання жінки бути самостійною, яке уже переросло в інстинкт – сильніше.

У моїх очах «люблю» ти більше не читаєш,
Тоді відпусти, навіщо тримаєш?
Ти ж знаєш: вічно не живе любов,
Як не тече у жилах вічна кров.
Ти кажеш, що дихаєш мною,
Але серце моє не б'ється з тобою,
Душа від слів твоїх не горить,
Не можу більше тебе любити!
Пробач, і так не благай,
Двері відчини, не зупиняй.

Жінки – непередбачувані істоти: то вони готові на все заради коханого, то перестають будь-що робити заради кохання й ображаються без, здавалося б, поважної на те причини. Та якщо зануритись глибше, можна побачити чого хоче жінка – це свобода, вона має бути в коханні також, а любов, на жаль, дуже часто зв'язує й не лише жінок.

2.3.Переживання покинутих жінок

Як не прикро визнавати, але дуже часто чоловіки покидають жінок через їх гордість, і як не парадоксально, саме ця гордість не дає жінкам принизити себе й зневажити.

Хай навіть небо пала наді мною,
Я стану міцною стіною:
Не зрушу з місця ні на мить,
Коли в мені усе щемить.
Я проклену той час, коли тебе зустріла.
Я була рада, що кохать не вміла.
Та ти мене навчив –
Серцебиття спинив...

Гордість – це не найгірше почуття, яке є в жінці, адже гордість – це стержень: він не дає прогнутися, а якщо вже прогнувся, то тільки до повного зламу. Маючи повагу до себе, жінка поважає й інших, навіть того, хто її зрадив і покинув. Тоді, коли в її душі насправді вирує ураган і палає ненависть, вона не викаже свого горя, а проявить мудрість і стриманість, зможе відпустити це почуття злости, збудувати нове життя й написати іншу історію свого кохання, у якій крок від любові до ненависті буде набагато менший.

Я ненавиджу тебе останній раз,
І більше на землі не буде «нас».
Розійшлися два мости :«Я»і «Ти»,
І їх уже ніколи не звести.
Від тебе не почую я «пробач»,
Не скажеш більше ти мені: «Не плач».
В очах засохли мої сльози,
Колись лились вони, як грози...

Але найжахливіше не коли коханий іде від жінки до іншої, а коли він відходить у вічність – помирає, і його вже не можна повернути, не повернути ні почуттів, ні слів, нічого...

Безликі постаті сумні
Навіщо всі вони мені,
Навіщо сонце сходить знов,
І в жилах досі тече кров?
Навіщо прокидаюсь я,
Чому у тілі ще душа моя?
Навіщо весну змінює літо,
Мою ж душу не буде зігріто?
Навіщо обертається Земля,

І люди огидні, як тля?
Навіщо цей пустий світ
І скільки ще пройде так літ?
Навіщо це все,
Коли немає тебе,
Коли тебе забрали небеса,
А полум'я любові у мені не згаса?
Ти від мене навіки пішов,
І я бачила твою кров.
Я все проклінала
І гірко ридала,
Хотіла до тебе прийти,
Себе від болю спасти,
Я хотіла себе вбити –
З існуванням блідим покінчити.
Вже відчувала як засинала,
Я ж до тебе полинути мала..!
Та не пустив Бог,
Він не хоче, щоб ми були вдвох.
І я знову не можу забути,
У мені живе безмежна лють,
Що не вберегла, відпустила,
Що в душі твоєї вирости крила
І вона від мене полетіла,
А тепер тут твоя могила...

2.4. Помста скривджених коханням

Покинуті жінки живуть найчастіше ненавистю й злістю. І найстрашніше те, що іноді це переростає в бажання помсти, чорної, безглуздої; помсти, котра руйнує саму жінку і її життя, життя її рідних і близьких, а також життя колишнього коханого. Відчуття помсти перевертає світ жінки, у якому все міняється: добре стає злим, а біле – чорним; рідні люди стають чужими, а вороги зі своїми «дружніми» порадами здаються найкращими товаришами; сам рай стає пеклом, а вогонь пекла – спасінням.

Коли ангели кричали,
А демони співали.
Ти став іншу кохати,
Змусив мене страждати,
Ти змусив мій розум хмеліти,
А серце від злости - чорніти.
Коли її ти обіймав –

Нещадно душу терзав.
Коли її так палко цілував –
Із мене життя по краплі випивав.
Я стала холодна, як лід.
Ти залишив в душі моїй слід,
Слід огидний, пекучий,
І дуже болючий.
Коли ангели світ проклинали,
А демони святими стали –
В той час ти прийшов,
Сказав, що іншу знайшов,
Що з нею тобі краще –
Мені стало ще тяжче...
І її я проклинала,
А тоді тобі сказала:
«Якщо мене ти вже не любиш,
Тоді і жити теж не будеш!»
Схопила ніж, і все... не пам'ятаю,
Це я убила тебе. Знаю.
Твоє життя розбилось –
Я за нелюбов помстилась.
Тепер знову все як треба,
Тільки я не бачу неба,
Боюсь очі вгору підняти,
Не хочу про кару свою знати.
На небі ж ангели співають,
А в пеклі демони карають.
І хоч моя вина, що тут твоя могила,
І знаю, що в мене не виростуть крила
І лити за тобою сльози
Будуть лиш осінні грози...

Відчуття насолоди від помсти дає лише тимчасове задоволення, найчастіше воно приносить розпач і муки совісті, людина божеволіє. На цьому її повноцінне життя закінчується й починається «існування», яке скоро перетворюється у спокуту. Це виснажує, поступово нищить жінку...

Муки совісті, нічні кошмари не дають спокійно дихати, не те що жити. Тому так важливо зберегти у своєму серці гордість до самої себе й чистоту своєї душі та свого серця. Адже ненависть і лють можуть перетворити життя жінки в порох, у ніщо, і воно вже ніколи не відродиться, як фенікс із попелу.

Розділ 3

РАДОСТІ Й ПЕЧАЛІ МАТЕРИНСТВА

3.1. Мати-одиначка

Для жінки найдорожчою людиною у світі завжди була й буде власна дитина. Дитина для матері – це все: любов, ніжність, радість і переживання. Саме тому найголовніше покликання жінки – це материнство. Життя, яке вона носить у собі, накладає величезний відбиток на її організм, тіло, психіку, а головне - на її душу й серце. Як прекрасно відчувати під своїм серцем це маленьке диво – дитятко, котре штовхається, уже щось відчуває. А ще прекрасніше, коли й мати, й дитина відчувають любов чоловіка, коханого, майбутнього батька, його піклування, переживання, турботу й ніжність.

Проте дуже часто жінка залишається з дітям на руках сама. Самотність – це найстрашніше, що може спіткати молоду матір. У цій ситуації вона не знає що робити. Здається, що весь світ проти неї й виходу немає, а всі двері замкнені на безліч замків, від яких немає ключів. Це почуття заганяє жінку в глухий кут. Іноді з'являється депресія, іноді безсоння, але найчастіше майбутня мати переборює все це.

Живучи заради дитини, вона робить усе для того, щоб життя її маляти було щасливим, а дитинство яскравим та безтурботним.

Ти думаєш, що ти одна

Дивись: очі дитячі любов'ю зігріті.

І навкруги нікого більш нема.

Подивись в ці оченята

Та пам'ятай: у тебе є дитя

І на простягнуті рученята,

І найважливіше – це його життя.

Подивись на посмішку милу,

Нехай тебе покинув той єдиний,

Відчуй в собі силу.

Колись такий коханий, милий,

І пам'ятай: у тебе є дитя,

Та ти не сама у цьому світі,

І найголовніше – це його життя.

У подальшому, виховуючи дитину, мати вкладає в неї усе найкраще, а дитина, яка виросла в неповній сім'ї, набагато більше цінує людські стосунки, і пізніше намагається створити щасливу сім'ю та зберегти в ній любов, тепло та розуміння.

Матері-одиначки – це непоодинокі випадки... Доля таких матерів дуже складна й виснажлива, але які б не були труднощі, жінка найчастіше переборює їх і дарує своїй дитині цілий світ прекрасного й безмежну галактику любові, незважаючи на фінансові чи інші проблеми. І в такому випадку роль чоловіка зовсім не має значення, бо без батька дитина може прожити, а без матері – ні.

3.2. Багатодітні жінки

У давнину жінки народжували багато дітей, але це не завжди було пов'язано із великою любов'ю до них: потрібна була допомога по господарству. Зараз же жінки народжують набагато менше. Причиною цього

є соціально-економічне становище і, у деяких випадках, бажання жінки зберегти зовнішність і фігуру. Сьогодні четверо й навіть троє дітей у сім'ї – велика рідкість, яка викликає здивування. Чомусь прийнято вважати, що дитина, яка виросла в багатодітній сім'ї, обов'язково обділена любов'ю й різними там пріоритетами. Насправді це зовсім не так.

Багатодітних сімей зараз досить мало, але якщо вони є, то в них переважно діти ростуть доброзичливими, люблячими, працьовитими. Жінка в наш час народжує дитину, у першу чергу, для себе, щоб їй було про кого піклуватися, кого любити й доглядати. Народжуючи багато дітей, вона не перестає їх любити менше або починає любити їх якимось інакше. Просто іноді за браком часу мати не може приділити увагу всім. Але, яка б утомлена чи сумна вона не була, обов'язково поцілує кожне своє дитячко перед сном.

На жаль, часто багатодітні сім'ї живуть у несприятливих побутових умовах, з обмеженою площею проживання, але це не впливає на формування в дітей таких якостей як доброта, любов, співчуття, чуйність. Найчастіше, коли такі діти виростають, вони також мають великі сім'ї, багато дітей, тобто справжню родину. А дехто навіть всиновлює дітей з інтернатів та притулків, і створюють дитячі будинки сімейного типу.

Жінка – унікальна істота, яка може одночасно любити все: життя, чоловіка, природу, а особливо - дітей. Її любов – не число. Воно не ділиться на дітей і не меншає від їх кількості. Саме тому діти в багатодітних родинах щасливі, не дивлячись ні на які фінансові чи житлові проблеми. Із дитинства ідуть усі наші проблеми, починає формуватися наше світосприйняття й характер, і якими вони будуть залежить від родинного тепла. Якщо людина виросла без материнської любові й піклування, вона вже не буде відчувати впевненості в собі. Вихована без любові дитина часто стає агресивною, злою, нестриманою – її життя набагато тяжче, ніж життя коханих дітей.

3.3. Матері - «зозулі»

На жаль, не завжди молода мати може взяти себе в руки, зібрати всю волю в кулак і, зціпивши зуби, «пробиватися» крізь осуд оточуючих, їх косі погляди та слова презирства. Часто така жінка починає звинувачувати у своїх проблемах ще ненароджену дитину, вона не те, що вже не любить її, а починає ненавидіти, і після народження відмовляється від неї, залишаючи в лікарні, або згодом, віддаючи до дитбудинку. Така мати схожа на зозулю, котра також не ростить своїх пташенят, але зозуля хоч підкидає свої яйця іншим птахам, а жінка залишає своє немовля на поталу людям і робить її, а разом із тим і себе, самотньою й нещасною. Така мати не може носити це горде ім'я, адже вона його згасьбила.

Цей світ навек жорстокий
І в нім кожен самотній,

Та найсамотніша дитина,
Котра питає: «Де моя родина?»,
Котру покинула мати,
Яка не хоче її знати,
Яка не любила сині оченята
І маленькі теплі рученята.
Вона віддала це малятко,
Своє наймиліше дитятко,
Світу байдужому й сірому,
А не своєму серцю широму.
Вона знищила любов,
Не почула душі зов.
Зробила помилку лише раз,
Та тепер не треба зайвих фраз...

Кожна дитина повинна мати маму, а коли жінка сама позбавляє її цього права – це вже злочин. І хоч він не визначений законодавством, але закарбований у законі людяності та в нашій совісті. Іноді матері - «зозулі» каються через багато років і намагаються знайти своїх дітей, але вже занадто пізно. Часто вже дорослі діти пробачають своїх матерів, та той слід образи не стирається з їхнього серця, і біль живе в ньому все життя.

3.4. Невдячні діти

Буває й так, що матері вкладають у своїх дітей усе: любов, тепло, ніжність, піклування, підтримку, а натомість отримують байдужість і холод. Постає питання: чому ж так відбувається? Цього ніхто не знає. Іноді любов відкриває людей, а її надлишок тисне, і людина закриває своє серце для неї.

Невдячні діти – це не завжди моральні потвори, що готові й матір продати. Часто під виглядом «невдячних» є діти, які просто під тиском сучасної моди бояться проявляти свої істинні почуття до найдорожчої людини, адже їх вважатимуть маминими «синками» чи «доцями». Під впливом саме цієї «кам'яної» моди, котра пропагує стриманість, а іноді навіть жорстокість, діти просто забувають про моральні цінності. Чого можуть навчити, наприклад, групи виконавців, котрі співають: «Війна – це прикольно, а смерть – це круто!»? Діти, не знаючи справжньої істини, вірять у те, що є масовим, а не поодиноким, вірять яскравому й гучному, а не похмурому й тихому. Вони ж не знають, що справжній діамант – це просто старе, дуже старе вугілля; і вони ж не розуміють, що материнська любов і є той самий діамант. На щастя, він може прорізати будь-яку скляну вітрину, де виставлені фальшиві почуття –

несправжні діаманти. Тут дитина зможе розпізнати обман і обере щиру й справжню любов. Головне, щоб не було занадто пізно.

На жаль, так часто буває,
Багато хто з нас забуває:
Чисю душею повитий,
Чисю любов'ю зігритий,
Завдячує життям кому,
Лиш питає: «Що? Чому?»),
А треба маму лиш обняти,
Ніжно, лагідно сказати:
«Мамо, пробач за недоспані ночі,
За щирі заплакані очі,
Пробач за коси твої посивілі,
За руки стомлені, білі.
Пробач мені, мамо, за все
І що серце тривогу несе.
Для тебе, матусю, усе я зроблю,
Я ж так тебе сильно люблю!»

Розділ 4 ЖІНКА В БІЗНЕСІ

4.1.Перші кроки жінки в бізнесі

Бізнес – одна із найприбутковіших сфер діяльності. Жінка з'явилася у сфері бізнесу в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Разом із її появою в бізнесі з'явилося й нове поняття «бізнес-вумен» або «бізнес-леді». Бізнес – це гроші, великі гроші, а там, де є великі гроші, завжди є місце обману й підлості, а все, що пов'язане з ними – це великий ризик. І ось ніжна, тендітна леді «кидається» в цей бурхливий потік бруду й тепер має стати жорсткою, непохитною, корисливою, а іноді навіть безжальною, щоб змогти втриматись і вижити серед «хижих» чоловіків. Відтепер вона – це не лише берегиня сімейного вогнища, а й годувальниця. Жінка, заробляючи гроші, знаходиться на рівні з чоловіком, а отже, не залежить від нього.

З'явилась жінка, бізнес - леді ,
Чоловіки, you are ready?
Каблуки, штани і блузки,
Тепер за вами вже підгузки.
Жінки тепер і тут, і там,
І не належать більше вам.
Модель, бухгалтер, аналітик,
Або і критик, і політик,

Працюють жінки у будь-якій сфері,
Відкриті перед ними всі двері.

Поява жінки у сфері бізнесу ще раз довела, що вони нічим не гірші, а іноді навіть кращі за чоловіків і можуть вести справу більш кваліфікованіше й результативніше. Жінка, як магніт, притягує до себе успіх, головне - знати чим його привабити. Якщо бізнес-леді знають як це зробити, вони мають мільйони, успіх, повагу й захоплення чоловіків. Дехто скаржиться й не приймає сучасних бізнес-вумен, жорстких, цілеспрямованих і самовпевнених, але не слід забувати, що саме через багатовікове гноблення й знущання, вони і стали такими. Така поведінка в бізнесі – це скоріше інстинкт самозахисту, а не нападу. І тому, змальовуючи жінку-бізнесмена, найчастіше вживаються такі епітети: «самовпевнена», «рішуча», «жорстка», а іноді «стервозна». Хоча дуже часто це не відповідає дійсності.

4.2. Нові сфери діяльності

Із приходом жінки в сферу бізнесу, вона не могла не створити «свої» сфери діяльності, тобто такої, яка б відповідала її бажанням та інтересам. Такою сферою діяльності став «модний» бізнес. Цей бізнес пов'язаний, перш за все, із розвитком моди в одязі. Саме зовнішньому вигляду жінка завжди приділяла найбільше уваги.

Для жінки утіхою мода є,
Жінка ж красою й дихає,
Любить одяг красивий, прикраси,
Не хоче належать до сірої маси.
Колір, тканина – все значення має,
На свій смак вона все обирає.
Подіум, мода – для жінки свобода,
Це її душі стихія,
Це радість найбільша і мрія.

З'явилися не лише жінки-дизайнери, котрі моделювали й шили одяг, а й манекенниці, які демонстрували цей одяг публіці на подіумі. Із появою перших манекенниць починає розвиватися модельний бізнес. Звичайно, впродовж років еталони краси й моди змінювалися, але жінки в ньому залишалися, і саме в цій сфері могли проявити всю свою суть: красу, привабливість, неповторність. На даний час еталон краси виглядає приблизно так: дівчина зростом від 175см і вище (цьому якраз і посприяло одвічне бажання зрівнятися із чоловіками), худорлява, з вагою приблизно 50 кг, з великими губами й очима. Але це зовсім не означає, що ті, хто не відповідають такому еталону, некрасиві. Сучасний бізнес моди неповторний, і безліч дизайнерів створюють одяг для «неформатних» жінок: низьких,

повних, тобто таких, якими є більшість, і ніхто не вважає їх потворними, адже краса кожної жінки індивідуальна й неповторна.

Модельний бізнес потрібно відокремлювати від «модного». Модельний бізнес – це створення модельних агентств, де працюють манекенниці, тобто ті, хто демонструє одяг на подіумі, а «модний» бізнес пов'язаний із створенням нових трендів: одягу, взуття, аксесуарів. Бізнес манекенниць розвивається в різних напрямках – не лише показ мод, а й демонстрування краси дівчат на різних конкурсах. Бізнес, пов'язаний із створенням одягу, також дуже розвинений: шийється одяг не лише для буденного життя, а й для світських заходів, костюми для кінематографу та артистів театру.

Цей, на перший погляд «жіночий» бізнес, захопив і чоловічу половину людства. Є безліч відомих чоловічих імен, пов'язаних із модою. Це видатні дизайнери: Армані, Андре Тан, Дольче, Габана. До речі, двоє останніх навіть створили власний тренд.

Отже, жінки не просто створили «свою» сферу бізнесу, а й змогли розвинути її до всесвітніх масштабів і залучити до неї чоловіків. Бізнес моди в нашій час – один із найприбутковіших і найрозвинутіший у різних країнах світу.

4.3. Найвідоміші бізнес-вумен світу та їхній вклад в історію

Найвидатнішими жінками в бізнесі, безперечно, стали Коко Шанель – французька дизайнерка, Мерлін Монро – американська модель, актриса, Хінд Харірі – 24-річна ліванська мільярдерка, Алісія та Естер Копловіц. Всі ці жінки мають колосальні статки й усе це завдяки власним зусиллям та наполегливості.

Коко Шанель була провідним французьким кутюр'є, чий модернізм, натхненний чоловічою модою й наслідуванням дорогій простоті, зробив із неї, можливо, найважливішу фігуру в історії моди ХХ століття. Шанель принесла в моду приталений жакет і маленьке чорне плаття. Вплив Коко на моду був настільки значним, що її єдину в історії моди журнал «Тайм» вніс до списку найвпливовіших людей ХХ століття. У 1912 році молода кутюр'є відкриває свій перший Будинок моди. Її вклад в історію моди неможливо оцінити, але одне можна сказати точно: Коко Шанель – жінка з великої літери(додаток 2)[8 ;18].

Мерлін Монро (її справжнє ім'я Норма Джин Мортенсен) належала до небагатої родини, не закінчивши школу вийшла заміж, але згодом розлучилася й зайнялася модельною кар'єрою. У кіно потрапила в 1947 році. Її зовнішні дані швидко перетворили її на секс-символа, і Мерлін стала мільйонеркою. За своє коротке життя (вона прожила 36 років і померла від передозування снодійним) Мерлін знялася в небагатьох визначних фільмах,

але її наполегливість, самодосконалість і бажання бути першою зробили Монро найвідомішою жінкою ХХ століття(додаток 2)[8 ;71].

Хінд Харірі – наймолодша жінка-мільярдерка світу. Вона успадкувала своє майно від батька, але саме під її керівництвом компанії набули найбільшого розквіту. У період кризи з них не було звільнено жодного працівника і прибуток не втрачався. Харірі неодноразово була помічена на сторінках модних журналів, адже вважається стильною і гламурною штучкою (додаток 3).

Сестри Алісія та Естер Копловіц походять із дворянського роду, мають власну будівельну компанію, якою керували разом із 1989 по 1997 рік. Потім Алісія продала свою частку сестрі за 800 млн. доларів. Сама тепер займається власним інвестиційним фондом. Дохід сестер становить на двох 9 млрд. доларів. Обоє відомі своєю благодійністю, зокрема тим, що щедро жертвують на дослідження в галузі дитячої психіатрії (додаток 4)[8 ;83].

Ці жінки - мільярдерки лишній раз довели, що жінка й бізнес не просто сумісні поняття, а й те, що іноді ділова жінка в бізнес-леді пульсує краще, ніж у чоловіка. Про це свідчать не лише їхні статки, а й визнання не лише у своїй країні, а й у всьому світі. Деякі з них стали знаменитими завдяки своїй вроді як Мерлін Монро, деякі завдяки своїй оригінальності й креативності як Коко Шанель, а дехто завдяки вмінню вести бізнес і вкладати гроші не лише в «себе», а й у благодійність як сестри Копловіц.

Неважливо, яким чином вони домоглися успіху – це вже питання моралі, а важливо те, що вони довели – жінка може керувати бізнесом, чоловіками, диктувати свої правила моди, а головне, вона може й буде правити світом.

ВИСНОВКИ

У ході роботи з історичними матеріалами, біографією найвідоміших і найбагатших жінок світу та при написанні власних творів автор дійшов таких висновків:

1. Боротьба жінок за незалежність тривала в період різних епох та триває й до цього часу.
2. Визнання жінки як особистості відбувалося дуже повільними темпами, але в деяких ісламських країнах і в сучасний період вони залишаються під владою чоловіка.
3. Жінка зазнала суспільної дискримінації через свою стать: їй відмовляли у працевлаштуванні, праві на голос та висловленні власної думки.
4. Кохання – найбільше щастя для жінки, яке приносить не лише радість, а й почуття втрати та розчарування.
5. Доля матері-одиначки – складна й виснажлива, але жінка найчастіше долає всі труднощі та дарує своїй дитині цілий світ прекрасного.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

6. Діти в багатодітних родинах щасливі, незважаючи на фінансові чи житлові проблеми.

7. У сучасному суспільстві про моральні цінності часто забувають матері-«зозулі» та невдячні діти.

8. Жінка – не лише берегиня сімейного вогнища, а й годувальниця, бізнес-вумен.

9. Бізнес-леді створила нові сфери діяльності, які відповідали її бажанням та інтересам.

10. Найвідоміші бізнес-вумен світу – Коко Шанель, Мерлін Монро, Хінд Харірі, Алісія та Естер Копловіц – завдяки власним зусиллям та наполегливій праці довели, що жінка може не тільки керувати бізнесом, чоловіками, а й правити світом.

Отже, жінка – це основа суспільства, його важлива ланка як у житті загалом, так і в кожній його сфері, що сприятиме усвідомленню її як матері й особистості.

Жінка – утілення небес,
Неважливо з крилами чи без.
Можливо, й не янгол вона,
Та це не її вина.
У «світі холоду» святою бути важко,
Дуже, надміру, надсилу тяжко.
Та вона любить,
Ніжності і честі не губить,
Дітей ростить і вчить,
Як по совісті жить.
І, може, це все вже було,
У минуле давно відпливло,
Та я повторю ще раз:
«Жінки – не другий клас!»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Філософія жіночого існування// Бовуар Симона де Друга: стаття/Пер. з франц.: В 2 т. Том 1. – К.: Основа, 1994. – 336 с.
2. Антична література: Хрестоматія. 5-9 кл / Укл. М. Борецький. – Львів: Світ, 1995 – 296 с.
3. Голованов С.О., Кострико С. В. Історія Стародавнього світу: Підруч. Для 6-го кл. – К.: Грамота, 2006. – 296 с.
4. Європа: Для шк. віку / Упоряд. і переказав В.І. Степаненко; Худож. М. С. Пшінка. – К.: Епсілон, 2005. – 64 с.
5. Крістева Ю. Stabat Mater// Слово. Знак. Дис. Курс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст./ За ред. Зубрицької. – Л.: Літопис, 1996. – 520 с.
6. Олесь Олександр. Княжа Україна: для серед. шк. віку/Уоряд., Р. П. Радішевський – К.: Веселка, 1991. – 143 с.
7. Паличко С. Фемінізм.- К.: Основа, 2002. – 322 с.
8. Русова С. Наші визначні жінки. Літературні характеристики-сюжети. – коломія, 1934. – 92 с.
9. Таран Л. Жіноча роль. – К.: Основа, 2007. – 128 с.

ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН ПОЕЗІЇ ДУШІ І СЕРЦЯ

Єгорова Тетяна

Шевченко Жанна Володимирівна

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ – КРОК ДО ПРЕКРАСНОГО

1.1. Багатоаспектність проблеми формування естетичних почуттів

Художня література — один із найяскравіших видів мистецтва. Вона дарує радість людині, підносить її духовно. Основним засобом літератури як мистецтва слова є саме образна мова. Художнє слово породжується чуттям (емоціями) і впливає на почуття, виконуючи одну із найважливіших функцій мистецтва — експресивно-естетичну, воно є засобом відтворення і творення краси.

Проблема формування естетичних почуттів багатоаспектна. Древня китайська філософія, приділяючи значну увагу естетиці як науці, вважала, що почуття прекрасного, піднесеного є опорою у формуванні духовного світу особистості. Античні мислителі — Аристотель, Емпедокл, Піфагор, Платон — теж розмірковували, які почуття можна вважати гідними людини, чи можна виховати почуття. Наприклад, Платон вважав, що краса — необхідна сходинка в інтелектуальному наближенні до істини життя, вона — божество у формі, що найбільш доступна для сприймання. Саме йому належить створення вчення про естетичне споглядання.

З подальшим розвитком естетики як науки про почуттєве пізнання і відокремлення від філософії глибше вивчались проблеми естетичних почуттів у структурі естетичної свідомості суспільства й індивіда. Від класичної німецької філософії (І. Кант, Г. Гегель) до сучасних філософських праць (О. Буров, С. Громов, М. Каган, В. Мазепа, Л. Юлдашов) естетичні почуття розглядаються у багатьох аспектах: особливості естетичних почуттів, естетичне почуття і мистецький твір, категорії прекрасного, потворного, трагічного, комічного та відповідні їм естетичні почуття, роль естетичних почуттів у формуванні гармонійної особистості та інші.

1.2. Психологічні механізми впливу мистецтва слова на особистість

У працях психологів Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, І. Павлова, Ч. Дарвіна, У. Джеймса, П. Якобсона зосереджувалась увага на питанні «Чи є почуття початковим елементом пізнання?» та з'ясовувались властивості, сутність, структура почуттів індивіда. У. Джеймс наводить приклади того, як ми сприймаємо переживання героїв: «слухаючи вірш»...ми нерідко із здивуванням помічаємо, що по нашому тілу пробігає несподівано, як хвиля, тремтіння, чи серце стало сильніше битись, а із очей раптом полились сльози...» [1; 279].

Також психологічними механізмами впливу мистецтва слова на особистість займались Є. Крупник, П. Якобсон. Л. Виготський дослідив, що звичайне почуття відрізняється від естетичного тим, що останнє завершується посиленою діяльністю фантазії, і воно є «розумною емоцією» [2;376].

Сучасна педагогічна думка (В. Волошина, Б. Степанишин, Є. Квятковський, Л. Лихачов, Є. Пасічник, М. Таборідзе, Г. Шевченко) обґрунтували теорію і практику естетичного навчання і виховання школярів на естетико-культурологічних засадах. Є. Пасічник, досліджуючи питання динаміки естетичного розвитку учнів засобами літератури у процесі роботи над словом, виділяє такі інтегральні завдання, що «пов'язані з естетичним вихованням учнів, — показати красу людських стосунків, праці, побуту, красу людської душі, природи, слова, самого твору та естетичних ідеалів письменника»[3;290].

Набутки психології, філософії, естетики стали теоретичною базою для педагогічних ідей в галузі естетичного виховання. Значення і розвиток духовної сфери особистості, а також вищих почуттів у процесі навчання розглядали Я. Коменський, Г. Песталоцці, А. Дистервег. Видатні педагоги минулого В. Стоюнін, В. Водозов, В. Острогорський, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський вважали мистецтво слова одним із важливих засобів впливу на розвиток дитини. «Слово, — писав В. Сухомлинський, — допомагає глибше відчувати найтонші відтінки краси, а краса ніби зміцнює в свідомості емоційне забарвлення слова, доносить до розуму й серця його мелодію і аромат...» [4;181].

РОЗДІЛ 2. ІНТИМНА ЛІРИКА ЯК ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН

2.1. Поетична історія кохання

Світ збудований на любові та коханні. Вони, як вітер: не бачиш, але відчуваєш...Кожен із нас не зможе жити без цих почуттів, адже вони є складовою нашого життя.

Мої вірші саме про кохання. Загалом пишу про те, що турбує, що трунить душу. Іноді залишаю сльози на аркуші білого паперу, адже неможливо писати без емоцій. Мої вірші про того, хто довгий час живе в моєму серці, хто зачарував мене своєю красою, але не зміг відповісти взаємністю:

Я і досі тебе не забула...
Придивляюсь до темних ночей.
Твою сутність я ще не збагнула,
Тож тону у блакиті очей.
Знову вранці тебе зустрічаю –
Ти повз мене гордо ідеш.
Так, я й досі, напевно, кохаю,
Тож, чекаю, що ти підійдеш...

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

У моїх віршах часто є опис природи, який асоціюється з моїм настроєм. Адже весна – це пробудження почуттів, щось нове і незбагненне:

Сади молочно ще цвістимуть,
І вічним буде зорепад з небес.
І разом двоє тут ітимуть
В веснянім мареві чудес.
Сади збентежено цвістимуть,
Духмяний несучи привіт.
І разом двоє тут ітимуть,
Де осипався білий цвіт...

Саме весна приносить мені спогади про минуле, про те, що вже не повернути:

Коли тебе немає, сумно на душі...
Весна ж несе всі спогади про тебе.
Для тебе я складала ці вірші,
А ти уже, мабуть, забув про мене...

Саме навесні я побачила ту людину, якій хотіла віддати всю себе, всі свої почуття та душу. Та все не так просто...Хоча ця людина є для мене найкращою в цілому світі:

Там, де ти проходиш, розквітають квіти,
Оживають трави, і щаслива я.
Від свого кохання маю я згоріти:
Вічна і безмежна ця любов моя.
В самотній тиші вітер нам співає,
Вже чекає вечір тихо темноти.
І пелюстка в небо біла відлітає –
Серцем відчуваю, що мій ангел – ти...

Кохання – це самопожертва, самовіддача. Хто сказав, що все буває просто? Хто сказав, що кохання не існує? Напевно, той, хто зневірився в собі і перестав мріяти...Припинив боротися за те, на що має повне право: на кохання.

Промінь сонця засліплює очі.
І впізнати воліє вона,
Хто між білих дерев їй шепоче,
Що залишиться знову одна?
Тиха тінь на смуглявій алеї,
Кроки чутно самотні в п'ятні...
Вірне серце ще б'ється у неї,
Що колись дарувала тобі!

Допомогти в скрутній ситуації, покращити настрої зможе лише кохана людина. Її очі зігріють навіть в найлютіший мороз, а посмішка перетворить звичайну траву на квіти:

Твоїх очей чарівну росу
Я бачити чомусь завжди хотіла.
Ніколи не забуду їх красу,
Яку завжди я берегти уміла.
Я прагнула б забути серед ночі
Тих уст солодких рідкісний корал,
Та й уві сні я бачу твої очі
І почуття, загублені між трав!

Часто ми ображаємо коханих, не сподіваючись на те, що образа завдасть їм болю. Ми стримуємо себе, не зупиняючи кохану людину словами «Стій!», «Не йди!», «Почекай!». Потім жалкуємо, так і не зізнавшись їй у тому, як сильно кохаємо:

І знову сльози на моїх очах:
Твої образи розривають душу.
Несу я відчай на своїх плечах
І навіть згадують тебе не мушу...
Не закричиш: «Не йди!», «Пробач мене!»...
Твій погляд проводжатиме до ранку.
Тоді вже не пробачу я тебе
І попрощаюсь на світанку.

Почуття закоханих у моїх віршах неоднозначні. Я часто плачу, коли пишу вірші, адже в них я вкладаю всю себе! Я втілюю свою любов в усе, що знаю і бережу:

Сонця промінь ловлю я грайливий,
І здається мені на мить,
Що на небі є ангел білий:
Він з блакиті до мене летить.
Заспівало моє серденько –
Я впізнала знайоме обличчя,
Це кохання моє тихенько
За собою в дорогу кличе.
Сколихнулась душа дівоча,
Подивилась у небеса:
З білим ангелом зустрічі хоче...
То чому ж забриніла сльоза?

На створення віршів мене надихають емоції, почуття, а найчастіше розпач і сльози. Коли немає кому сказати про свої переживання, я переносу їх на папір, аби кожен з вас зміг по-своєму насолодитись моєю поезією.

Моє перше кохання ввірвалося в моє життя несподівано, як вітер. Саме тоді я вже точно знала, що це саме те почуття, про яке я мріяла...Ми не гуляли по осінньому парку, а просто дивились одне одному в вічі, і цього було досить, щоб закохатися:

І ми колись були дітьми,
За руки взявшись, мріяли про небо.
Хотіли мчати ввись тоді,
Хоча було від нас воно далеко.
Ти дарував мені осінні листя,
А я раділа, хоч дитиною була.
Із горобини сплів мені намисто,
Куди поділась та пора?

Усі заздрили нам. А ми, рішуче взявшись за руки, сміялись і нікого не помічали. Бо то було наше справжнє перше кохання:

Перше кохання – це поклик душі.
Це перші квіти, цілунки, вірші.
Перше кохання – це смуток і жаль,
Сльози гарячі й холодна печаль.
Перше кохання – це радість в очах,
Стукіт коліс у нестримних серцях.
Перше кохання – це спогад буття,
Це перша квітка на клумбі життя.

Та пройшов час, я подорослішала. І знову закохалась. Моє кохання переповнює мене. Тому я знову пишу поезію закоханого серця:

Так багато квітів можу я зірвати,
Можу доторкнутись ніжних пелюсток.
Тільки люблю квітку досі над усе кохаю,
Ту єдину квітку серед всіх квіток.

Кохання – терпляче й милосердне. Воно не ображається і не шукає зла. Воно не радіє неправді, а радіє щирості й веде до світла. Я бажаю, аби і в вашому серці жило кохання і зігривало своїм теплом:

Мене чарує вранішня зоря.
Давай навіки будемо з тобою,
Бо, може, це для нас остання вже весна...
Тож, подаруй поезію, навіяну весною.

2.2. Образ коханого у поезії закоханого серця

Поезія вже давно почала захоплювати мене. Спочатку я зачитувалась творами різних поетів і не могла зрозуміти, звідки вони беруть оті прекрасні слова, що змушують завмирати серце, де черпають вони теми для своїх творів, як можуть так зачарувати свої рядочки, що їх читають десятиліття,

сотні років і знаходять в них відповіді на всі свої запитання. А пізніше і сама відчула потяг до викриття свого внутрішнього світу саме через поезію. І найбільше надихало мене кохання...

Кохання — це дар, і ми повинні розуміти це і берегти його. Часто досить лише необачного слова, погляду, щоб розбити чиєсь серце, зруйнувати чудове почуття. Кохання не терпить егоїзму, бо інтереси та погляди іншої людини стають для тебе якщо і не головними, то дуже важливими. Адже, як кажуть, закоханий розчиняється в іншій, коханій людині, він не ставить своє «я» вище за «я» іншого, а якщо це не так, то це вже не кохання. Але кохання легко втратити, знищити, спалювати. І є багато таких факторів, що перевіряють це почуття на стійкість. Одним із них є розлука. Хтось сказав, що саме вона робить сильнішим вогонь справжнього кохання, а слабке може загасити назавжди. І це дійсно так, бо лише по-справжньому закохані люди здатні витримати довгі дні, місяці, а може, й роки розлуки, не забувши образ коханої людини, не загубившись у потоці нових відчуттів.

Про кохання сказано і написано багато. Воно наповнює людське життя сенсом, перетворює сіру буденність на свято. Кохання може повністю змінити людину, примусити робити багато таких вчинків, які іншим здаються безглуздими. Хтось дарує квіти, хтось співає серенади, хтось плаче через невзаємне кохання... Одним кохання дарує крила, надихає на високі вчинки — і вони стають героями, здійснюють подвиги заради коханої чи коханого; іншим приносить натхнення — і з'являються твори мистецтва, які стають справжніми перлинами у творчій скарбниці людства.

Не знаю, чи потрібні будуть колись і мої вірші читачам, але найперше я пишу для себе. Через поезію я вчусь по-щирому висловлювати свої думки. Лину в своїх поетичних роздумах десь далеко, шукаючи відповіді на складні або філософські запитання. У віршах я плачу, страждаю. І відчуваю полегкість. Ніби таким чином я проходжу певне очищення, зростаю, мужнію.

Можливо, саме через те, що я часто римую свої переживання і страждання (радіти можна і по-іншому, не обов'язково з пером в руках), поезія моя сумна, як осінній дощ, тиха, як перша весняна трава...

Кохана людина – найдорожча в світі, хоча вона про це може і не знати. Її хочеться постійно бачити. А якщо її немає поруч, то ти починаєш шукати її всюди:

В синяві прозорій я тебе шукаю,
В снах тебе немає, та у серці – ти...

Якщо коханого немає поруч, відчуваєш неприємний стан у душі, на серці:
Коли тебе немає, сумно на душі...

І щоб полегшити цей стан, твоя творча уява починає малювати певні образи, в яких ти впізнаєш або бачиш кохану людину. Це може бути люба квітка: Тільки люблю квітку над усе кохаю,

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

Ту єдину квітку серед всіх квіток
В синяві прозорій я тебе шукала,
Та чомусь і досі не змогла знайти.
І пелюстка в небо біла відлітала,
Серцем я відчула що ця квітка – ти!

А може це бути і дивний білий Ангел, адже закохані, як янголята,
помічають один в одному тільки все хороше і красиве:

І здається мені на мить,
Що на небі є ангел білий:
Він з блакиті до мене летить

Ангел – це, можливо, і саме кохання, чисте і цнотливе:

Заспівало моє серденько –
Я впізнала знайоме обличчя,
Це кохання моє тихенько
За собою в дорогу кличе

Та, мабуть, коханий і кохання – це і є той єдиний ангел:

Сонця промінь ловлю я грайливий,

І здається мені на мить,

Білий ангел, коханий і милий,

Вже на зустріч зі мною летить (див. додаток №2).

Образ коханого – найпрекрасніший. Усе в ньому чарує , привертає увагу,
змушує постійно думати про нього. Не можна забути очі коханого:

А в тебе, милий, очі голубі,

І хочу я тонути в них до ранку

Та й уві сні я бачу твої очі

І почуття, загублені між трав!

Твоїх очей чарівную росу

Я бачити чомусь завжди хотіла.

Ніколи не забуду їх красу,

Яку завжди я берегти уміла

Твою сутність я ще не збагнула,

Тож тону у блакиті очей

Я просто кликала тебе у снах,

Чому? Сама не розумію...

Бо радість пам'ятаю я в твоїх очах,

Бо знов з тобою я зустрітись мрію

Не можна забути і його погляд, яким би він не був:

Чому твої уста шепочуть,

А погляд манить у блакить

Твій погляд – дика небезпека,

За це його я і люблю!

Не дають спокою і уста коханого:

Піде дощ, окропивши сади,
Щоб з вуст ангела пісні цвіли
І в блакиті між рік та трав,
Білий ангел мене зустрів!!!
Чому твої уста шепочуть
Чому вуста твої лоскочуть?
Я прагнула б забути серед ночі
Тих уст солодких рідкісний корал.

2.3. Зорові образи поезії

У поданих поезіях відчуються біль і переживання закоханої людини. Це і зрозуміло, адже кохання не завжди приносить щастя і радість. І не завжди перше кохання є єдиним, на все життя. Тому, звичайно, будуть ще і розпач, і страждання, і біль, і гіркота. Через якийсь час сьогоднішні почуття будуть оцінюватись зовсім по-іншому. Але зараз цей біль втрат, поразок глибоко переживається і віддзеркалюється у поезії через певні образи.

Якщо виникнути не в зміст, а в колір запропонованих віршів, то, мабуть, складеться враження «чорно-білого» фільму. Дійсно, у поезіях переважають білий або чорний колір. Підтвердимо цю одноманітну кольористику прикладами:

БІЛИЙ	ЧОРНИЙ
Сонця промінь ловлю я грайливий, І здається мені на мить, Що на небі є ангел білий : Він з блакиті до мене летить.	В синяві прозорій я тебе шукаю, В снах тебе немає, та у серці ти. Я, самотня, вечір тихо зустрічаю, Бо цей темний вечір – вечір самоти.
Сколихнулась душа дівоча, Подивилась у небеса: З білим ангелом зустрічі хоче... То чому ж забриніла сльоза?	Тиха тінь на чорнявій алеї, Білим цвітом засипаний сад. Серце б'ється шалено у неї, Огортає її снігопад.

Наукові роботи переможців Першого обласного конкурсу юних літераторів Черкащини.....

Сади молочно ще цвістимуть, І вічним буде зорепад з небес. І разом двоє тут ітимуть В веснянім мареві чудес.	Тиха тінь на смуглявій алеї, Кроки чутно самотні в пільмі... Вірне серце ще б'ється у неї, Що колись дарувала тобі!
Сади збентежено цвістимуть, Духмяний несучи привіт. І разом двоє тут ітимуть, Де осипався білий цвіт... .	Я і досі тебе не забула, Придивляюсь до темних ночей. Твою сутність я ще не збагнула, Тож тону у блакиті очей.
В синяві прозорій я тебе шукала, Та чомусь і досі не змогла знайти. І пелюстка в небо біла відлітала, Серцем я відчула що ця квітка – ти!	
Тиха тінь на чорнявій алеї, Білим цвітом засипаний сад. Серце б'ється шалено у неї, Огортає її снігопад.	

Як бачимо, білий колір все ж таки переважив чорний. І якщо бути об'єктивним, то присутній у віршах і блакитний колір (очі коханого, небо). Отже, душа закоханого серця має сподівання на кращі зміни.

ВИСНОВКИ

Почуття любові, можливо, як ніяке інше, прагне висловлення. Ось чому кохання дуже часто дає поштовх до творчості, до самовираження. Скільки написано творів, у які поети намагалися вкласти свої почуття та переживання. Але ця тема продовжує хвилювати людство, бо є виявом внутрішньої краси та гармонії. Тому спілкування з такою поезією – це збагачення власного духовного світу, його урізноманітнення і – обов'язково – ушляхетнення.

Нами було наведено і проаналізовано поезії, написані внаслідок пережитих емоцій, почуттів, а найчастіше розпачу і сліз.

Досліджуючи власну поезію кохання, нами було з'ясовано, що настрої віршового твору залежить від почуттів, що переповнюють автора. У запропонованих поезіях переважають сумні настрої у чорно-білих кольорах. Але блакитний колір та весняний настрої, які теж зустрічаються у поетичних творах, додають загальній картині більш оптимістичного настрою.

Ліричний герой, який з'являється у поезіях, змальований з особливою ніжністю і любов'ю. Він подається через образи квітки, ангела.

Особливе місце в інтимній ліриці займає і образ природи. Блакить неба, молочний цвіт садів, чорняві алеї розкривають внутрішній світ закоханого страдницького серця.

Кохання - терпляче й милосердне. Воно не ображається і не шукає зла. Воно не радіє неправді, а радіє щирості й веде до світла. І кожен, хто хоч раз в житті по-справжньому кохав, не залишиться байдужим до духовного феномену поезії душі і серця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джеймс У. Психология / Под ред. Л. А. Петровской. — М.: Просвещение, 991. — 368с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. Анализ эстетической реакции. — М.: Лабиринт, 1997. — 415 с.
3. Пасічник. Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. — К.: Ленвіт, 2000. — 384с.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'ятьох томах. — К.: Рад. шк.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Підлубна В. Лінгвальні помилки в телемовленні	6
Гребеніченко А. Особливості газетних заголовків	25
Безверха І. Життєвий шлях та публіцистична діяльність Ф.П. Людного	39
Білокриницька В. Естетика оригінального жанру	56
Гомон В. Моє святе і сокровенне.	68
Федорова О. Відображення внутрішнього світу людини у збірці Олі Федорової «Схожа надощ»	91
Перепльотчикова А. Шляхи формування характеру ліричної героїні у збірці Альони Перепльотчикової «Дитина літа»	109
Гавриленко І. Проза і поезія жіночої долі	123
Єгорова Т. Духовний феномен поезії душі і серця	142
ДЛЯ НОТАТОК	153

